

පටිසම්භිදාමග්ගට්ඨකථා

3. ආනාපානස්සතිකථා

1. ගණනවාරවණ්ණනා

152. ඉදානි දිට්ඨිකථානන්තරං කථිතාය
 ආනාපානස්සතිකථාය අපුබ්බත්ථානුවණ්ණනා
 අනුප්පත්තා. අයඤ්ඤි ආනාපානස්සතිකථා
 දිට්ඨිකථාය සුවිදිතදිට්ඨාදීනවස්ස
 මිච්ඡාදිට්ඨිමලවිසොධනොන සුවිසුද්ධචිත්තස්ස
 යථාභූතාවබ්බොධාය සමාධිභාවනා සුකරා
 හොති, සබ්බසමාධිභාවනාසු ච
 සබ්බසබ්බඤ්ඤොබ්බොධිසත්තානං බොධිමූලෙ
 ඉමිනාව සමාධිනා සමාහිතචිත්තානං
 යථාභූතාවබ්බොධිනො අයමෙව සමාධිභාවනා
 පධානාති ච දිට්ඨිකථානන්තරං කථිතා. තත්ථ
 සොළසවත්ථුකං ආනාපානස්සතිසමාධිං
 භාවයතො සමධිකානි ද්වෙ ඤාණසතානි
 උප්පජ්ජන්තීති ඤාණගණනුද්දෙසො, අට්ඨ
 පරිපන්ථෙ ඤාණානීතිආදි
 ඤාණගණනනිද්දෙසො, කතමානි අට්ඨ
 පරිපන්ථෙ ඤාණානීතිආදි. ඉමානි එකච්චිසති
 විමුත්තිසුබ්බෙ ඤාණානීතිපරියන්තං

සබ්බඤ්ඤාණානං විත්ථාරනිද්දෙසො, අන්තෙ
සොළසවත්ථුකං ආනාපානස්සතිසමාධිං
භාවයතොතිආදී නිගමනන්ති ඵලං තාව
පාළිවචත්ථානං වෙදිතබ්බං.

තත්ථ ගණනුද්දෙසෙ ගණනවාලෙ තාව
සොළසවත්ථුකන්ති දීසං රස්සං
සබ්බකායපට්ඨංවෙදී පස්සම්භයං
කායසඬ්ඛාරන්ති කායානුපස්සනාවතුක්කං,
ඡිතිපට්ඨංවෙදී සුඛපට්ඨංවෙදී
චිත්තසඬ්ඛාරපට්ඨංවෙදී පස්සම්භයං
චිත්තසඬ්ඛාරන්ති වෙදනානුපස්සනාවතුක්කං,
චිත්තපට්ඨංවෙදී අභිජ්ජමොදයං චිත්තං
සමාදහං චිත්තං විමොචයං චිත්තන්ති
චිත්තානුපස්සනාවතුක්කං, අනිච්චානුපස්සි
විරාගානුපස්සි නිරොධානුපස්සි
පට්ඨිස්සග්ගානුපස්සිති
ධම්මානුපස්සනාවතුක්කන්ති ඉමෙසං චතුත්තං
චතුක්කානං වසෙන සොළස වත්ථුනි පතිට්ඨා
ආරම්මණානි අස්සාති සොළසවත්ථුකො. තං
සොළසවත්ථුකං. සමාසවසෙන පනෙත්ථ
චිහන්තිලොපො කතො. ආනන්ති අබ්භන්තරං
පවිසනවාතො. අපානන්ති
බහිනික්ඛමනවාතො. කෙචි පන විපරියායෙන

වදන්ති. අපානඤ්ඤි අපෙතං ආනතොති
 අපානන්ති වුච්චති, නිද්දෙසෙ (පටි. ම. 1.160)
 පන නා-කාරස්ස දීසත්තමඡ්ඤාපෙක්ඛිත්වා
 ආපානන්ති. තස්මිං ආනාපානෙ සති
 ආනාපානස්සති, අස්සාසපස්සාසපරිග්ගාහිකාය
 සතියා එතං අධිවචනං. ආනාපානස්සතියා
 යුත්තො සමාධි, ආනාපානස්සතියං වා සමාධි
 ආනාපානස්සතිසමාධි. භාවයතොති
 නිබ්බේධභාගියං භාවෙන්තස්ස. සමධිකානීති
 සහ අධිකෙන චත්තන්තීති සමධිකානි,
 සාතිරෙකානීති අත්ථො. ම-කාරො පනෙත්ථ
 පදසන්ධිකරො. කෙච්චි පන “සංඅධිකානී” ති
 වදන්ති. එවං සති ද්වෙ ඤාණසතානියෙව
 අධිකානීති ආපඡ්ඡති, තං න යුඡ්ඡති. ඉමානි හි
 විසතිඅධිකානි ද්වෙ ඤාණසතානි භොන්තීති.

පරිපන්ථෙ ඤාණානීති පරිපන්ථං ආරම්මණං
 කත්වා පචත්තඤාණානි. තථා උපකාරෙ
 උපක්කිලෙසෙ ඤාණානි. වොදානෙ
 ඤාණානීති වොදායති, තෙන චිත්තං පරිසුද්ධං
 භොතීති වොදානං. කිං තං? ඤාණං.
 “වොදානඤාණානී” ති චත්තබ්බෙ “සුතමයෙ
 ඤාණ” ත්තිආදීසු (පටි. ම. මානිකා 1.1; පටි.

ම. 1.1) විය “වොදානො ඤාණානී” ති චුත්තං.
 සතො සම්පජානො භුත්වා කරොතීති
 සතොකාරී, තස්ස සතොකාරීස්ස ඤාණානී.
 නිබ්බදාඤාණානීති නිබ්බදාභූතානි ඤාණානී.
 නිබ්බදානුලොමඤාණානීති නිබ්බදාය
 අනුකූලානි ඤාණානී.
 නිබ්බදානුලොමිඤාණානීතිපි පායො,
 නිබ්බදානුලොමො එතෙසං අත්ථීති
 නිබ්බදානුලොමීති අත්ථො.
 නිබ්බදාපට්ඨපස්සද්ධිඤාණානීති නිබ්බදාය
 පට්ඨපස්සද්ධියං ඤාණානී. විමුත්තිසුඛෙ
 ඤාණානීති විමුත්තිසුඛෙන සම්පයුත්තානි
 ඤාණානී.

කතමානි අට්ඨානිආදීහි පරිපන්ඵඋපකාරානං
 පටිපක්ඛවිපක්ඛයුගලත්තා තෙසු ඤාණානි
 සහෙව නිද්දිට්ඨානි.
 කාමච්ඡන්දනෙක්ඛම්මාදීනි හෙට්ඨා
 චුත්තත්ථානි. උපකාරන්ති ච
 ලිඛිගවිපල්ලාසවසෙන නපුංසකච්චනං කතං.
 සබ්බෙපි අකුසලා ධම්මානි චුත්තාවසෙසා යෙ
 කෙපි අකුසලා ධම්මා. තථා සබ්බෙපි
 නිබ්බෙධහාගියා කුසලා ධම්මා. “පරිපන්ථො

උපකාර''න්ති ව තං තදෙව අපෙක්ඛිත්වා
එකවචනං කතං. එත්ථ ව පරිපන්ථෙ ඤාණානි
ව උපකාරෙ ඤාණානි ව පුච්ඡිත්වා තෙසං
ආරම්මණානෙව විස්සජ්ජිත්වා තෙහෙව තානි
විස්සජ්ජිතානි භොත්තිති තදාරම්මණානි
ඤාණානි නිගමෙත්වා දස්සෙසි. උපක්කිලෙසෙ
ඤාණාදීසුපි එසෙව නයො.

ගණනවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. සොළසඤාණනිද්දෙසවණ්ණනා

153. සොළසහි ආකාරෙහීති

උභයපක්ඛවසෙන චුත්තෙහි සොළසහි
ඤාණකොට්ඨාසෙහි. උදුචිතං චිත්තං
සමුදුචිතන්ති උපචාරභූමියං චිත්තං උද්ධං
උචිතං, සම්මා උද්ධං උචිතං, උපරුපරි
කතපරිවයං සම්මා උපරුපරි කතපරිවයන්ති
අත්ථො. උදුචිතං චිත්තං සමුදුචිතන්තිපි පාඨො.
උපරිභාවාය ජිතං, උපරිභාවකරෙහි වා
ඤාණෙහි ජිතං උදුචිතං. සමුදුචිතන්ති සමා
උපරිභාවාය, උපරිභාවකරෙහි වා ඤාණෙහි
ජිතං. සමාති චෙත්ථ විසමභාවපටික්ඛෙපො.
ඉමස්මිං පාඨෙ උ, දු-ඉති ද්වෙ ද්වෙ උපසග්ගා

හොත්ති. උරුමිතං විත්තං සම්මාරුමිතන්තිපි
පායො. එත්ථාපි ජිතත්ථොයෙව. උරු අරුති
ඉදං පන නිපාතමත්තමෙවාති වදන්ති.
විණොපමට්ඨකථාය තජ්ජිතං සුතජ්ජිතන්ති ව
අත්ථො චුත්තො, සො ඉධ න යුජ්ජති.
එකත්තෙ සන්තිට්ඨතීති උපචාරභූමියං තාව
නානාරම්මණවික්ඛෙපාහාවෙන එකත්තෙ
පතිට්ඨාති. නියානාවරණට්ඨෙන නීවරණාති
එත්ථ අරතිපි සබ්බෙපි අකුසලා
ආවරණට්ඨෙන නීවරණාති චුත්තා.
නියානාවරණට්ඨෙනාති නියානානං
ආගමනමග්ගපිදහනට්ඨෙන.
නියානාවරණට්ඨෙනාතිපි පායො,
නියානානං පටික්ඛෙපනට්ඨෙනාති අත්ථො.
නෙක්ඛම්මං අරියානං නියානන්ති
මග්ගට්ඨානං අරියානං නියානසඛ්ඛාතස්ස
අරියමග්ගස්ස හෙතුත්තා ඵලූපචාරෙන
අරියානං නියානං. තෙන ව හෙතුභූතෙන
මග්ගක්ඛණෙ අරියා නියාන්ති නිගච්ඡන්ති.
කෙච්ච පන “නියානන්ති මග්ගො” ති වදන්ති.
ඉධ උපචාරස්ස අධිජ්ජෙතත්තා මග්ගක්ඛණෙ
ව ආලොකසඤ්ඤාය සබ්බකුසලධම්මානඤ්ච
අභාවා තං න යුජ්ජති. නිචුතත්තාති

පටිච්ඡන්තක්කා. නප්පජානාතීති
සුභ්ගලවසෙන චුත්තං.

විසුද්ධචිත්තස්සාති උපචාරභූමියංයෙව.
බණ්ඩකසමොධානාති චිත්තක්ඛණෙ
චිත්තක්ඛණෙ උප්පජ්ජනතො බණො එතෙසං
අත්ථිති බණ්ඩකා, උපක්කිලෙසා, බණ්ඩකානං
සමොධානො සමාගමො පබන්ධො
බණ්ඩකසමොධානො. තස්මා
බණ්ඩකසමොධානා, උප්පජ්ජමානා
උපක්කිලෙසා බණ්ඩකප්පබන්ධවසෙන
බණ්ඩකපරම්පරාවසෙන උප්පජ්ජන්ති, න
එකචිත්තක්ඛණවසෙනාති චුත්තං හොති.

සොලසඤ්ඤාණනිද්දෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. උපක්කිලෙසඤ්ඤාණනිද්දෙසවණ්ණනා

පටිච්ඡක්කං

154. පටිච්ඡක්කෙ

අස්සාසාදිමජ්ඣපරියොසානන්ති
අබ්භන්තරපවිසනවාතස්ස නාසිකග්ගං වා
මුඛනිමිත්තං වා ආදි, හදයං මජ්ඣං, නාභි
පරියොසානං. තං තස්ස

ආදිමජ්ඣපරියොසානං සතියා අනුගච්ඡතො
යොගිස්ස ඨානනානත්තානුගමනෙන චිත්තං
අජ්ඣත්තං වික්ඛෙපං ගච්ඡති, තං
අජ්ඣත්තවික්ඛෙපගතං චිත්තං එකත්තෙ
අසණ්ඨහනතො සමාධිස්ස පරිපන්ථො.

පස්සාසාදිමජ්ඣපරියොසානන්ති
බහිනික්ඛමනවාතස්ස නාහි ආදි, හදයං
මජ්ඣං, නාසිකග්ගං වා මුඛනිමිත්තං වා
බහිආකාසො වා පරියොසානං. යොජනා
පනෙත්ථ චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

අස්සාසපටිකඬිඛනා නිකන්තිතණ්භාවරියාති
“නාසිකාවාතායත්තමිදං කම්මට්ඨාන”න්ති
සල්ලක්ඛෙත්වා ඔලාරිකොලාරිකස්ස
අස්සාසස්ස පත්ථනාසඬිඛාතා නිකාමතා එව
තණ්භාපවත්ති. තණ්භාපවත්තියා සති
එකත්තෙ අසණ්ඨහනතො සමාධිස්ස
පරිපන්ථො. පස්සාසපටිකඬිඛනා නිකන්තිති
පුන අස්සාසපුබ්බකස්ස පස්සාසස්ස
පත්ථනාසඬිඛාතා නිකන්ති. සෙසං
චුත්තනයෙනෙව යොජෙතබ්බං.

අස්සාසෙනාහිතුන්තස්සාති අතිදීසං අතිරස්සං
වා අස්සාසං කරොන්තස්ස අස්සාසමුලකස්ස
කායචිත්තකිලමථස්ස සබ්භාවතො තෙන

අස්සාසෙන විද්ධස්ස ජිලිතස්ස.
පස්සාසපටිලාහෙ මුච්ඡනාති අස්සාසෙන
ජිලිතත්තායෙව පස්සාසෙ අස්සාදසඤ්ඤිතො
පස්සාසං පත්ථයතො තස්මිං පස්සාසපටිලාහෙ
රජ්ජනා. පස්සාසමුලකෙපි ඵසෙව නයො.

චුත්තස්සෙව අත්ථස්ස අනුවණ්ණනත්ථං
චුත්තෙසු ගාථාබන්ධෙසු අනුගච්ඡනාති
අනුගච්ඡමානා. සතීති
අජ්ඣත්තබ්බිද්ධාවික්ඛෙපහෙතූභූතා සති.
වික්ඛිපති අනෙත විත්තන්ති වික්ඛෙපො. කො
සො? අස්සාසො. අජ්ඣත්තං වික්ඛෙපො
අජ්ඣත්තවික්ඛෙපො, තස්ස ආකච්චනා
අජ්ඣත්තවික්ඛෙපාකච්චනා,
අසම්මාමනසිකාරවසෙන
අජ්ඣත්තවික්ඛෙපකස්ස අස්සාසස්ස
ආකච්චනාති චුත්තං හොති. ඵතෙනෙව
නයෙන බ්බිද්ධාවික්ඛෙපපත්ථනා වෙදිතඛ්ඛා.
යෙහීති යෙහි උපක්කිලෙසෙහි.
වික්ඛිජ්ජමානස්සාති වික්ඛිජ්ජමානස්ස
වික්ඛෙපං ආපාදියමානස්ස. නො ච විත්තං
විමුච්චතීති විත්තං අස්සාසපස්සාසාරම්මණෙ ච
නාධිමුච්චති, පච්චතීකධම්මෙහි ච න විමුච්චති.

විත්තං නො ච විමුච්චති පරපත්තියා ච
 ගොන්තීති සම්බන්ධො. විමොක්ඛං
 අප්පජානන්තාති සො චා අඤ්ඤො චා
 ආරම්මණාධිමුත්තිවිමොක්ඛඤ්ච
 පච්චනීකවිමුත්තිවිමොක්ඛඤ්ච ඵචං
 අප්පජානන්තා. පරපත්තියාති පරපච්චයං
 පරසද්දහනං අරහන්ති, න අත්තපච්චක්ඛං
 ඤාණන්ති “පරපච්චයිකා” ති චත්තබ්බෙ
 “පරපත්තියා” ති චුත්තං. අත්ථො පන
 සොයෙව.

දුතියච්ඡක්කං

155. දුතියච්ඡක්කෙ නිමිත්තන්ති
 අස්සාසපස්සාසානං චුසනට්ඨානං.
 අස්සාසපස්සාසා හි දීඝනාසිකස්ස නාසාපුටං
 සට්ඨෙත්තා පචත්තන්ති, රස්සනාසිකස්ස
 උත්තරොට්ඨං. යදි හි අයං යොගී තං
 නිමිත්තමෙව ආචජ්ජති, තස්ස නිමිත්තමෙව
 ආචජ්ජමානස්ස අස්සාසෙ විත්තං විකම්පති, න
 පතිට්ඨාතීති අත්ථො. තස්ස තස්මිං චිත්තෙ
 අප්පතිට්ඨිතෙ සමාධිස්ස අභාවතො තං
 විකම්පනං සමාධිස්ස පරිපන්ථො. යදි
 අස්සාසමෙව ආචජ්ජති, තස්ස චිත්තං

අබ්හන්තරපවෙසනවසෙන වික්ඛෙපං ආවහති,
නිමිත්තෙ න පතිට්ඨාති, තස්මා නිමිත්තෙ
විකම්පති. ඉමිනා නයෙන සෙසෙසුපි යොජනා
කාතබ්බා. ගාථාසු වික්ඛිජ්ජතෙති වික්ඛිජියති
වික්ඛෙපං ආපාදියති.

තතියච්ඡක්කං

156. තතියච්ඡක්කෙ අතීතානුධාවනං
චිත්තන්ති චුසනට්ඨානං අතික්කමිත්වා ගතං
අස්සාසං වා පස්සාසං වා අනුගච්ඡමානං
චිත්තං. වික්ඛෙපානුපතිතන්ති වික්ඛෙපෙන
අනුගතං, වික්ඛෙපං වා සයං අනුපතිතං
අනුගතං. අනාගතපටිකච්චනං චිත්තන්ති
චුසනට්ඨානං අජ්ජත්තං අස්සාසං වා පස්සාසං
වා පටිකච්චමානං පච්චාසිසමානං චිත්තං.
විකම්පිතන්ති තස්මිං අජ්ජතිට්ඨානෙනෙව
වික්ඛෙපෙන විකම්පිතං. ලීනන්ති
අතිසිලීචිරියතාදීහි සච්ඤ්චිතං.
කොසජ්ජානුපතිතන්ති කුසිතභාවානුගතං.
අතිපග්ගහිතන්ති අච්චාරද්ධවිරියතාදීහි
අතිඋස්සාහිතං. උද්ධච්චානුපතිතන්ති
වික්ඛෙපානුගතං. අහිතතන්ති අස්සාදවත්ථුසු
භුසං නතං අල්ලීනං. අපනතන්ති

නිරස්සාදවත්ථුසු පතිහතං, තතො අපගතං වා,
 අපගතනතං වා, න තතො අපගතන්ති අත්ථො.
 රාගානුපතිතන්ති එත්ථ
 අස්සාසපස්සාසනිමිත්තං මනසිකරොතො
 උප්පන්තපිතිසුඛෙ වා පුබ්බෙ
 හසිතලපිතකිලිතවත්ථුසු වා රාගො අනුපතති.
 බ්‍යාපාදානුපතිතන්ති එත්ථ මනසිකාරෙ
 නිරස්සාදගතවිත්තස්ස
 උප්පන්තදොමනස්සවසෙන වා පුබ්බෙ
 සමුදාවිණ්ණෙසු ආසාතවත්ථුසු වා බ්‍යාපාදො
 අනුපතති. ගාථාසු න සමාධියතීති න සමාහිතං
 හොති. අධිවිත්තන්ති විත්තසිසෙන නිද්දිට්ඨො
 අධිකො සමාධි.

157. එත්තාවතා තීහි ඡක්කෙහි අට්ඨාරස
 උපක්කිලෙසෙ නිද්දිසිත්වා ඉදානි තෙසං
 උපක්කිලෙසානං සමාධිස්ස
 පරිපන්ථභාවසාධනෙන ආදීනවං දස්සෙන්තො
 පුන අස්සාසාදිමඡ්ඤපරියොසානන්තිආදිමාහ.
 තත්ථ කායොපි විත්තමිපි සාරද්ධා ව
 හොන්තීති වික්ඛෙපසමුට්ඨානරූපානං වසෙන
 රූපකායොපි, වික්ඛෙපසන්තතිවසෙන
 විත්තමිපි මහතා බොහෙන බුහිතා සදරථා ව

හොත්ති. තතො මන්දතරෙන ඉඤ්ජිතා
 කම්පිතා, තතො මන්දතරෙන එන්දිතා චලිතා
 හොත්ති. බලවාපි මජ්ඣිමොපි මන්දොපි
 බොහො හොතියෙව, න සක්කා බොහෙන න
 භවිතුන්ති චුත්තං හොති. චිත්තං
 විකම්පිතත්තාති චිත්තස්ස විකම්පිතත්තා.
 ගාථාසු පරිපුණ්ණා අභාවිතාති යථා පරිපුණ්ණා
 හොති, තථා අභාවිතා. ඉඤ්ජිතොති කම්පිතො.
 එන්දිතොති මන්දකම්පිතො. හෙට්ඨා
 නීවරණානං අන්තරත්තා “ඉමෙහි ච පන
 නීවරණෙහි”ති (පටි. ම. 1.153)
 අච්චන්තසම්පනිදස්සනච්චනං කතං. ඉධ පන
 නිගමනෙ නීවරණානං සන්තරත්තා තෙහි ච
 පන නීවරණෙහිති පරමමුඛනිදස්සනච්චනං
 කතං.

උපක්කිලෙසඤ්ඤාණනිද්දෙසවණ්ණනා
 නිට්ඨිතා.

4. වොදානඤ්ඤාණනිද්දෙසවණ්ණනා

158. වොදානෙ ඤ්ඤාණානීති

විසුද්ධඤ්ඤාණානි. තං විචජ්ජයිත්වාති යං පුබ්බෙ
 චුත්තං අතීතානුධාවනං චිත්තං

වික්‍රමපානුපතිනං, තං විවජ්ජයිත්වාති
සම්බන්ධිතබ්බං. එකට්ඨානෙ සමාදහතීති
අස්සාසපස්සාසානං චුසනට්ඨානෙ සමං ආදහති
පතිට්ඨාපෙති. තත්ථෙව අධිමොචෙතීති
එකට්ඨානෙති චුත්තෙ අස්සාසපස්සාසානං
චුසනට්ඨානෙයෙව සන්තිට්ඨපෙති
සන්තිට්ඨානං කරොති. පග්ගණ්හිත්වාති
ධම්මවිචයපීතිසම්බොජ්ඣධිගභාවනාය
පග්ගහෙත්වා. විනිග්ගණ්හිත්වාති
පස්සද්ධිසමාධිඋපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣධිගභාව
නාය විනිග්ගණ්හිත්වා.

“සතින්ද්‍රියවීරිදින්ද්‍රියෙහි පග්ගහෙත්වා,
සතින්ද්‍රියසමාධින්ද්‍රියෙහි විනිග්ගහෙත්වා” තිපි
වදන්ති. සම්පජානො භුත්වාති අසුභභාවනාදීහි.
පුන සම්පජානො භුත්වාති මෙත්තභාවනාදීහි.
යෙන රාගෙන අනුපතිනං, යෙන ඛ්‍යාපාදෙන
අනුපතිනං, තං පජහතීති සම්බන්ධො. තං
චිත්තං ඊදිසන්ති සම්පජානන්තො
තප්පට්ඨපක්ඛෙන රාගං පජහති, ඛ්‍යාපාදං
පජහතීති වා අත්ථො. පරිසුද්ධන්ති
නිරූපක්කිලෙසං. පරියොදාතන්ති පහස්සරං.
එකත්තගතං භොතීති තං තං විසෙසං පත්තස්ස
තං තං එකත්තං ගතං භොති.

කතමෙ තෙ එකත්තාති ඉධ
යුජ්ජමානායුජ්ජමානෙපි එකත්තෙ එකතො
කත්වා පුච්ඡති.

දානුපසග්ගුපට්ඨානෙකත්තන්ති
දානවත්ථුසඬ්ඛාතස්ස දානස්ස උපසග්ගො
වොසජ්ජනං දානුපසග්ගො,
දානවත්ථුපරිච්චාගචෙතනා. තස්ස උපට්ඨානං
ආරම්මණකරණවසෙන උපගන්ත්වා යානං
දානුපසග්ගුපට්ඨානං, තදෙව එකත්තං, තෙන
වා එකත්තං එකග්ගහාවො
දානුපසග්ගුපට්ඨානෙකත්තං.

දානවොසග්ගුපට්ඨානෙකත්තන්ති පායො
සුන්දරතරො, සො ඵවත්ථො. එතෙන
පදුද්ධාරවසෙන වාගානුස්සතිසමාධි චුත්තො.
පදුද්ධාරවසෙන චුත්තොපි වෙස ඉතරෙසං

තිණ්ණමිපි එකත්තානං උපනිස්සයපච්චයො
හොති, තස්මා ඉධ නිද්දිට්ඨන්ති වදන්ති.

විසාඛාපි හි මහාඋපාසිකා ආභ – “ඉධ,
හත්තෙ, දිසාසු වස්සංචුට්ඨා හික්ඛු සාවත්ථිං.
ආගච්ඡිස්සන්ති හගවත්තං දස්සනාය, තෙ
හගවත්තං උපසඬ්ඛමිත්වා පුච්ඡස්සන්ති
‘ඉත්ථන්තාමො, හත්තෙ, හික්ඛු කාලඬ්ඛතො,
තස්ස කා ගති, කො අභිසම්පරායො’ති? තං

හගවා බ්‍යාකරිස්සති සොතාපත්තිඵලෙ වා
සකදාගාමිඵලෙ වා අනාගාමිඵලෙ වා
අරහත්තෙ වා. ත්‍යාගං උපසඬිකමිත්වා
පුච්ඡස්සාමි ‘ආගතපුබ්බා නු ඛො, හත්තෙ,
තෙන අයොන සාවත්ථි’ති? සචෙ මෙ
චක්ඛන්ති ‘ආගතපුබ්බා තෙන හික්ඛුතා
සාවත්ථි’ති. නිට්ඨමෙත්ථ ගච්ඡස්සාමි
නිස්සංසයං පරිභුත්තං තෙන අයොන
චස්සිකසාට්ඨිකා වා ආගන්තුකහත්තං වා
ගමිකහත්තං වා ගිලානහත්තං වා
ගිලානුපට්ඨාකහත්තං වා ගිලානහෙසජ්ජං වා
ධුවයාගු වාති. තස්සා මෙ තදනුස්සරත්තියා
පාමොජ්ජං ජායිස්සති, පමුදිතාය පීති
ජායිස්සති, පීතිමනාය කායො පස්සමිහිස්සති,
පස්සද්ධකායා සුඛං චෙදයිස්සාමි, සුඛිනියා
චිත්තං සමාධිස්සති, සා මෙ හවිස්සති
ඉන්ද්‍රියභාවනා බලභාවනා
බොජ්ඣංගභාවනා’ති (මහාව. 351). අථ වා
ඵකත්තෙසු පට්ඨං උපචාරසමාධිවසෙන
චුත්තං, දුතියං අප්පනාසමාධිවසෙන, තතියං
විපස්සනාවසෙන, චතුත්ථං මග්ගඵලවසෙනාති
චෙදිතබ්බං. සමථස්ස නිමිත්තං සමථනිමිත්තං.
වයො හඬිගො ඵච ලක්ඛණං වයලක්ඛණං.

නිරොධො නිබ්බානං. සෙසමෙනෙසු තීසු
චුත්තනයෙනෙව යොජෙතබ්බං.

වාගාධිමුත්තානන්ති දානෙ අධිමුත්තානං.
අධිචිත්තන්ති විපස්සනාපාදකසමාධි.
විපස්සකානන්ති භඩ්ගානුපස්සනතො පට්ඨාය
තීහි අනුපස්සනාහි සඬ්ඛාරෙ විපස්සන්තානං.
අරියපුග්ගලානන්ති අට්ඨන්තං. දුතියාදීනි තීණි
එකත්තානි ආනාපානස්සතිවසෙන
සෙසකම්මට්ඨානවසෙන ච යුජ්ජන්ති. චතුහි
යානෙහීති චතුහි කාරණෙහි.
සමාධිවිපස්සනාමග්ගඵලානං වසෙන
“එකත්තගතං චිත්තං
පට්ඨපදාවිසුද්ධිපක්ඛන්දකද්වෙව භොති
උපෙක්ඛානුච්ඡිතකද්ව ඤාණෙන ච
සම්පහංසිත”න්ති උද්දෙසපදානි. “පඨමස්ස
කුඩානස්ස කො ආදී”ති ආදීනි තෙසං
උද්දෙසපදානං
චිත්ථාරෙතුකමාසතාපුච්ඡාපුබ්බඬ්ඛිගමානි
නිද්දෙසපදානි. තත්ථ
පට්ඨපදාවිසුද්ධිපක්ඛන්දන්ති පට්ඨපදා ඵව
නීවරණමලවිසොධනතො විසුද්ධි, තං
පට්ඨපදාවිසුද්ධිං පක්ඛන්දං පට්ඨං.

උපෙක්ඛානුච්ඡිනන්ති තත්‍රමඡ්ඤාත්තඋපෙක්ඛාය
ච්ඡිනං වච්ඡිතං. ඤාණෙන ච සම්පහංසිතන්ති
පරියොදාපකෙන ඤාණෙන සම්පහංසිතං
පරියොදාපිතං විසොධිතං. පටිපදාවිසුද්ධි නාම
සසම්භාරිකො උපවායො, උපෙක්ඛානුච්ඡිනනා
නාම අප්පනා, සම්පහංසනා නාම
පච්චවෙක්ඛණාති ඵලමෙකෙ වණ්ණයන්ති.
යස්මා පන “ඵකත්තගතං චිත්තං
පටිපදාවිසුද්ධිපක්ඛන්දඤ්චෙව භොති” තිඤාදි
චුත්තං, තස්මා අන්තොඅප්පනායමෙව
ආගමනවසෙන පටිපදාවිසුද්ධි,
තත්‍රමඡ්ඤාත්තඋපෙක්ඛාය කිච්චවසෙන
උපෙක්ඛානුච්ඡිනනා, ධම්මානං
අනතිවත්තනාදිභාවසාධනෙන
පරියොදාපකස්ස ඤාණස්ස
කිච්චනිජ්ඣත්තිවසෙන සම්පහංසනා
වෙදිතබ්බා. කථං? යස්මිඤ්ඤි වායො අප්පනා
උප්පජ්ජති, තස්මිං යො නිවරණසඬ්ඛාතො
කිලෙසගණො තස්ස ඤාණස්ස පරිපන්ථො,
තතො චිත්තං විසුඡ්ඤති, විසුද්ධත්තා
ආවරණවිරහිතං හුත්වා මඡ්ඤාමං
සමථනිමිත්තං පටිපජ්ජති. මඡ්ඤාමං
සමථනිමිත්තං නාම සමප්පවත්තො

අප්පනාසමාධියෙව. තදන්තරං පන
පුරිමචිත්තං එකසන්තතිපරිණාමනයෙන
තථත්තං උපගච්ඡමානං මජ්ඣිමං
සමථනිමිත්තං පටිපජ්ජති නාම. එවං
පටිපන්තත්තා තථත්තුපගමනෙන තත්ථ
පක්ඛන්දති නාම. එවං තාව පුරිමචිත්තෙන
විජ්ජමානාකාරනිජ්ඣාදිකා පටිමස්ස ඤානස්ස
උප්පාදක්ඛණෙයෙව ආගමනවසෙන
පටිපදාවිසුද්ධි වෙදිතඛිබ්බා. එවං විසුද්ධස්ස පන
තස්ස පුන විසොධෙතඛිබ්බාභාවතො
විසොධනෙ ඛ්‍යාපාරං අකරොන්තො විසුද්ධං
චිත්තං අජ්ඣාපෙක්ඛති නාම.
සමථභාවුපගමනෙන සමථපටිපන්තස්ස පුන
සමාදානෙ ඛ්‍යාපාරං අකරොන්තො
සමථපටිපන්තං අජ්ඣාපෙක්ඛති නාම.
සමථපටිපන්තභාවතො එව චස්ස
කිලෙසසංසග්ගං පහාය එකත්තෙන
උපට්ඨිතස්ස පුන එකත්තුපට්ඨානෙ ඛ්‍යාපාරං
අකරොන්තො එකත්තුපට්ඨානං
අජ්ඣාපෙක්ඛති නාම. එවං
තත්තුමජ්ඣිත්තුපෙක්ඛාය කිච්චවසෙන
උපෙක්ඛානුච්ඡානා වෙදිතඛිබ්බා.

යෙ පනෙනෙ එවං උපෙක්ඛානුබ්බිතෙ තත්ථ
ජාතා සමාධිපඤ්ඤාසච්චාතා යුගනද්ධම්මා
අඤ්ඤමඤ්ඤං අනතිවත්තමානා හුත්වා
පවත්තා, යාති ච සද්ධාදීති ඉන්ද්‍රියාති
නානාකිලෙසෙහි විමුක්තත්තා විමුක්තිරසෙන
එකරසාති හුත්වා පවත්තාති, යං වෙස තදුපගං
තෙසං අනතිවත්තනඑකරසභාවානං
අනුච්ඡවිකං වීරියං වාහයති, යා චස්ස තස්මිං
බණ්ණෙ පවත්තා ආසෙවනා, සබ්බෙපි තෙ
ආකාරා යස්මා ඤාණෙන
සංකිලෙසවොදානෙසු තං තං ආදීනවඤ්ච
ආනිසංසඤ්ච දිස්වා තථා තථා සම්පහංසිතත්තා
විසොධිතත්තා පරියොදාපිතත්තා නිජ්ජන්තා,
තස්මා ධම්මානං
අනතිවත්තනාදිභාවසාධනෙන
පරියොදාපකස්ස ඤාණස්ස
කිච්චනිජ්ජත්තිවසෙන සම්පහංසනා
වෙදිතබ්බාති චුත්තං. තත්ථ යස්මා
උපෙක්ඛාවසෙන ඤාණං පාකටං හොති,
යථාහ – “තථාපග්ගහිතං චිත්තං සාධුකං
අජ්ඣුපෙක්ඛති, උපෙක්ඛාවසෙන
පඤ්ඤාවසෙන පඤ්ඤිත්ද්‍රියං අධිමත්තං
හොති. උපෙක්ඛාවසෙන නානත්තකිලෙසෙහි

විත්තං විමුච්චති, විමොක්ඛවසෙන
පඤ්ඤාවසෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං අධිමත්තං
හොති. විමුත්තත්තා තෙ ධම්මා එකරසා
හොන්ති, එකරසට්ඨෙන භාවනා''ති (පටි. ම.
1.201). තස්මා ඤාණකිච්චභූතා සම්පහංසනා
පරියොසානන්ති චුත්තා.

එවං තිවත්තගතන්ති ආදීනි තස්සෙව
විත්තස්ස ටොමනවචනානි. තත්ථ එවං
තිවත්තගතන්ති එවං යථාචුත්තෙන විධිනා
පටිපදාවිසුද්ධිපක්ඛන්දනඋපෙක්ඛානුච්ඡහනා
ඤාණසම්පහංසනාවසෙන තිවිධභාවං ගතං.
විතක්කසම්පන්නන්ති
කිලෙසක්ඛොභවිරහිතත්තා විතක්කෙන
සුන්දරභාවං පන්නං ගතං. විත්තස්ස
අධිට්ඨානසම්පන්නන්ති තස්මිංයෙව
ආරම්මණෙ විත්තස්ස
නිරන්තරජ්ජවත්තිසඬ්ඛාතෙන අධිට්ඨානෙන
සම්පන්නං අනුනං. යථා අධිට්ඨානවසියං
අධිට්ඨානන්ති ඤානජ්ජවත්ති, තථා ඉධාපි
විත්තස්ස අධිට්ඨානන්ති විත්තෙකල්ගතාපි
යුජ්ජති. තෙන හි එකස්මිංයෙව ආරම්මණෙ
විත්තං අධිට්ඨාති, න එත්ථ වික්ඛිපතීති.

“සමාධිසම්පන්න” න්ති විසුං චුත්තත්තා පන
චුත්තනයෙතෙව ගහෙනබ්බං. අථ වා
සමාධිස්සෙව ඤානසඨගහිතත්තා විත්තස්ස
අධිට්ඨානසම්පන්නන්ති
ඤානසඨගපඤ්චකචසෙන චුත්තං.
සමාධිසම්පන්නන්ති ඉන්ද්‍රියසඨගහිතත්තා
ඉන්ද්‍රියපඤ්චකචසෙන, දුතියජ්ඤානාදීසු පන
අලබ්හමානානි පදානි පහාය
ලබ්හමානකචසෙන ජිනිසම්පන්නන්තිආදි
චුත්තං.

අනිච්චානුපස්සනාදීසු අට්ඨාරසසු
මහාවිපස්සනාසු විතක්කාදයො
පරිපුණ්ණායෙව තාසං කාමාවචරත්තා. එතාසු
ච අප්පනාය අභාවතො පටිපදාවිසුද්ධිආදයො
බණ්කසමාධිවසෙන යොජෙතබ්බා. චතුසු
මග්ගෙසු පට්ඨමජ්ඤානිකචසෙන විතක්කාදීනං
ලබ්හනතො ලබ්හමානකචසෙනෙව
විතක්කාදයො පරිපුණ්ණා චුත්තා.
දුතියජ්ඤානිකාදීසු හි මග්ගෙසු විතක්කාදයො
ඤානෙසු විය පරිහායන්තීති. එත්තාවතා
තෙරස වොදානඤ්ඤාණානි විත්ථාරතො
නිද්දිට්ඨානි හොන්ති. කථං? එකට්ඨානෙ

සමාදහනෙන තත්ථෙව අධිමුච්චනෙන
කොසජ්ජප්පහනෙන උද්ධච්චජ්ජහනෙන
රාගජ්ජහනෙන ඛ්‍යාපාදජ්ජහනෙන
සම්පයුත්තානි ඡ ඤාණානි, චතුහි එකත්තෙහි
සම්පයුත්තානි චත්තාරි ඤාණානි,
පටිපදාවිසුද්ධිඋපෙක්ඛානුබුහනාසම්පහංසනාහි
සම්පයුත්තානි තීණි ඤාණානීති එවං තෙරස
ඤාණානි නිද්දිට්ඨානි.

159. එවං සන්තෙපි

ආනාපානස්සතිසමාධිභාවනාවසෙන තෙසං
නිජ්ජත්තිං දස්සෙතුකාමො තානි ඤාණානි
අනිගමෙත්වාච නිමිත්තං
අස්සාසපස්සාසාතිආදිනා නයෙන
චොදනාපුබ්බභිගමං
ආනාපානස්සතිසමාධිභාවනාවිධිං දස්සෙත්වා
අන්තෙ තානි ඤාණානි නිගමෙත්වා දස්සෙසී.
තත්ථ නිමිත්තං චුත්තමෙව.
අනාරම්මණාමෙකචිත්තස්සාති අනාරම්මණා
එකචිත්තස්ස. ම-කාරො පනෙත්ථ
පදසන්ධිකරො.
අනාරම්මණාමෙකචිත්තස්සාතිපි පාඨො,
එකස්ස චිත්තස්ස ආරම්මණං න භවත්තීති

අත්පො. තයො ධම්මෙති නිමිත්තාදයො තයො
ධම්මෙ. භාවනාති

ආනාපානස්සතිසමාධිභාවනා. කථන්ති පටිමං
චුත්තාය චොදනාගාථාය අනන්තරං චුත්තාය
පරිහාරගාථාය අත්ථං කථෙතුකමාසතාපුච්ඡා. න
චිමෙති න ච ඉමෙ. න චමෙතිපි පායො,
සොයෙව පදච්ඡෙදො. කථං න ච අවිදිතා
හොන්ති, කථං න ච විත්තං වික්ඛෙපං
ගච්ඡති ඵලං කථං සද්දො සෙසෙහි පඤ්චහි
යොජෙතඛිබ්බො. පධානඤ්ච පඤ්ඤායතීති
ආනාපානස්සතිසමාධිභාවනාරම්භකං වීරියං
සන්දිස්සති. වීරියඤ්චි පදහන්ති තෙනාති
පධානන්ති චුච්චති. පයොගඤ්ච සාධෙතීති
නිවරණවික්ඛම්භකං ඤානඤ්ච යොගී
නිජ්ජාදෙති. ඤානඤ්චි නිවරණවික්ඛම්භනාය
පයුඤ්ජියතීති පයොගොති චුත්තං.

විසෙසමධිගච්ඡති සංයොජනජ්ජහානකරං

මග්ගඤ්ච පටිලහති. මග්ගො හි

සමථවිපස්සනානං ආනිසංසත්තා විසෙසොති
චුත්තො. විසෙසස්ස ච පමුඛභූතත්තා ච-
කාරෙන සමුච්චයො න කතො.

ඉදානි තං පුච්ඡිතමත්ථං උපමාය
සාධෙත්තො සෙය්‍යථාපි රුක්ඛොතිආදිමාහ.
තස්සත්ථො – යථා නාම කකචෙන ඵාලනත්ථං
වාසියා තච්ඡිත්වා රුක්ඛො ඵාලනකාලෙ
නිච්චලභාවත්ථං සමෙ භූමිපදෙසෙ
පයොගක්ඛමං කත්වා යපිතො. කකචෙනාති
හත්ථකකචෙන. ආගතෙති රුක්ඛං චූසිත්වා
අත්තනො සමීපභාගං ආගතෙ. ගතෙති රුක්ඛං
චූසිත්වා පරභාගං ගතෙ. වා-සද්දො
සමුච්චයත්ථො. න අවිදිතා භොන්තීති රුක්ඛෙ
කකචදන්තෙහි චුට්ඨං පුරිසෙන පෙක්ඛමානං
යානං අප්පත්වා තෙසං ආගමනගමනාභාවතො
සබ්බෙපි කකචදන්තා විදිතාව භොන්තී.

**පධානන්ති රුක්ඛච්ඡෙදනවීරියං. පයොගන්ති
රුක්ඛච්ඡෙදනකීරියං.** “විසෙසමධිගච්ඡතී” ති
වචනං උපමාය නත්ථි. උපනිබන්ධනා
නිමිත්තන්ති උපනිබන්ධනාය සතියා
නිමිත්තභූතං කාරණභූතං නාසිකග්ගං වා
මුඛනිමිත්තං වා. උපනිබන්ධනි එතාය
ආරම්මණෙ විත්තන්ති උපනිබන්ධනා නාම
සති. නාසිකග්ගෙ වාති දීඝනාසිකො
නාසිකග්ගෙ. මුඛනිමිත්තෙ වාති
රස්සනාසිකො උත්තරොට්ඨෙය.

උත්තරොට්ඨො හි මුඛෙ සතියා නිමිත්තන්ති
මුඛනිමිත්තන්ති චුත්තො. ආගතෙති
චුට්ඨට්ඨානතො අඛන්තරං ආගතෙ. ගතෙති
චුට්ඨට්ඨානතො ඛන්ද්ධා ගතෙ. න අවිදිතා
හොන්තීති චුසනට්ඨානං අප්පත්වා
අස්සාසපස්සාසානං ආගමනගමනාභාවතො
සඛ්ඛෙපි තෙ විදිතා එව හොන්ති. කම්මනියං
හොතීති යෙන වීරියෙන කායොපි චිත්තම්පි
කම්මනියං භාවනාකම්මක්ඛමං.
භාවනාකම්මයොග්ගං හොති. ඉදං වීරියං
පධානං නාමාති එලෙන කාරණං චුත්තං
හොති. උපක්කිලෙසා පහීයන්තීති
චික්ඛම්භනවසෙන තීවරණානි පහීයන්ති.
චිතක්කා චුපසම්මන්තීති
නානාරම්මණවාරිතො අනවට්ඨිතා චිතක්කා
උපසමං ගච්ඡන්ති. යෙන ඤානෙන
උපක්කිලෙසා පහීයන්ති, චිතක්කා
චුපසම්මන්ති. අයං පයොගොති
පයොගමපෙක්ඛිත්වා පුල්ලිච්චගනිද්දෙසො
කතො. සඤ්ඤොජනා පහීයන්තීති
තංතංග්ගවජ්ඤා සඤ්ඤොජනා
සමුච්ඡෙදප්පහානෙන පහීයන්ති. අනුසයා
ඛන්තීහොන්තීති පහීනානං පුන

අනුප්පත්තිධම්මකත්තා විගතො උප්පාදන්තො
 වා වයන්තො වා එතෙසන්ති බ්‍යන්තා, පුබ්බෙ
 අබ්‍යන්තා බ්‍යන්තා හොන්තීති
 බ්‍යන්තීහොන්ති, විතස්සන්තීති අත්ථො.
 සඤ්ඤොප්පහානං අනුසයප්පහානෙන
 හොති, න අඤ්ඤථාති දස්සන්ථං
 අනුසයප්පහානමාහ. යෙන මග්ගෙන
 සඤ්ඤොප්පහානං පභීයන්ති අනුසයා
 බ්‍යන්තීහොන්ති, අයං විසෙසොති අත්ථො.
 චතුත්ථචතුක්කෙ අරියමග්ගස්සාපි
 නිද්දිට්ඨත්තා ඉධ අරියමග්ගො චුත්තො.
 එකච්ඡන්තස්ස ආරම්මණද්වයාභාවස්ස
 අචුත්තෙපි සිද්ධත්තා තං අවිස්සජ්ජෙත්ථාවච
 එවං ඉමෙ තයො ධම්මා එකච්ඡන්තස්ස
 ආරම්මණා න හොන්තීති නිගමනං කතං.

160. ඉදානි තං භාවනාසිද්ධිසාධකං
 යොගාවචරං චුන්නන්තො ආනාපානස්සති
 යස්සාති ගාථං චත්ථා තස්සා නිද්දෙසමාහ.
 තත්ථ ආනාපානස්සතියො යථා බුද්ධෙන
 දෙසිතා, තථා පරිපුණ්ණා සුභාවිතා අනුපුබ්බං
 පරිචිතා යස්ස අත්ථි සංවිජ්ජන්ති. සො ඉමං
 ලොකං පහාසෙති. කිං විය? අබ්භා මුත්තොච

වන්දිමා යථා අබ්හාදීහි මුත්තො වන්දිමා ඉමං
ඔකාසලොකං පභාසෙති, තථා සො
යොගාවචරො ඉමං බන්ධාදිලොකං
පභාසෙතීති ගාථාය සම්බන්ධො. “අබ්හා
මුත්තොච වන්දිමා” ති ච පදස්ස නිද්දෙසෙ
මහිකාදීනමපි වුත්තත්තා එත්ථ
ආදිසද්දලොපො කතොති වෙදිතබ්බො.
ගාථානිද්දෙසෙ නො පස්සාසො නො
අස්සාසොති සො සොයෙච අත්ථො
පටිසෙධෙන විසෙසෙත්වා වුත්තො.
උපට්ඨානං සතීති අසම්මුස්සනතාය තමෙච
අස්සාසං උපගන්ත්වා යානං සති නාමාති
අත්ථො. තථා පස්සාසං. එත්තාවතා
ආනාපානෙසු සති ආනාපානස්සතීති අත්ථො
වුත්තො හොති.

ඉදානි සතිවසෙනෙච “යස්සා” ති වුත්තං
පුග්ගලං නිද්දිසිතුකාමො යො අස්සසති,
තස්සුපට්ඨාති. යො පස්සසති, තස්සුපට්ඨාතීති
වුත්තං. යො අස්සසති, තස්ස සති අස්සාසං
උපගන්ත්වා තිට්ඨති. යො පස්සසති, තස්ස සති
පස්සාසං උපගන්ත්වා තිට්ඨතීති අත්ථො.
පරිපුණ්ණාති ක්කානවිපස්සනාමග්ගපරම්පරාය

අරහත්තමග්ගජ්ජත්තියා පරිපුණ්ණා. තෙයෙව
හි ක්කානවිපස්සනාමග්ගධම්මෙ සන්ධාය
පරිග්ගහට්ඨෙතාතිආදිමාහ. තෙ හි ධම්මා
ඉමිනා යොගිනා පරිග්ගස්භමානත්තා
පරිග්ගහා, තෙන පරිග්ගහට්ඨෙත පරිපුණ්ණා.
තත්ථ සබ්බෙසං චිත්තචෙතසිකානං
අඤ්ඤමඤ්ඤපරිවාරත්තා පරිවාරට්ඨෙත
පරිපුණ්ණා. භාවනාපාරිපුරිවසෙන
පරිපුරට්ඨෙත පරිපුණ්ණා. චතස්සො
භාවනාතිආදීනි සුභාවිතාති වුත්තපදස්ස
අත්ථවසෙන වුත්තාති. චතස්සො භාවනා
හෙට්ඨා වුත්තායෙව. යානීකතාති
යුත්තයානසදිසා කතා. චත්ථුකතාති
පතිට්ඨට්ඨෙත චත්ථුසදිසා කතා. අනුට්ඨිතාති
පච්චුපට්ඨිතා. පරිචිතාති සමන්තතො චිතා
උපචිතා. සුසමාරද්ධාති සුට්ඨු සමාරද්ධා
සුකතා. යත්ථ යත්ථ ආකච්චිතීති යෙසු යෙසු
ක්කානෙසු යාසු යාසු විපස්සනාසු සචෙ ඉච්ඡති.
තත්ථ තත්ථාති තෙසු තෙසු ක්කානෙසු තාසු
තාසු විපස්සනාසු. චසිජ්ජත්තොති චසිභාවං
බහුභාවං පත්තො. බලජ්ජත්තොති
සමථවිපස්සනාබලජ්ජත්තො.
චෙසාරජ්ජත්තොති විසාරදභාවං පුටුභාවං.

පත්තො. තෙ ධම්මාති සමථවිපස්සනා ධම්මා.

ආවජ්ජනපට්ඨානාති ආවජ්ජනායත්තා,

ආවජ්ජිතමත්තෙයෙව තස්ස සන්තානෙන,

ඤාණෙන වා සම්පයොගං ගච්ඡන්තීති

අත්ථො. ආකඨබ්බපට්ඨානාති රුච්ඡායත්තා,

රොච්ඡිතමත්තෙයෙව චුත්තනයෙන සම්පයොගං

ගච්ඡන්තීති අත්ථො. මනසිකාරො පනෙත්ථ

ආවජ්ජනාය විත්තූප්පාදො. ආකඨබ්බනාය

වෙච්චනවසෙන අත්ථවිචරණත්ථං චුත්තො.

තෙන චුච්චති යානීකතාති ඵලං කතත්තායෙව

තෙ යුත්තයානසද්දිසා කතා හොන්තීති චුත්තං

හොති.

යස්මිං යස්මිං වත්ථුස්මිත්ති සොළසසු

වත්ථුසු ඵකෙකස්මිං. ස්වාධිට්ඨිතන්ති

සුප්පතිට්ඨිතං. සුපට්ඨිතාති සුට්ඨු උපට්ඨිතා.

සම්පයුත්තවිත්තසතීනං සහෙව

සකසකකිච්චකරණතො

අනුලොමපට්ඨලොමවසෙන යොජෙත්වා තෙ

ද්වෙ ධම්මා දස්සිතා. තෙන චුච්චති

වත්ථුකතාති ඵලං භූතත්තායෙව කතපතිට්ඨා

හොන්තීති චුත්තං හොති. යෙන යෙන විත්තං

අභිනීහරතීති පුබ්බස්පවත්තිතො අපනෙත්වා

යත්ථ යත්ථ භාවනාවිසෙසෙ විත්තං උපනෙති.
 තෙන තෙන සති අනුපරිවත්තතීති තස්මිං
 තස්මිංයෙව භාවනාවිසෙසෙ සති අනුකූලා
 හුත්වා පුබ්බජ්ජවත්තිතො නිවත්තිත්වා
 පවත්තති. “යෙන, තෙනා”ති වෙත්ථ “යෙන
 හගවා තෙනුපසඬිකමී”තිආදීසු (බු. පා. 5.1; සු.
 නි. මඬිගලසුත්ත) විය භූමිමත්ථො
 වෙදිතබ්බො. තෙන වුව්චති අනුට්ඨිතාති ඵචං
 කරණතොයෙව තං තං භාවනං අනුගන්ත්වා
 ඨිතා භොන්තීති චුත්තං භොති.
 ආනාපානස්සතියා සතිපධානත්තා
 වත්ථුකතානුට්ඨිතපදෙසු සතියා සහ යොජනා
 කතාති වෙදිතබ්බො.

යස්මා පන පරිපුණ්ණායෙව පරිචිතා
 භොන්ති වඬිඨිතා ලද්ධාසෙවනා, තස්මා
 “පරිපුණ්ණා”තිපදෙ චුත්තා තයො අත්ථා
 “පරිචිතා”තිපදෙපි චුත්තා, චතුත්ථො
 විසෙසත්ථොපි චුත්තො. තත්ථ සතියා
 පරිග්ගණ්හන්තොති සම්පයුත්තාය,
 පුබ්බහාගාය වා සතියා පරිග්ගහෙතබ්බො
 පරිග්ගණ්හන්තො යොගී. ජිනාති පාපකෙ
 අකුසලෙ ධම්මෙති සමුච්ඡෙදවසෙන ලාමකෙ

කිලෙසෙ ජිනාති අහිභවති. අයඤ්ච
පුග්ගලාධිට්ඨානා ධම්මදෙසනා. ධම්මෙසු හි
ජිනන්තෙසු තංධම්මසමඛිගීපුග්ගලොපි ජිනාති
නාම. තෙ ව ධම්මා සතිං අවිභාය අත්තනො
පවත්තික්ඛණෙ ජිනිතුමාරද්ධා ජිනාති
වුච්චන්ති යථා “භුඤ්ජිතුමාරද්ධො
භුත්තො” ති වුච්චති. ලක්ඛණං පනොත්ථ
සද්දසත්ථතො වෙදිතඛ්ඛං. එවං සන්තෙපි
“පරිජිතා” ති වත්තඛ්ඛෙ ජ-කාරස්ස ච-කාරං
කත්වා “පරිචිතා” ති වුත්තං, යථා සම්මා ගදො
අස්සාති සුගතොති අත්ථවිකජ්ජෙ ද-කාරස්ස
ත-කාරො නිරුත්තිලක්ඛණෙන කතො,
එවමිධාපි වෙදිතඛ්ඛො. ඉමස්මිං අත්ථවිකජ්ජෙ
පරිචිතාති පදං කත්තුසාධනං, පුරිමාති තීණි
කම්මසාධනාති.

වත්තාරො සුසමාරද්ධාති වත්තාරො
සුසමාරද්ධත්ථාති වුත්තං හොති, අත්ථසද්දස්ස
ලොපො දට්ඨඛ්ඛො. සුසමාරද්ධාති පදස්ස
අත්ථාපි හි ඉධ සුසමාරද්ධාති වුත්තාති
වෙදිතඛ්ඛො, සුසමාරද්ධධම්මා වා.
චතුරත්ථහෙදතො වත්තාරොති වුත්තාති
වෙදිතඛ්ඛො, න ධම්මහෙදතො. යස්මා පන
සුභාවිතායෙව සුසමාරද්ධා හොත්ති, න

අඤ්ඤා, තස්මා තයො භාවනත්ථා ඉධාපි
 චුත්තා. ආසෙවනත්ථොපි තීසු චුත්තෙසු
 චුත්තොයෙව භොති, තස්මා තං අචත්ථා
 තප්පච්චනීකානං සුසමුහතත්ථො චුත්තො.
 පච්චනීකසමුග්ගසාතෙන හි ආරද්ධපරියොසානං
 පඤ්ඤායති, තෙන සුසමාරද්ධස්ස
 සිඛාප්පත්තො අත්ථො චුත්තො භොති. තත්ථ
 තප්පච්චනීකානන්ති තෙසං
 ඤානවිපස්සනාමග්ගානං පටිපක්ඛභූතානං.
 කිලෙසානන්ති කාමච්ඡන්දාදීනං
 නිච්චසඤ්ඤාදිසම්පයුත්තානං
 සක්කායදිට්ඨාදීනඤ්ච. සුසමුහතත්තාති
 වික්ඛම්භනතදඛිගසමුච්ඡෙදවසෙන සුට්ඨු
 සමුහතත්තා නාසිතත්තා. පොත්ථකෙසු පන
 “සුසමුග්ගතත්තා” ති ලිඛන්ති, තං න සුන්දරං.

161. පුන තස්සෙව පදස්ස අඤ්ඤාමිපි
 අත්ථවිකප්පං දස්සෙන්තො සුසමන්තිආදිමාහ.
 තත්ථ තත්ථ ඡාතාති තස්මිං
 සිඛාප්පත්තභාවනාවිසෙසෙ ඡාතා. අනච්ඡ්ඡාති
 කිලෙසානං ආරම්මණභාවානුපගමනෙන
 කිලෙසදොසවිරහිතා. කුසලාති ඡාතිවසෙන
 කුසලා. බොධිපක්ඛියාති බුජ්ඤනට්ඨෙන

බොධිති ලද්දකොමස්ස අරියස්ස පක්ඛෙ
 භවත්තා බොධිපක්ඛියා. පක්ඛෙ භවත්තාති හි
 උපකාරභාවෙ යිතත්තා. තෙ ව “චත්තාරො
 සතිපට්ඨානා, චත්තාරො සම්මප්පධානා,
 චත්තාරො ඉද්ධිපාදා, පඤ්චිත්ථියානි, පඤ්ච
 බලානි, සත්ත බොජ්ඣංගිනා, අරියො
 අට්ඨසිගිකො මග්ගො”ති (ම. නි. 3.35; චූළනි.
 මෙත්තගුමාණවජ්ජවචනාද්දෙස 22; මි. ප.
 5.4.1) සත්තතිංස ධම්මා. ඉදං සමන්ති ඉදං
 මග්ගක්ඛණෙ ධම්මජාතං සමුච්ඡෙදවසෙන
 කිලෙසෙ සමෙති විනාසෙතීති සමං නාම.
 නිරොධො නිබ්බානන්ති දුක්ඛනිරොධත්තා
 නිරොධො, වානසඨ්ඨිඛාතාය තණ්හාය අභාවා
 නිබ්බානං. ඉදං සුසමන්ති ඉදං නිබ්බානං
 සබ්බසඨ්ඨිඛතවිසමාපගතත්තා සුට්ඨු සමන්ති
 සුසමං නාම. ඤාතන්ති බොධිපක්ඛියසඨ්ඨිඛාතං
 සමං අසම්මොහතො ඤාණෙන ඤාතං,
 නිබ්බානසඨ්ඨිඛාතං සුසමං ආරම්මණතො
 ඤාණෙන ඤාතං. තදෙව ද්වයං තෙනෙව
 චක්ඛුතා විය දිට්ඨං. විදිතන්ති තදෙව ද්වයං
 සන්තානෙ උප්පාදනෙන ආරම්මණකරණෙන
 ව පටිලද්ධං. ඤාතං විය පඤ්ඤාය සච්ඡිකතං
 එස්සිතඤ්ච. “අසල්ලිතං අසම්මුට්ඨා

අසාරද්ධො එකග්ග”න්ති පුරිමස්ස පුරිමස්ස
පදස්ස අත්ථප්පකාසනං. තත්ථ ආරද්ධන්ති
පට්ඨපිතං. අසල්ලීනන්ති අසච්ඤාචිතං.
උපට්ඨිතාති උපගන්ත්වා යිතා. අසම්මුට්ඨාති
අවිනට්ඨා. පස්සද්ධොති නිබ්බූතො.
අසාරද්ධොති නිද්දරථො. සමාහිතන්ති සමං
ඨපිතං. එකග්ගන්ති අවික්ඛිත්තං.

“වත්තාරො සුසමාරද්ධා” තිආදි සකලස්ස
සුසමාරද්ධවචනස්ස මූලත්ථො. “අත්ථී
සම”න්තිආදි පන සුසමවචනස්ස,
“ඤාත”න්තිආදි ආරද්ධවචනස්ස විකප්පත්ථා.
තත්ථායං පදත්ථසංසන්දනා – “සමා ච සුසමා
ච සමසුසමා” ති වත්තඛිඛෙ
එකදෙසසරූපෙකසෙසං කත්ථා “සුසමා”
ඉච්චෙච චුත්තා යථා නාමඤ්ච රූපඤ්ච
නාමරූපඤ්ච නාමරූපන්ති. “ඉදං සමං, ඉදං
සුසම”න්ති පන අනඤ්ඤාපෙක්ඛං කත්ථා
නපුංසකචචනං කතං. යස්මා පන ඤාතම්පි
දිට්ඨන්ති චුච්චති, දිට්ඨඤ්ච ආරද්ධඤ්ච
අත්ථතො එකං. විදිතසච්ඡිකතඵස්සිතාති පන
ඤාතච්චචනාති, තස්මා ඤාතන්ති
ආරද්ධත්ථොයෙච චුත්තො භොති.

ආරද්ධං හොති වීරියං අසල්ලීනන්ති අයං
පන ආරද්ධවචනස්ස උජුකත්ථොයෙව.
උපට්ඨිතා සතීතිආදීනි පන සම්පයුත්තවීරියස්ස
උපකාරකධම්මදස්සනත්ථං චුත්තානි, න
ආරද්ධවචනස්ස අත්ථදස්සනත්ථං. පුරිමෙන
අත්ථෙත සුට්ඨ සමාරද්ධාති සුසමාරද්ධා ච,
ඉමිනා අත්ථෙත සුසමා ආරද්ධාති සුසමාරද්ධා
ච එකසෙසෙ කතෙ “සුසමාරද්ධා” ති
චුච්චන්ති. ඉමමත්ථං පරිභ්ගහෙත්වා “තෙන
චුච්චති සුසමාරද්ධා” ති චුත්තං.

අනුපුබ්බන්ති යථානුක්කමෙනාති අත්ථො,
පුබ්බං පුබ්බං අනුති චුත්තං හොති. දීසං
අස්සාසවසෙනාති දීසන්ති
චුත්තඅස්සාසවසෙන. පුරිමා පුරිමාති පුරිමා
පුරිමා සති. එතෙන පුබ්බන්තිපදස්ස අත්ථො
චුත්තො හොති. පච්ඡිමා පච්ඡිමාති සතියෙව.
එතෙන අනුතිපදස්ස අත්ථො චුත්තො හොති.
උභයෙන පුබ්බඤ්ච අනු ච පරිචිතාති අත්ථො
චුත්තො හොති. උපරි සොළස වත්ථුනි
විත්ථාරෙත්වා චචනතො ඉධ සඬ්ඛිපිත්වා
“පටිනිස්සභ්ගානුපස්සි” ති අත්තිමමෙව
දස්සිතං. යස්මා සිඛාප්පත්තභාවනස්ස සබ්බාපි

ආනාපානස්සතියො පුනප්පුනං යථාරූචී
පවත්තනතො අනුපරිචිතාපි භොන්ති. තෙන
චුත්තං – “අඤ්ඤමඤ්ඤං පරිචිතා චෙච
භොන්ති අනුපරිචිතා චා” ති.

යථත්ථාති යථාසභාවත්ථා.

අත්තදමථත්ථොති අරහත්තමග්ගක්ඛණේ
අත්තනො නිබ්බිසෙවනත්ථො. සමථත්ථොති
සීතිභාවත්ථො. පරිනිබ්බාපනත්ථොති
කිලෙසපරිනිබ්බානෙන. අභීඤ්ඤත්ථොති
සබ්බධම්මවසෙන. පරිඤ්ඤත්ථාදයො
මග්ගඤ්ඤාණකිච්චවසෙන. සච්චාභිසමයත්ථො
චතුත්තං සච්චානං එකපට්ඨෙධදස්සනවසෙන.
නිරොධෙ පතිට්ඨාපකත්ථො
ආරම්මණකරණවසෙන.

බුද්ධොතිපදස්ස අභාවෙපි බුද්ධොනාතිපදෙ
යො සො බුද්ධො, තං නිද්දිසිතුකාමෙන
බුද්ධොති චුත්තං. සයම්භූති උපදෙසං විනා
සයමෙව භූතො. අනාවරියකොති සයම්භූපදස්ස
අත්ථවිචරණං. යො හි ආවරියං විනා සච්චානී
පට්ඨිජ්ඣති, සො සයම්භූ නාම භොති. පුබ්බෙ
අනනුස්සුතෙසුතිආදි අනාවරියකභාවස්ස
අත්ථජ්ජකාසනං. අනනුස්සුතෙසුති ආවරියං

අනනුස්ථානෙසු. සාමන්ති සයමෙව.
 අභිසම්බුජ්ඣති භුසං සම්මා පටිවිජ්ඣති. තත්ථ ච
 සබ්බඤ්ඤානං පාපුණීති තෙසු ච සච්චෙසු
 සබ්බඤ්ඤානං පාපුණී. යථා සච්චානී
 පටිවිජ්ඣන්තා සබ්බඤ්ඤානො භොන්ති, තථා
 සච්චානං පටිවිද්ධන්තා ඵලං වුත්තං.
 සබ්බඤ්ඤානං පත්තොතිපි පායො. බලෙසු ච
 වසිභාවන්ති දසසු ච තථාගතබලෙසු
 ඉස්සරභාවං පාපුණී. යො සො ඵලං භූතො,
 සො බුද්ධොති වුත්තං භොති. තත්ථ සබ්බෙසු
 ධම්මෙසු
 අප්පටිහතඤ්ඤාණනිමිත්තානුත්තරවිමොක්ඛාධි
 ගමපරිභාවිතං බන්ධසන්තානං උපාදාය
 පණ්ණන්තිකො, සබ්බඤ්ඤානපදට්ඨානං චා
 සච්චානීසම්බොධිමුපාදාය පණ්ණන්තිකො
 සත්තවිසෙසො බුද්ධො. ඵත්තාවතා අත්ථතො
 බුද්ධවිභාවතා කතා භොති.

162. ඉදානි බ්‍යඤ්ජනතො විභාවෙන්තො
 බුද්ධොති කෙනට්ඨෙන බුද්ධොතිආදිමාහ.
 තත්ථ යථා ලොකෙ අවගන්තා අවගතොති
 වුච්චති, ඵලං බුජ්ඣති සච්චානීති බුද්ධො. යථා
 පණ්ණසොසා වාතා පණ්ණසුසාති වුච්චන්ති,

එවං බොධෙතා පජායාති බුද්ධො.

සබ්බඤ්ඤතාය බුද්ධොති

සබ්බධම්මබුජ්ඣනසමත්ථාය බුද්ධියා

බුද්ධොති චුත්තං හොති. සබ්බදස්සාවිතාය

බුද්ධොති සබ්බධම්මානං ඤාණචක්ඛුතා

දිට්ඨත්තා බුද්ධොති චුත්තං හොති.

අනඤ්ඤනෙය්‍යතාය බුද්ධොති අඤ්ඤන

අබොධනීයතො සයමෙව බුද්ධත්තා බුද්ධොති

චුත්තං හොති. විසවිතාය බුද්ධොති

නානාගුණවිසවනතො පදුමමිව විකසනට්ඨෙන

බුද්ධොති චුත්තං හොති. බිණ්ණසවසඬ්ඛාතෙන

බුද්ධොති ආදීහි ඡහි පරියායෙහි

චිත්තසඬ්ඛොචකරධම්මජ්ජහාතෙන

නිද්දක්ඛයවිබුද්ධො පුරිසො විය

සබ්බකිලෙසනිද්දක්ඛයවිබුද්ධත්තා බුද්ධොති

චුත්තං හොති. සඬ්ඛා සඬ්ඛාතන්ති අත්ථතො

එකත්තා සඬ්ඛාතෙනාති වචනස්ස

කොට්ඨාසෙනාති අත්ථො.

තණ්හාලෙපදිට්ඨිලෙපාභාවෙන

නිරුපලෙපසඬ්ඛාතෙන. සවාසනානං

සබ්බකිලෙසානං පහීනත්තා එකත්තවචනෙන

විසෙසත්වා එකත්තවීතරාගොති ආදි චුත්තං.

එකත්තනික්කිලෙසොති

රාගදොසමොභාවසෙසෙහි සබ්බකිලෙසෙහි
නික්කිලෙසො. එකායනමග්ගං ගතොති
බුද්ධොති ගමනත්ථානං ධාතුනං
බුජ්ඣනත්ථත්තා බුජ්ඣනත්ථාපි ධාතුයො
ගමනත්ථා භොන්ති, තස්මා එකායනමග්ගං
ගතත්තා බුද්ධොති චුත්තං භොති.
එකායනමග්ගොති චෙත්ථ –

“මග්ගො පත්ථො පථො පජ්ජො,
අඤ්ඡසං වට්ඨමායනං;
නාචා උත්තරසෙතුව, කුල්ලො ච හිසි
සඬකමො”ති . (චූළනි.
පාරායනත්ථුතිගාථානිද්දෙස 101) –

මග්ගස්ස බහුසු නාමෙසු අයනනාමෙන
චුත්තො. තස්මා එකමග්ගභූතො මග්ගො, න
ද්වෙධාපථභූතොති අත්ථො. අථ චා එකෙන
අයිතබ්බො මග්ගොති එකායනමග්ගො.
එකෙනාති ගණසඬගණිකං පහාය පට්ඨෙකෙන
චිත්තෙන. අයිතබ්බොති පට්ඨපජ්ජිතබ්බො.
අයන්ති චා එකෙනාති අයනො, සංසාරතො
නිබ්බානං ගච්ඡන්තිති අත්ථො. එකෙසං
අයනො එකායනො. එකෙති සෙට්ඨා,
සබ්බසත්තසෙට්ඨා ච සම්මාසම්බුද්ධා, තස්මා

එකායනමග්ගොති සම්මාසම්බුද්ධානං
 අයනභූතො මග්ගොති චුත්තං හොති. අයතීති
 වා අයනො, ගච්ඡති පවත්තතීති අත්ථො.
 එකස්මිං අයනො මග්ගොති එකායනමග්ගො,
 එකස්මිංයෙව බුද්ධසාසනෙ පවත්තමානො
 මග්ගො, න අඤ්ඤත්ථාති චුත්තං හොති. අපි ච
 එකං අයතීති එකායනො, පුබ්බහාගෙ
 නානාමුඛභාවනානායප්පවත්තොපි අපරහාගෙ
 එකං නිබ්බානමෙව ගච්ඡතීති චුත්තං හොති,
 තස්මා එකායනමග්ගොති
 එකනිබ්බානගමනමග්ගොති අත්ථො. එකො
 අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධොති
 බුද්ධොති න පරෙහි බුද්ධත්තා බුද්ධො, කිං
 පන සයමෙව අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං
 අභිසම්බුද්ධත්තා බුද්ධොති චුත්තං හොති.
 අබුද්ධිවිහතත්තා බුද්ධිපට්ඨලාභා බුද්ධොති
 බුද්ධි බුද්ධං බොධොති පරියායවචනමෙතං.
 තත්ථ යථා නීලරත්තගුණයොගා නීලො පටො
 රත්තො පටොති චුච්චති, එවං බුද්ධගුණයොගා
 බුද්ධොති ඤාපෙතූං චුත්තං.

තතො පරං බුද්ධොති නෙතං නාමන්තිආදි
 “අත්ථමනුගතා අයං පඤ්ඤත්තී” ති

ඤාපනත්ථං චුත්තං. තත්ථ මිත්තා සභායා.
අමච්චා භච්චා. ඤාතී පිතුපක්ඛිකා. සාලොහිතා
මාතුපක්ඛිකා. සමණා පබ්බජ්ජුපගතා.
බ්‍රාහ්මණා භොවාදිනො, සමිතපාපබාහිතපාපා
වා. දෙවතා සක්කාදයො බ්‍රහ්මානො ච.
විමොක්ඛන්තිකන්ති විමොක්ඛො
අරහත්තමග්ගො, විමොක්ඛස්ස අන්තො
අරහත්තඵලං, තස්මිං විමොක්ඛන්තෙ භවං
විමොක්ඛන්තිකං නාම. සබ්බඤ්ඤාභාවො හි
අරහත්තමග්ගෙන සිජ්ඤති,
අරහත්තඵලොදයෙ සිද්ධො භොති, තස්මා
සබ්බඤ්ඤාභාවො විමොක්ඛන්තෙ භවො
භොති. තං නෙමිත්තිකම්පි නාමං
විමොක්ඛන්තෙ භවං නාම භොති. තෙන
චුත්තං – “විමොක්ඛන්තිකමෙතං බුද්ධානං
භගවන්තාන”න්ති. ඛොධියා මූලෙ සභ
සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණස්ස පටිලාභාති
මහාඛොධිරුක්ඛමූලෙ යථාචුත්තක්ඛණෙ
සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණස්ස පටිලාභෙන සභ.
සච්ඡිකා පඤ්ඤත්තීති
අරහත්තඵලසච්ඡිකිරියාය,
සබ්බධම්මසච්ඡිකිරියාය වා ඡාතා පඤ්ඤත්ති.

යදිදං බුද්ධොති යා අයං බුද්ධොති පඤ්ඤත්ති,
අයං බාඤ්ජනතො බුද්ධවිභාවනා.

“යථා බුද්ධොන දෙසිතා” තිගාථාපාදස්ස පන
ඉමිනා පදභාජනීයෙ චුත්තත්ථෙත අයං
සංසන්දනා – ආනාපානස්සතියො ච යථා
බුද්ධොන දෙසිතා, යෙන පකාමෙන දෙසිතා.
යථාසද්දෙන සඬිගහිතා දස යථත්ථා ච යථා
බුද්ධොන දෙසිතා, යෙන පකාමෙන දෙසිතාති
පකාරත්ථස්ස ච යථාසද්දස්ස, සභාවත්ථස්ස ච
යථාසද්දස්ස සරූපෙකසෙසවසෙන එකසෙසං
කත්වා “යථා” ති චුත්තත්ති වෙදිතබ්බං.
පදභාජනීයෙ පනස්ස යථත්ථෙසු එකෙකස්ස
යොජනාවසෙන “දෙසිතො” ති එකවචනං
කතං.

“සොති ගහට්ඨො වා හොති පබ්බජිතො
වා” ති චුත්තත්තා ආදිපදෙපි යස්ස ගහට්ඨස්ස
වා පබ්බජිතස්ස වාති චුත්තමෙව හොති.
ලොකත්ථො චුත්තොයෙව. පභාසෙතීති
අත්තනො ඤාණස්ස පාකටං කරොතීති
අත්ථො. අභිසම්බුද්ධත්තාති
සාවකපාරමිඤ්ඤාණෙනපි පටිවිද්ධභාවෙන.
ඔභාසෙතීති කාමාවචරභූතං ලොකං. භාසෙතීති

රූපාවචරභූතං ලොකං. ජනාසෙතීති
අරූපාවචරභූතං ලොකං.

අරියඤ්ඤාණන්ති අරහත්තමග්ගඤ්ඤාණං.
මහිකා මුත්තොති මහිකාය මුත්තො. මහිකාති
නීහාරො වුවුවති. මහියා මුත්තොතිපි පායො.
ධුමරජා මුත්තොති ධුමතො ච රජතො ච
මුත්තො. රාහුගහණා විජ්ජමුත්තොති රාහුතො
චන්දස්ස ආසන්නුපක්කිලෙසත්තා ද්වීහි
උපසග්ගෙහි විසෙසෙත්වා වුත්තං. භාසතෙ ඉති
සඞ්භාසට්ඨෙත. තපතෙ ඉති සතෙජ්ට්ඨෙත.
වීරොචතෙ ඉති රූචිරට්ඨෙත. එවමෙවන්ති
එවං එවං. යස්මා පන චන්දොපි සයං
භාසන්තො තපන්තො වීරොචන්තො ඉමං
ඞ්කාසලොකං ඞ්භාසෙති, හික්ඛු ච පඤ්ඤාය
භාසන්තො තපන්තො වීරොචන්තො ඉමං
ඞ්න්ධාදිලොකං පඤ්ඤාය ඞ්භාසෙති, තස්මා
උභයත්රාපි “භාසෙතී”ති අචත්වා “භාසතෙ”
ඉච්චෙව වුත්තං. එවඤ්ඤි වුත්තෙ
හෙතූඅත්ථොපි වුත්තො හොති.
අතිවිසද්ධරාහසුරියොපමං අග්ගහෙත්වා කස්මා
චන්දොපමා ගහිතාති චෙ?
සඞ්ඞකිලෙසපරිලාභවූපසමෙන සන්තස්ස

හික්ඛුනො සන්තගුණයුත්තවන්දොපමා
අනුච්ඡවිකාති ගහිතාති වෙදිතබ්බං. එවං
ආනාපානස්සතිභාවනාසිද්ධිසාධකං
යොගාවචරං චුනිත්වා ඉමානි තෙරස වොදානෙ
ඤාණානීති තාති ඤාණානි නිගමෙත්වා
දස්සෙතීති.

වොදානඤාණනිද්දෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. සතොකාරිඤාණනිද්දෙසවණ්ණනා

163. සතොකාරිඤාණනිද්දෙසෙ මාතිකායං
ඉධ හික්ඛුති ඉමස්මිං සාසනෙ හික්ඛු. අයඤ්ඨි
එත්ථ ඉධ-සද්දො
සබ්බජ්ජකාරආනාපානස්සතිසමාධිනිබ්බත්තක
ස්ස පුග්ගලස්ස
සන්තිස්සයභුතසාසනපරිදීපනො,
අඤ්ඤසාසනස්ස තථාභාවපටිසෙධනො ච.
චුත්තඤ්ඤෙහෙතං – “ඉධෙව, හික්ඛෙව,
සමණො...පෙ.... සුඤ්ඤා පරජ්ජවාදා
සමණෙහි අඤ්ඤෙහි” ති (ම. නි. 1.139; අ. නි.
4.241).

අරඤ්ඤගතො වා රුක්ඛමුලගතො වා
සුඤ්ඤාගාරගතො වාති ඉදමස්ස

ආනාපානස්සතිසමාධි

භාවනානුරූපසෙනාසනපරිග්ගහපරිදීපනං.

ඉමස්ස හි හික්ඛුතො දීඝරත්තං රූපාදීසු

ආරම්මණෙසු අනුවිසටං චිත්තං

ආනාපානස්සතිසමාධිආරම්මණං අභිරුහිතුං න

ඉච්ඡති, කුටගොණයුත්තරථො විය

උප්පට්ඨමෙව ධාවති. තස්මා සෙය්‍යථාපි නාම

ගොපො කුටධෙනුයා සබ්බං බීරං පිචිත්වා

චඬිසීතං කුටචච්ඡං දමෙතුකාමො ධෙනුතො

අපනොත්වා එකමත්තෙ මහත්තං ඵම්හං

නිබ්ණිත්වා තත්ථ යොත්තෙන බන්ධෙය්‍ය,

අඵස්ස සො චච්ඡො ඉතො චිතො ච

චිජ්ඵන්දිත්වා පලායිතුං අසක්කොත්තො

තමෙව ඵම්හං උපනිසීදෙය්‍ය වා

උපනිපජ්ජෙය්‍ය වා, එවමෙව ඉමිනාපි හික්ඛුතා

දීඝරත්තං රූපාරම්මණාදිරසපානචඬිසීතං

දුට්ඨචිත්තං දමෙතුකාමෙන

රූපාදිආරම්මණතො අපනොත්වා අරඤ්ඤං වා

රුක්ඛමූලං වා සුඤ්ඤාගාරං වා පචෙසෙත්වා

තත්ථ අස්සාසපස්සාසඵම්හෙ සතියොත්තෙන

බන්ධිතබ්බං. එවමස්ස තං චිත්තං ඉතො චිතො

ච චිජ්ඵන්දිත්වාපි පුබ්බෙ ආචිණ්ණාරම්මණං

අලහමානං සතියොත්තං ඡන්දිත්වා පලායිතුං

අසක්කොන්තං තමෙවාරම්මණං
උපවාරජ්ජනාවසෙන උපනිසීදති වෙව
උපනිපජ්ජති ච. තෙනාහු පොරාණා –

“යථා උම්හෙ නිබන්ධෙය්‍ය, වච්ඡං දමං
නරො ඉධ;
බන්ධෙය්‍යවං සකං චිත්තං,
සනියාරම්මණෙ දළ්භ”න්ති. (විසුද්ධි.
1.217; පාරා. අට්ඨ. 2.165; දී. නි. අට්ඨ.
2.374; ම. නි. අට්ඨ. 1.107) –

එවමස්ස තං සෙනාසනං භාවනානුරූපං භොති.
අථ වා යස්මා ඉදං කම්මට්ඨානජ්ජහෙදෙ
මුද්ධභුතං
සබ්බවුද්ධපච්චෙකවුද්ධවුද්ධසාවකානං
විසෙසාධිගමදිට්ඨධම්මසුබ්බිහාරපදට්ඨානං
ආනාපානස්සතිකම්මට්ඨානං
ඉත්ථිපුරිසහත්ථිඅස්සාදිසද්දසමාකුලං
ගාමන්තං අපරිච්චජිත්වා න සුකරං භාවෙතුං
සද්දකණ්ටකත්තා ක්කානස්ස. අගාමකෙ පන
අරඤ්ඤෙ සුකරං යොගාවචරෙන ඉදං
කම්මට්ඨානං පරිග්ගහෙත්වා
ආනාපානචතුක්කජ්ජකානං නිබ්බන්තෙත්වා
තදෙව පාදකං කත්වා සච්චාලෙ සම්මසිත්වා

අග්ගඵලං අරහත්තං පාපුණිතුං. තස්මා තස්ස
අනුරූපං සෙනාසනං උපදිසන්තො භගවා
“අරඤ්ඤගතො වා” තිආදිමාහ, තථෙව
ථෙරො.

වත්ථුච්ඡ්ඡාචරියො විය හි භගවා, සො යථා
වත්ථුච්ඡ්ඡාචරියො නගරභූමිං පස්සිත්වා සුච්ඡු
උපපරික්ඛිත්වා “එත්ථ නගරං මාපෙථා” ති
උපදිසති, සොත්ථිනා ච නගරෙ නිට්ඨිතෙ
රාජකුලතො මහාසක්කාරං ලහති, එවමෙවං
යොගාවචරස්ස අනුරූපං සෙනාසනං
උපපරික්ඛිත්වා “එත්ථ කම්මට්ඨානං
අනුයුඤ්ජිතඛිඛ” ත්ති උපදිසති, තතො තත්ථ
කම්මට්ඨානමනුයුත්තෙන යොගිනා කමෙන
අරහත්තෙ පත්තෙ “සම්මාසම්බුද්ධො චත
සො භගවා” ති මහත්තං සක්කාරං ලහති. අයං
පන හික්ඛු “දීපිසදිසො” ති වුච්චති. යථා හි
මහාදීපිරාජා අරඤ්ඤෙ තිණුගහනං වා
චනගහනං වා පඛිඛතගහනං වා නිස්සාය
නිලීයිත්වා චනමහිංසගොකණ්ණසුකරාදයො
මිගෙ ගණ්හාති, එවමෙවං අයං අරඤ්ඤාදීසු
කම්මට්ඨානමනුයුඤ්ජන්තො හික්ඛු
යථාක්කමෙන
සොතාපත්තිසකදාගාමී අනාගාමී අරහත්තමග්

ගෙ වෙව අරියඵලානි ච ගණ්භාතීති
වෙදිතබ්බො. තෙනාහු පොරාණා –

“යථාපි දීපිකො නාම, නිලීයිත්වා
ගණ්භතෙ මිගෙ;
තථෙවායං බුද්ධපුත්තො, යුත්තයොගො
විපස්සකො;
අරඤ්ඤං පවිසිත්වාන, ගණ්භාති
ඵලමුත්තම”න්ති. (මි. ප. 6.1.5);

තෙනස්ස පරක්කමඵවයොග්ගහුමිං.
අරඤ්ඤසෙනාසනං දස්සෙන්තො
“අරඤ්ඤගතො වා”තිආදිමාහ.

තත්ථ අරඤ්ඤගතොති උපරි චුත්තලක්ඛණං
යංකිඤ්චි පවිචෙකසුඛං අරඤ්ඤං ගතො.
රුක්ඛමුලගතොති රුක්ඛසමීපං ගතො.
සුඤ්ඤාගාරගතොති සුඤ්ඤං විචිත්තොකාසං
ගතො. එත්ථ ච යපෙත්වා අරඤ්ඤඤ්ච
රුක්ඛමුලඤ්ච අවසෙසසත්තවිධසෙනාසනං
ගතොපි “සුඤ්ඤාගාරගතො”ති වත්තුං
වට්ඨති. නවවිධඤ්භි සෙනාසනං. යථාහ –
“සො විචිත්තං සෙනාසනං හජති අරඤ්ඤං
රුක්ඛමුලං පබ්බතං කන්දරං ගිරිගුහං සුසානං
වනපත්ථං අබ්භොකාසං පලාලපුඤ්ජ”න්ති

(විභ. 508). එවමස්ස උතුත්තයානුකූලං
 ධාතුචරියානුකූලඤ්ච
 ආනාපානස්සතිභාවනානුරූපං සෙනාසනං
 උපදිසිත්වා අලීනානුද්ධච්චපක්ඛිකං
 සන්තමිරියාපථං උපදිසන්තො නිසීදතීති ආහ.
 අථස්ස නිසජ්ජාය දළ්භභාවං
 අස්සාසපස්සාසානං පචත්තනසමත්ථතං
 ආරම්මණපරිග්ගහුපායඤ්ච දස්සෙන්තො
 පල්ලච්චකං ආභුජිත්වාතිආදිමාහ. තත්ථ
 පල්ලච්චකන්ති සමන්තතො උරුඛද්ධාසනං.
 ආභුජිත්වාති ඛන්ධිත්වා. උජුං කායං
 පණ්ඩායාති උපරිමසරීරං උජුකං ධ්වපෙත්වා
 අථධාරස පිට්ඨිකණ්ටකෙ කොටියා කොටිං
 පටිපාදෙත්වා. එවඤ්ඤි නිසින්තස්ස
 ධම්මමංසන්භාරූනි න පණමන්ති. අථස්ස යා
 තෙසං පණමනපච්චයා ඛණෙ ඛණෙ වෙදනා
 උජ්ජජ්ජෙය්ජා, තා න උජ්ජජ්ජන්ති. තාසු
 අනුජ්ජජ්ජමානාසු චිත්තං එකග්ගං භොති,
 කම්මට්ඨානං න පරිපතති, වුද්ධිං ඵාතිං
 උපගච්ඡති.

පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වාති
 කම්මට්ඨානාහිමුඛං සතිං ධ්වපයිත්වා. සො

සතොච අස්සසති සතො පස්සසතීති සො
හික්ඛු එවං නිසීදිත්වා එවඤ්ච සතිං
උපට්ඨපෙත්වා තං සතිං අවිජ්ඣන්තො සතො
එව අස්සසති සතො පස්සසති, සතොකාරී
හොතීති චුත්තං හොති.

ඉදානි යෙහි පකාචරහි සතොකාරී හොති,
තෙ පකාචෙ දස්සෙතුං දීසං වා
අස්සසන්තොතිආදිමාහ. තත්ථ දීසං වා
අස්සසන්තොති දීසං වා අස්සාසං
පචත්තයන්තො. තථා රස්සං. යා පන නෙසං
දීසරස්සතා, සා කාලචසෙන වෙදිතඛ්ඛා. කදාචි
හි මනුස්සා හත්ථිඅභිආදයො විය කාලචසෙන
දීසං අස්සසන්ති ච පස්සසන්ති ච, කදාචි
සුනඛසසාදයො විය රස්සං. අඤ්ඤථා හි
චුණ්ණචචුණ්ණා අස්සාසපස්සාසා දීසරස්සා
නාම න හොන්ති. තස්මා තෙ දීසං කාලං
පවිසන්තා ච නික්ඛමන්තා ච දීසා, රස්සං කාලං
පවිසන්තා ච නික්ඛමන්තා ච රස්සාති
වෙදිතඛ්ඛා. තත්ත්වායං හික්ඛු උපරි චුත්තෙහි
නචහාකාචරහි දීසං අස්සසන්තො ච
පස්සසන්තො ච දීසං අස්සසාමි, පස්සසාමීති
පජානාති, තථා රස්සං.

එවං පජානතො ච –

“දීඝො රස්ඝො ච අස්සාඝො, පස්සාඝොපි
ච තාදීඝො;
චත්තාරො චණ්ණො චත්තන්ති,
නාසිකග්ගෙව හික්ඛුතො” ති. (විසුද්ධි.
1.219; පාරා. අට්ඨ. 2.165);

නචත්තඤ්චස්ස ආකාරානං

එකෙනාකාරෙන

කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනා

සම්පජ්ජතිති වෙදිතඛ්ඛා. සඛ්ඛකායපට්ඨංවෙදී

අස්සසිස්සාමීති සික්ඛති. සඛ්ඛකායපට්ඨංවෙදී

පස්සසිස්සාමීති සික්ඛතීති සකලස්ස

අස්සාසකායස්සාදිමජ්ඣපරියොසානං විදිතං

කරොන්තො පාකටං කරොන්තො

අස්සසිස්සාමීති සික්ඛති. සකලස්ස

පස්සාසකායස්සාදිමජ්ඣපරියොසානං විදිතං

කරොන්තො පාකටං කරොන්තො

පස්සසිස්සාමීති සික්ඛති. එවං විදිතං

කරොන්තො පාකටං කරොන්තො

ඤාණසම්පයුත්තවිත්තෙන අස්සසති වෙච

පස්සසති ච. තස්මා “අස්සසිස්සාමී

පස්සසිස්සාමීති සික්ඛතී” ති චුච්චති. එකස්ස හි

හික්බුනො වුණ්ණවිවුණ්ණවිසටෙ (විසුද්ධි. 1.219; පාරා. 2.165) අස්සාසකායෙ,
 පස්සාසකායෙ වා ආදි පාකටො හොති, න
 මජ්ඣපරියොසානං. සො ආදිමෙව
 පරිග්ගහෙනුං සක්කොති, මජ්ඣපරියොසානො
 කිලමති. එකස්ස මජ්ඣං පාකටං හොති, න
 ආදිපරියොසානං. සො මජ්ඣමෙව
 පරිග්ගහෙනුං සක්කොති, ආදිපරියොසානො
 කිලමති. එකස්ස පරියොසානං පාකටං හොති,
 න ආදිමජ්ඣං. සො පරියොසානංයෙව
 පරිග්ගහෙනුං සක්කොති, ආදිමජ්ඣෙ කිලමති.
 එකස්ස සබ්බං පාකටං හොති, සො සබ්බමිපි
 පරිග්ගහෙනුං සක්කොති, න කත්ථවි කිලමති.
 තාදිසෙන භවිතබ්බන්ති දස්සෙන්තො ආහ –
 “සබ්බකායපට්ඨංවෙදී” තිආදි.

තත්ථ සික්ඛතීති එවං සට්ඨි වායමති. යො වා
 තථාභූතස්ස සංවරො, අයමෙත්ථ
 අධිසීලසික්ඛා. යො තථාභූතස්ස සමාධි, අයං
 අධිචිත්තසික්ඛා. යා තථාභූතස්ස පඤ්ඤා, අයං
 අධිපඤ්ඤාසික්ඛාති ඉමා තිස්සො සික්ඛායො
 තස්මිං ආරම්මණෙ තාය සතියා තෙන
 මනසිකාරෙන සික්ඛති ආසෙවති භාවෙති
 බහුලීකරොතීති එවමෙත්ථ අත්ථො

දට්ටියිබ්බො. තත්ථ යස්මා පුරිමනගෙන කෙවලං
අස්සසිතබ්බං පස්සසිතබ්බමෙව ච, න අඤ්ඤං
කිඤ්චි කාතබ්බං, ඉතො පට්ඨාය පන
ඤාණුප්පාදනාදීසු යොගො කරණීයො. තස්මා
තත්ථ “අස්සසාමීති පජානාති පස්සසාමීති
පජානාති” ච්චෙව චත්තමානකාලවසෙන පාළිං
චත්ථා ඉතො පට්ඨාය කත්තබ්බස්ස
ඤාණුප්පාදනාදීනො ආ-කාරස්ස දස්සනත්ථං
“සබ්බකායපට්ඨංචෙදී අස්සසිස්සාමී” තිආදිනා
නගෙන අනාගතකාලවසෙන පාළි
ආරොපිතාති චෙදිතබ්බො.

පස්සමිහයං කායසච්චාරං...පෙ....

සික්ඛතීති ඔලාරිකං අස්සාසපස්සාසසච්චාරං
කායසච්චාරං පස්සමිහෙන්තො
පට්ඨපස්සමිහෙන්තො නිරොධෙන්තො
චූපසමෙන්තො අස්සසිස්සාමී පස්සසිස්සාමීති
සික්ඛතී.

තත්තෙවං ඔලාරිකසුඛුමතා ච පස්සද්ධි ච
චෙදිතබ්බො – ඉමස්ස හි හික්ඛුනො පුබ්බෙ
අපරිග්ගහිතකාලෙ කායො ච චිත්තඤ්ච
සදරථා හොන්ති ඔලාරිකා. කායචිත්තානං
ඔලාරිකත්තෙ අචූපසන්තෙ අස්සාසපස්සාසාපි

ඔලාරිකා හොන්ති, බලවතරා හුත්වා
පවත්තන්ති, නාසිකා නප්පහොති, මුබෙන
අස්සසන්තොපි පස්සසන්තොපි තිට්ඨති. යදා
පනස්ස කායොපි චිත්තමිපි පරිග්ගහිතා
හොන්ති, තදා තෙ සන්තා හොන්ති වූපසන්තා.
තෙසු වූපසන්තෙසු අස්සාසපස්සාසා සුබ්බමා
හුත්වා පවත්තන්ති, ‘අත්ථි නු බො, නත්ථි’ති
විචෙතබ්බාකාරජ්ජන්තා හොන්ති. සෙය්‍යාථාපි
පුරිසස්ස ධාවිත්වා පබ්බතා වා ඔරොහිත්වා
මහාහාරං වා සීසතො ඔරොපෙත්වා ධිතස්ස
ඔලාරිකා අස්සාසපස්සාසා හොන්ති, නාසිකා
නප්පහොති, මුබෙන අස්සසන්තොපි
පස්සසන්තොපි තිට්ඨති. යදා පනෙස තං
පරිස්සමං විනොදෙත්වා ත්භත්වා ච පිචිත්වා ච
අල්ලසාටකං හදයෙ කත්වා සීතාය ඡායාය
නිපන්තො හොති, අථස්ස තෙ
අස්සාසපස්සාසා සුබ්බමා හොන්ති ‘අත්ථි නු
බො, නත්ථි’ති විචෙතබ්බාකාරජ්ජන්තා,
ඵචමෙචං ඉමස්ස හික්ඛුතො
අපරිග්ගහිතකාලෙති විත්ථාරෙතබ්බං. තථා
හිස්ස පුබ්බෙ අපරිග්ගහිතකාලෙ
‘ඔලාරිකොලාරිකෙ කායසඬ්ඛාරෙ
පස්සමිහෙමී’ති

ආභොගසමන්තාභාරමනසිකාරො නත්ථී,
පරිග්ගහිතකාලෙ පන අත්ථී. තෙනස්ස
අපරිග්ගහිතකාලතො පරිග්ගහිතකාලෙ
කායසඬ්ඛාරො සුඛුමො භොති. තෙනාහු
පොරුණා —

“සාරද්ද්ධෙ කායෙ විත්තෙ ච, අධිමත්තං
පවත්තති;
අසාරද්ධමිහි කායමිහි, සුඛුමං
සම්පවත්තති” ති. (විසුද්ධි. 1.220; පාරා.
අට්ඨ. 2.165);

පරිග්ගහෙපි ඔලාරිකො,
පයමජ්ඣානුපවාලෙ සුඛුමො. තස්මිම්පි
ඔලාරිකො, පයමජ්ඣානෙ සුඛුමො.
පයමජ්ඣානෙ ච දුතියජ්ඣානුපවාලෙ ච
ඔලාරිකො, දුතියජ්ඣානෙ සුඛුමො.
දුතියජ්ඣානෙ ච තතියජ්ඣානුපවාලෙ ච
ඔලාරිකො, තතියජ්ඣානෙ සුඛුමො.
තතියජ්ඣානෙ ච චතුත්ථජ්ඣානුපවාලෙ ච
ඔලාරිකො, චතුත්ථජ්ඣානෙ අතිසුඛුමො
අප්පවත්තිමෙව පාපුණාති. ඉදං තාව
දීසහාණකසංයුත්තහාණකානං මතං.

මජ්ඣිමනිකායා පන “පට්ඨමජ්ඣානෙ
 ඔලාරිකො, දුතියජ්ඣානුපවාලෙ සුඛුමො” ති
 එවං හෙට්ඨිමහෙට්ඨිමජ්ඣානතො
 උපරුපරිජ්ඣානුපවාලෙපි සුඛුමතරං ඉච්ඡන්ති.
 සබ්බෙසංයෙව පන මනෙන අපරිග්ගහිතකාලෙ
 පවත්තකායසඬාලො පරිග්ගහිතකාලෙ
 පටිප්පස්සමිහති, පරිග්ගහිතකාලෙ
 පවත්තකායසඬාලො
 පට්ඨමජ්ඣානුපවාලෙ...පෙ....
 චතුත්ථජ්ඣානුපවාලෙ පවත්තකායසඬාලො
 චතුත්ථජ්ඣානෙ පටිප්පස්සමිහති. අයං තාව
 සමථෙ නයො.

විපස්සනායං පන අපරිග්ගහිතකාලෙ
 පවත්තකායසඬාලො ඔලාරිකො,
 මහාභූතපරිග්ගහෙ සුඛුමො. සොපි ඔලාරිකො,
 උපාදාරුපපරිග්ගහෙ සුඛුමො. සොපි
 ඔලාරිකො, සකලරුපපරිග්ගහෙ සුඛුමො.
 සොපි ඔලාරිකො, අරුපපරිග්ගහෙ සුඛුමො.
 සොපි ඔලාරිකො, රූපාරුපපරිග්ගහෙ සුඛුමො.
 සොපි ඔලාරිකො, පච්චයපරිග්ගහෙ සුඛුමො.
 සොපි ඔලාරිකො, සප්පච්චයනාමරුපදස්සනෙ
 සුඛුමො. සොපි ඔලාරිකො,
 ලක්ඛණාරම්මණික විපස්සනාය සුඛුමො.

සොපි දුබ්බලවිපස්සනාය ඔලාරිකො,
බලවිපස්සනාය සුබ්බමො. තත්ථ පුබ්බෙ
චුත්තනායෙනෙව පුරිමස්ස පුරිමස්ස පච්ඡිමෙන
පච්ඡිමෙන පටිප්පස්සද්ධි වෙදිතබ්බා.
එවමෙත්ථ ඔලාරිකසුබ්බමතා පටිප්පස්සද්ධි ව
වෙදිතබ්බා. අයං තාවෙත්ථ
කායානුපස්සනාවසෙන චුත්තස්ස
පයමචතුක්කස්ස අනුපුබ්බපදවණ්ණනා.

යස්මා පනෙත්ථ ඉදමෙව චතුක්කං
ආදිකම්මිකස්ස කම්මට්ඨානාවසෙන චුත්තං,
ඉතරානි පන තිණි චතුක්කානි එත්ථ
පත්තජ්ඣානස්ස
වෙදනාවිත්තධම්මානුපස්සනාවසෙන, තස්මා
ඉමං කම්මට්ඨානං භාවෙත්වා
ආනාපානචතුක්කජ්ඣානපදට්ඨානාය
විපස්සනාය සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං
පාපුණිතුකාමෙන ආදිකම්මිකෙන
කුලපුත්තෙන විසුද්ධිමග්ගෙන චුත්තනායෙන
සීලපරිසොධනාදීනි සබ්බකිච්චානි කත්වා
සත්තඛිගසමන්තාගතස්ස ආචරියස්ස
සන්තිකෙ පඤ්චසන්ධිකං කම්මට්ඨානං
උග්ගහෙතබ්බං. තත්ත්වෙ පඤ්ච සන්ධියො
උග්ගහො පරිපුච්ඡා උපට්ඨානං අප්පනා

ලක්බණන්ති. තත්ථ උග්ගහො නාම
කම්මට්ඨානස්ස උග්ගණ්හනං. පරිපුච්ඡා නාම
කම්මට්ඨානස්ස පරිපුච්ඡනං. උපට්ඨානං නාම
කම්මට්ඨානස්ස උපට්ඨානං. අප්පනා නාම
කම්මට්ඨානස්ස අප්පනා. ලක්බණං නාම
කම්මට්ඨානස්ස ලක්බණං, “ඵචං ලක්බණමිදං
කම්මට්ඨාන”න්ති
කම්මට්ඨානසභාවූපධාරණන්ති චුත්තං හොති.

ඵචං පඤ්චසන්ධිකං කම්මට්ඨානං
උග්ගණ්හන්තො අත්තනාපි න කිලමති,
ආචරියමිපි න විහෙසෙති. තස්මා ථොකං
උද්දිසාපෙත්වා බහුං කාලං සජ්ඣායිත්වා ඵචං
පඤ්චසන්ධිකං කම්මට්ඨානං උග්ගහෙත්වා
ආචරියස්ස සන්තිකෙ වා අඤ්ඤත්ථ වා
අට්ඨාරස දොසයුත්තෙ විහාරෙ වජ්ජෙත්වා
පඤ්චඛිගසමන්තාගතෙ සෙනාසනෙ
වසන්තෙන උපච්ඡින්නචුද්දකපලිබොධෙන
කතහත්තකිච්චෙන හත්තසම්මදං
පට්ඨිනොදෙත්වා සුඛනිසිත්තෙන
රතනත්තයගුණානුස්සරණෙන චිත්තං
සම්පහංසෙත්වා ආචරියුග්ගහතො එකපදමිපි
අපරිහාපෙත්තෙන ඉදං

ආනාපානස්සතිකම්මට්ඨානං මනසි කාතබ්බං.
තත්‍රායං මනසිකාරවිධි -

“ගණනා අනුබන්ධනා, චූසනා ධ්වනා
සල්ලක්ඛණා;
විච්චිතනා පාරිසුද්ධි, තෙසඤ්ච
පටිපස්සනා” ති.

තත්ථ ගණනාති ගණනායෙව.

අනුබන්ධනාති අනුගමනා. චූසනාති
චූට්ඨට්ඨානං. ධ්වනාති අස්ථනා.
සල්ලක්ඛණාති විපස්සනා. විච්චිතනාති
මග්ගො. පාරිසුද්ධිති ඵලං. තෙසඤ්ච
පටිපස්සනාති පච්චවෙක්ඛණා. තත්ථ ඉමිනා
ආදිකම්මිකෙන කුලපුත්තෙන පයමං ගණනාය
ඉදං කම්මට්ඨානං මනසි කාතබ්බං.

ගණන්තෙන පන පඤ්චන්තං හෙට්ඨා න
ධ්වනෙති, දසන්තං උපරි න නෙතෙති,
අන්තරා බණ්ඩං න දස්සෙතෙති. පඤ්චන්තං
හෙට්ඨා ධ්වනන්තස්ස හි සම්බාධෙ ඔකාසෙ
චිත්තප්පාදො විජ්චන්දති සම්බාධෙ වජ්ජ
සන්තිරුද්ධගොගණො විය. දසන්තං උපරි
නෙත්තස්ස ගණනානිස්සිතොව චිත්තප්පාදො
හොති. අන්තරා බණ්ඩං දස්සෙත්තස්ස

“සිඛාප්පත්තං නු ඛො මෙ කම්මට්ඨානං,
නො”ති විත්තං විකම්පති, තස්මා එතෙ දොසෙ
වජ්ජෙත්වා ගණෙනබ්බං.

ගණන්තෙන ච පයමං දන්ධගණනාය
ධඤ්ඤමාපකගණනාය ගණෙනබ්බං.
ධඤ්ඤමාපකො හි නාලිං පුරෙත්වා
“එක”න්ති වත්වා ඔකිරති, පුන පුරෙත්තො
කිඤ්චි කවචරං දිස්වා ඡඩ්ඛෙන්තො “එකං
එක”න්ති වදති. එසෙව නයො ද්වෙ
ද්වෙතිආදීසු. එවමෙවං ඉමිනාපි
අස්සාසපස්සාසෙසු යො උපට්ඨාති, තං
ගහෙත්වා “එකං එක”න්තිආදිං කත්වා යාව
“දස දසා”ති පවත්තමානං පවත්තමානං
උපලක්ඛෙන්වාව ගණෙනබ්බං. තස්ස එවං
ගණයතො නික්ඛමන්තා ච පවිසන්තා ච
අස්සාසපස්සාසා පාකටා භොන්ති.

අථානෙන තං දන්ධගණනං
ධඤ්ඤමාපකගණනං පහාය සීසගණනාය
ගොපාලකගණනාය ගණෙනබ්බං. ඡෙකො හි
ගොපාලකො සක්ඛරාදයො උච්ඡඩ්ගෙන
ගහෙත්වා රජ්ජුදණ්ඩහත්ථො පාතොව වජං
ගන්ත්වා ගාවො පිට්ඨියං පහරිත්වා

පලිසන්ථම්භමත්ථකෙ නිසින්තො ද්වාරං
පත්තං පත්තංයෙව ගාවං “එකො ද්වෙ”ති
සක්ඛරං බිපින්වා බිපින්වා ගණෙති.
තියාමරත්තිං සම්බාධෙ ඔකාසෙ දුක්ඛං
චුත්ථගොගණො නික්ඛමන්තො
අඤ්ඤමඤ්ඤං උපනිසංසන්තො වෙගෙන
වෙගෙන පුඤ්ජපුඤ්ජො හුත්වා නික්ඛමති.
සො වෙගෙන වෙගෙන “තීණි චත්තාරි පඤ්ච
දසා”ති ගණෙතියෙව, එවමස්සාපි
පුරිමනයෙන ගණයතො අස්සාසපස්සාසා
පාකටා හුත්වා සීසං සීසං පුනප්පුනං
සඤ්චරන්ති. තතො තෙන “පුනප්පුනං
සඤ්චරන්ති”ති ඤත්වා අන්තො ච බහි ච
අග්ගහෙත්වා ද්වාරප්පත්තං ද්වාරප්පත්තංයෙව
ගහෙත්වා “එකො ද්වෙ තීණි චත්තාරි පඤ්ච,
එකො ද්වෙ තීණි චත්තාරි පඤ්ච ඡ, එකො
ද්වෙ තීණි චත්තාරි පඤ්ච ඡ සත්ත...පෙ....
අට්ඨි නව දසා”ති සීසං සීසං ගණෙතබ්බමෙව.
ගණනාපට්ඨිද්ධෙ හි කම්මට්ඨානෙ
ගණනබ්බෙතෙව චිත්තං එකග්ගං හොති
අරිත්තූපත්ථම්භනවසෙන චණ්ඩසොතෙ
නාවාය්පනම්ච.

තස්සෙවං සීසං සීසං ගණයතො
කම්මට්ඨානං නිරන්තරං පවත්තං විය භුක්වා
උපට්ඨාති. අථ “නිරන්තරං පවත්තති” ති
ඤ්ඤා අන්තො ච බහි ච වාතං
අපරිග්ගහෙත්වා පුරිමනයෙනෙව වෙගෙන
වෙගෙන ගණෙතබ්බං.

අන්තොපවිසනවාතෙන හි සද්ධිං චිත්තං
පවෙසයතො අබ්භන්තරං වාතබ්භාහතං
මෙදපුරිතං විය හොති. බහිනික්ඛමනවාතෙන
සද්ධිං චිත්තං නීහරතො බහිද්ධා
පුච්චත්තාරම්මණෙ චිත්තං වික්ඛිපති.
චුට්ඨචුට්ඨොකාසෙ පන සතිං යපෙත්වා
භාවෙන්තස්සෙව භාවනා සම්පජ්ජති. තෙන
චුත්තං – “අන්තො ච බහි ච වාතං
අපරිග්ගහෙත්වා පුරිමනයෙනෙව වෙගෙන
වෙගෙන ගණෙතබ්බං” තිති.

කීවචිරං පතෙතං ගණෙතබ්බන්ති? යාව
විනා ගණනාය අස්සාසපස්සාසාරම්මණෙ සති
සන්තිට්ඨති. බහි විසට්ඨිතක්කවිච්චෙජදං කත්වා
අස්සාසපස්සාසාරම්මණෙ සති
සණ්ඨාපනත්ථංයෙව හි ගණනාති.

එවං ගණනාය මනසි කත්වා අනුබන්ධනාය
මනසි කාතබ්බං. අනුබන්ධනා නාම ගණනං
පටිසංහරිත්වා සතියා නිරන්තරං
අස්සාසපස්සාසානං අනුගමනං. තඤ්ච ඛො න
ආදිමජ්ඣපරියොසානානුගමනවසෙන.
ආදිමජ්ඣපරියොසානානි තස්සානුගමනෙ
ආදීනවා ච හෙට්ඨා චුත්තායෙව.

තස්මා අනුබන්ධනාය මනසිකරොන්තෙන
න ආදිමජ්ඣපරියොසානවසෙන මනසි
කාතබ්බං, අපිච ඛො චුසනාවසෙන ච
ඨපනාවසෙන ච මනසි කාතබ්බං.
ගණනානුබන්ධනාවසෙන විය හී
චුසනාඨපනාවසෙන විසුං මනසිකාරො නත්ථී,
චුට්ඨචුට්ඨට්ඨානෙයෙව පන ගණෙත්තො
ගණනාය ච චුසනාය ච මනසි කරොතී,
තත්ථෙච ගණනං පටිසංහරිත්වා තෙ සතියා
අනුබන්ධන්තො, අප්පනාවසෙන ච චිත්තං
ඨපෙන්තො “අනුබන්ධනාය ච චුසනාය ච
ඨපනාය ච මනසි කරොතී” ති චුච්චති.
ස්වායමත්ථො අට්ඨකථාසු
චුත්තපඤ්ඤදොචාරිකොපමාහී ඉධෙව පාලියං
චුත්තකකචුපමාය ච වෙදිතබ්බො.

තත්‍රායං පඨිගුලොපමා – සෙය්‍යථාපි
 පඨිගුලො දොලාය කීලතං මාතාපුත්තානං
 දොලං බිපිත්වා තත්ථෙව දොලාථම්හමුලෙ
 නිසිත්තො කමෙන ආගච්ඡන්තස්ස ච
 ගච්ඡන්තස්ස ච දොලාථලකස්ස උභො
 කොට්ඨො මජ්ඣංකුච්ච පස්සති, න ච
 උභොකොට්ඨමජ්ඣානං දස්සන්තං බ්‍යාවට්ඨො
 හොති, එවමෙව හික්ඛු සතිවසෙන
 උපනිබන්ධන්තංථම්හමුලෙ ධත්වා
 අස්සාසපස්සාසදොලං බිපිත්වා තත්ථෙව
 නිමිත්තෙ සතියා නිසිදන්තො කමෙන
 ආගච්ඡන්තානංච ගච්ඡන්තානංච
 චුට්ඨිට්ඨානෙ අස්සාසපස්සාසානං
 ආදිමජ්ඣපරිඨොසානං සතියා අනුගච්ඡන්තො
 තත්ථෙව (විසුද්ධි. 1.225) විත්තං යපෙත්වා
 පස්සති, න ච තෙසං දස්සන්තං බ්‍යාවට්ඨො
 හොති. අයං පඨිගුලොපමා.

අයං පන දොචාරිකොපමා – සෙය්‍යථාපි
 දොචාරිකො නගරස්ස අන්තො ච බහි ච පුරිසෙ
 “කො ත්වං, කුතො වා ආගතො, කුහිං වා
 ගච්ඡසි, කිං වා තෙ හත්ථෙ” ති න විමංසති. න
 හි තස්ස තෙ භාරා, ද්වාරජ්ජන්තං
 ද්වාරජ්ජන්තංයෙව පන විමංසති, එවමෙව

ඉමස්ස හික්ඛුනො අන්තොපවිට්ඨවාතා ච
බහිනික්ඛන්තවාතා ච න භාරා භොන්ති,
ද්වාරජ්ජත්තා ද්වාරජ්ජත්තායෙව භාරාති අයං
දොචාරිකොපමා.

කකචුපමා පන “නිමිත්තං
අස්සාසපස්සාසා” තිආදිනා (පටි. ම. 1.159)
න යෙන ඉධ චුත්තායෙව. ඉධ පනස්ස
ආගතාගතවසෙන අමනසිකාරමත්තමෙව
පයොජනන්ති වෙදිතබ්බං.

ඉදං කම්මට්ඨානං මනසිකරොතො කස්සචි
න චිරෙනෙව නිමිත්තඤ්ච උජ්ජජ්ජති,
අවසෙසකුමානභිගපටිමණ්ඩිතා
අජ්ජනාසඬ්ඛාතා යපනා ච සම්පජ්ජති. කස්සචි
පන ගණනාවසෙනෙව මනසිකාරකාලතො
පහුති යථා සාරද්ධකායස්ස මඤ්චෙව වා පීඨෙ
වා නිසීදතො මඤ්චපීඨං ඔනමති විකුජති,
පච්චත්ථරණං චලිං ගණ්භාති,
අසාරද්ධකායස්ස පන නිසීදතො නෙව
මඤ්චපීඨං ඔනමති න විකුජති, න
පච්චත්ථරණං චලිං ගණ්භාති, තුලපිචුපුරිතං
විස මඤ්චපීඨං භොති. කස්මා? යස්මා
අසාරද්ධො කායො ලභුකො භොති, එවමෙවං.

ගණනාවසෙන මනසිකාරකාලතො පභුති
අනුක්කමතො
ඔලාරිකඅස්සාසපස්සාසනිරොධවසෙන
කායදරථෙ චූපසන්තෙ කායොපි චිත්තමිපි
ලහුකං හොති, සරීරං ආකාසෙ
ලඬිසනාකාරජපත්තං විය හොති.

තස්ස ඔලාරිකෙ අස්සාසපස්සාසෙ නිරුද්ධෙ
සුඛුමඅස්සාසපස්සාසනිමිත්තාරම්මණං චිත්තං
පවත්තති. තස්මිමිපි නිරුද්ධෙ අපරාපරං තතො
සුඛුමතරං සුඛුමතරං
අස්සාසපස්සාසනිමිත්තාරම්මණං
පවත්තතියෙව. ස්වායමත්ථො උපරි
චුත්තකංසථාලොපමාය වෙදිතඛිබ්බො.

යථා හි අඤ්ඤානි කම්මට්ඨානානි උපරුපරි
විභූතානි හොන්ති, න තථා ඉදං. ඉදං පන
උපරුපරි භාවෙන්තස්ස සුඛුමත්තං ගච්ඡති,
උපට්ඨානමිපි න උපගච්ඡති. එවං
අනුපට්ඨහන්තෙ පන තස්මිං තෙන හික්ඛුතා
“ආචරියං පුච්ඡස්සාමී”ති වා “නට්ඨං දානි මෙ
කම්මට්ඨාන”න්ති වා උට්ඨායාසනා න
ගන්තඛිබ්බං. ඉරියාපථං විකොපෙත්වා ගච්ඡතො

හි කම්මට්ටියානං නවනවමෙව හොති. කස්මා
යථානිසින්තෙනෙව දෙසතො ආහරිතබ්බං.

තත්‍රායං ආහරණුපායො – තෙන හික්ඛුනා
කම්මට්ටියානස්ස අනුපට්ටියානභාවං ඤත්වා ඉති
පටිසඤ්චික්ඛිතබ්බං ‘‘ඉමෙ අස්සාසපස්සාසා
නාම කත්ථ අත්ථී, කත්ථ නත්ථී. කස්ස වා
අත්ථී, කස්ස වා නත්ථී’’ති. අපෙචං
පටිසඤ්චික්ඛිතො ‘‘ඉමෙ අන්තොමාතුකුච්ඡියං
නත්ථී, උදකෙ නිමුග්ගානං නත්ථී, තථා
අසඤ්ඤිභූතානං මතානං
චතුත්ථජ්ඣානසමාපන්තානං
රූපාරූපභවසමච්ඡිනං
නිරොධසමාපන්තාන’’න්ති ඤත්වා ඵචං
අත්තනාව අත්තා පටිචොදෙනබ්බො ‘‘නනු,
ත්චං පණ්ඩිත, නෙව මාතුකුච්ඡිගතො, න
උදකෙ නිමුග්ගො, න අසඤ්ඤිභූතො, න
මතො, න චතුත්ථජ්ඣානසමාපන්තො, න
රූපාරූපභවසමච්ඡි, න නිරොධසමාපන්තො.
අත්ථීයෙව තෙ අස්සාසපස්සාසා,
මන්දපඤ්ඤාය පන පරිග්ගහෙතො න
සක්කොසී’’ති. අථානෙන පකතිච්චට්ඨවසෙන
චිත්තං ධපෙත්වා මනසිකාරො
පවත්තෙතබ්බො. ඉමෙ හි දීඝනාසිකස්ස

නාසාපුටං සට්ඨෙත්තා පවත්තන්ති,
 රස්සනාසිකස්ස උත්තරොට්ඨං. තස්මානෙන
 ඉමං නාම යානං සට්ඨෙත්තීති නිමිත්තං
 යපෙතබ්බං. ඉමමෙව හි අත්ථවසං පටිච්ච
 චුත්තං භගවතා – “නාහං, හික්ඛවෙ,
 මුට්ඨස්සතිස්ස අසම්පජානස්ස
 ආනාපානස්සතිභාවනං වදාමී”ති (ම. නි.
 3.149; සං. නි. 5.992). කිඤ්චාපි හි යංකිඤ්චි
 කම්මට්ඨානං සතස්ස සම්පජානස්සෙව
 සම්පජ්ජති, ඉතො අඤ්ඤං පන
 මනසිකරොත්තස්ස පාකටං භොති. ඉදං පන
 ආනාපානස්සතිකම්මට්ඨානං ගරුකං
 ගරුකභාවනං
 බුද්ධපච්චෙකබුද්ධබුද්ධපුත්තානං
 මහාපුරිසානංයෙව මනසිකාරභූමිභූතං, න චෙව
 ඉත්තරං, න ච ඉත්තරසත්තසමාසෙවිතං. යථා
 යථා මනසි කරියති, තථා තථා සත්තඤ්චෙව
 භොති සුබ්බමඤ්ච. තස්මා එත්ථ බලවතී සති ච
 පඤ්ඤා ච ඉච්ඡිතබ්බා.

යථා හි මට්ඨසාටකස්ස තුන්තකරණකාලෙ
 සුවිපි සුබ්බමා ඉච්ඡිතබ්බා, සුවිපාසවෙධනම්පි
 තතො සුබ්බමතරං, එවමෙවං
 මට්ඨසාටකසදිසස්ස ඉමස්ස කම්මට්ඨානස්ස

භාවනාකාලෙ සුවිපටිභාගා සතිපි
සුවිපාසවෙධනපටිභාගා තංසම්පයුත්තා
පඤ්ඤාපි බලවතී ඉච්ඡිතබ්බා. තාහි ච පන
සතිපඤ්ඤාහි සමන්තාගතෙන හික්ඛුනා න තෙ
අස්සාසපස්සාසා අඤ්ඤත්‍ර පකතිච්චියොකාසා
පරියෙසිතබ්බා.

යථා හි කස්සකො ඛෙත්තං කසිත්වා
බලීබද්දෙ මුඤ්ඤිත්වා ගොචරමුඛෙ කත්වා
ජායාය නිසින්තො විස්සමෙයා, අථස්ස තෙ
බලීබද්දා වෙගෙන අට්ඨං පවිසෙය්‍යං. යො
හොති ඡෙකො කස්සකො, සො පුන තෙ
ගහෙත්වා යොඡෙතුකාමො න තෙසං අනුපදං
ගන්ත්වා අට්ඨං ආහිණ්ඩති. අථ ඛො රස්මිඤ්ච
පතොදඤ්ච ගහෙත්වා උජුකමෙච තෙසං
නිපාතනතිත්ථං ගන්ත්වා නිසීදති චා නිපජ්ජති
චා. අථ තෙ ගොණෙ දිවසභාගං චරිත්වා
නිපාතනතිත්ථං ඔතරිත්වා ත්හත්වා ච පිචිත්වා
ච පච්චුත්තරිත්වා යිතෙ දිස්වා රස්මියා
බන්ධිත්වා පතොදෙන විජ්ඣන්තො
ආනෙත්වා යොඡෙත්වා පුන කම්මං කරොති.
එවමෙචං තෙන හික්ඛුනා න තෙ
අස්සාසපස්සාසා අඤ්ඤත්‍ර පකතිච්චියොකාසා
පරියෙසිතබ්බා. සතිරස්මිං පන

පඤ්ඤාපතොදඤ්ච ගහෙත්වා
 පකතිච්චිට්ඨොකාසෙ විත්තං යපෙත්වා
 මනසිකාරො පවත්තෙතඛිබ්බො. එවං නිස්ස
 මනසිකරොතො න විරස්සෙව තෙ
 උපට්ඨහන්ති නිපාතනතිත්ථෙච්ච විය ගොණා.
 තතො තෙන සතිරස්මියා බන්ධිත්වා
 තස්මිංයෙව යානෙ යොජෙත්වා
 පඤ්ඤාපතොදෙන විජ්ඣන්තෙන පුනථපුනං
 කම්මට්ඨානං අනුයුඤ්ජිතඛිබ්බං.
 තස්සෙවමනුයුඤ්ජතො න විරස්සෙව නිමිත්තං
 උපට්ඨාති. තං පනෙතං න සඛිබ්බෙසං එකසද්දිසං
 හොති, අපිච්ච බ්බො කස්සචි සුඛසම්ඵස්සං
 උප්පාදයමානො තුලපිච්ච විය කප්පාසපිච්ච විය
 වාතධාරා විය ච උපට්ඨාති එකච්චෙ ආහු.

අයං පන අට්ඨකථාසු විනිච්ඡයො – ඉදඤ්චි
 කස්සචි තාරකරූපං විය මණිගුලිකා විය
 මුත්තාගුලිකා විය ච, කස්සචි බරසම්ඵස්සං
 හුත්වා කප්පාසට්ඨි විය දාරුසාරසුචි විය ච,
 කස්සචි දීසපාමච්චිගසුත්තං විය කුසුමදාමං විය
 ධුමසිඛා විය ච, කස්සචි විත්ථතං
 මක්කටකසුත්තං විය වලාහකපටලං විය
 පදුමපුප්ඵං විය රථවක්කං විය චන්දමණ්ඩලං
 විය සුරියමණ්ඩලං විය ච උපට්ඨාති, තඤ්ච

පනොතං යථා සම්බහුලෙසු හික්ඛුසු සුත්තන්තං
සජ්ඣායිත්වා නිසින්තොසු එකෙන හික්ඛුනා
“තුම්භාකං කීදිසං හුත්වා ඉදං සුත්තං
උපට්ඨාතී” ති චුත්තෙ එකො “මය්භං මහතී
පබ්බතෙය්‍යා නදී විය හුත්වා උපට්ඨාතී” ති
ආහ. අපරො “මය්භං එකා චනරාජී විය”.
අඤ්ඤො “මය්භං එකො සීතච්ඡායො
සාබ්‍යාසම්පන්නො එලහාරහරිතො රුක්ඛො
වියා” ති. තෙසඤ්ඤි තං එකමෙව සුත්තං
සඤ්ඤානානතාය නානතො උපට්ඨාතී. එවං
එකමෙව කම්මට්ඨානං සඤ්ඤානානතාය
නානතො උපට්ඨාතී. සඤ්ඤාපඤ්ඤි එතං
සඤ්ඤානිදානං සඤ්ඤාපහවං, තස්මා
සඤ්ඤානානතාය නානතො උපට්ඨාතීති
වෙදිතබ්බං.

එවං උපට්ඨිතෙ පන නිමිත්තෙ තෙන
හික්ඛුනා ආචරියස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා
ආරොචෙතබ්බං “මය්භං, හන්තෙ, එවරූපං
නාම උපට්ඨාතී” ති. ආචරියෙන පන
“නිමිත්තමීදං, ආචුසො, කම්මට්ඨානං
පුනඡ්ඡනං මනසි කරොහි සජ්ජුරියා” ති
චත්තබ්බො. අථානෙන නිමිත්තෙයෙව චිත්තං
යපෙතබ්බං. එවමස්සායං ඉතො පහුති

ධපනාවසෙන භාවනා භොති. චුත්තඤ්ඤානං
පොරාණෙහි –

“නිමිත්තෙ ධපයං චිත්තං, නානාකාරං
චිභාවයං;

ධිරො අස්සාසපස්සාසෙ, සකං චිත්තං
නිබන්ධති” ති. (පාරා. අට්ඨ. 2.165;
විසුද්ධි. 1.232);

තස්සෙවං නිමිත්තපට්ඨානතො පභුති
නිවරණානි වික්ඛම්භිතානෙව භොන්ති,
කිලෙසා සන්තිසිත්තාව, චිත්තං
උපචාරසමාධිනා සමාහිතමෙව. අථානෙන තං
නිමිත්තං නෙව චණ්ණතො මනසි කාතඛිඛං,
න ලක්ඛණතො පච්චවෙක්ඛිතඛිඛං, අපිච ඛො
ඛත්තියමහෙසියා චක්කචත්තිගඛිඛො විය
කස්සකෙන සාලියවගඛිඛො විය ච ආචාසාදීනි
සත්ත අසප්පායානි චජ්ජෙත්වා තානෙව සත්ත
සප්පායානි සෙවන්තෙන සාධුකං රක්ඛිතඛිඛං,
අථ නං එවං රක්ඛිත්වා පුනප්පුනං
මනසිකාරවසෙන චුද්ධිං විරුල්භිං ගමයිත්වා
දසවිධං අප්පනාකොසල්ලං සම්පාදෙතඛිඛං,
වීරියසමතා යොජෙතඛිඛා. තස්සෙවං
සට්ඨන්තස්ස විසුද්ධිමග්ගෙ චුත්තානුක්කමෙන

තස්මිං නිමිත්තෙ චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානානි
නිබ්බන්තන්ති. එවං.

නිබ්බන්තචතුක්කපඤ්චකජ්ඣානො පනෙත්ථ
හික්ඛු සල්ලක්ඛණාවිච්චනාවසෙන
කම්මට්ඨානං වච්චෙත්වා පාරිසුද්ධිං
පත්තුකාමො තදෙව ඤානං පඤ්චභාකාරෙහි
වසිජ්ජත්තං පගුණං කත්වා නාමරූපං
චචත්ථපෙත්වා විපස්සනං පට්ඨපෙති. කථං?
සො හි සමාපත්තිතො වුට්ඨාය
අස්සාසපස්සාසානං සමුදයො කරජකායො ච
චිත්තඤ්චාති පස්සති. යථා හි කම්මාරගග්ගරියා
ධම්මානාය භස්තඤ්ච පුරිසස්ස ච තජ්ජං
වායාමං පටිච්ච වාතො සඤ්චරති, එවමෙවං
කායඤ්ච චිත්තඤ්ච පටිච්ච අස්සාසපස්සාසාති.
තතො අස්සාසපස්සාසෙ ච කායඤ්ච රූපන්ති,
චිත්තඤ්ච තංසම්පයුත්තෙ ච ධම්මෙ අරූපන්ති
චචත්ථපෙති.

එවං නාමරූපං චචත්ථපෙත්වා තස්ස පච්චයං
පරියෙසති, පරියෙසන්තො ච තං දිස්වා තීසුපි
අද්ධාසු නාමරූපස්ස පචත්තිං ආරබ්භ කච්චං
චිතරති, චිතිණ්ණකච්චො
කලාපසම්මසනාවසෙන “අනිච්චං
දුක්ඛමනත්තා” ති තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා

උදයබ්බයානුපස්සනාය පුබ්බභාගෙ
 උප්පන්තො ඔභාසාදයො දස
 විපස්සනුපක්කිලෙසෙ පභාය
 උපක්කිලෙසවිමුත්තං
 උදයබ්බයානුපස්සනාඤ්ඤාණං “මග්ගො” තී
 වචන්ථපෙත්වා උදයං පභාය භඩ්ගානුපස්සනං
 පත්වා නිරන්තරං භඩ්ගානුපස්සන්තො භයතො
 උපට්ඨිතෙසු සබ්බසඬ්ඛාරෙසු නිබ්බන්දන්තො
 විරජ්ජන්තො විමුච්චන්තො යථාක්කමෙන
 චත්තාරො අරියමග්ගෙ පාපුණිත්වා
 අරහත්තඵලෙ පතිට්ඨාය එකුනවීසතිහෙදස්ස
 පච්චචෙක්ඛණාඤ්ඤාණස්ස පරියන්තං පත්තො
 සදෙවකස්ස ලොකස්ස අග්ගදක්ඛිණෙයො
 භොති. එත්තාවතා චස්ස ගණනං ආදිං කත්වා
 විපස්සනාපරියොසානා
 ආනාපානස්සතිසමාධිභාවනා සමත්තා
 භොතීති. අයං සබ්බාකාරතො
 පයමචතුක්කචණ්ණනා.

ඉතරෙසු පන තීසු චතුක්කෙසු යස්මා විසුං
 කම්මට්ඨානභාවනානෙයො නාම නත්ථී, තස්මා
 අනුපදචණ්ණනානෙයෙනෙව තෙසං ඵචමත්ථො
 චෙදිතබ්බො. ජීතිපට්ඨිනි ජීතිං
 පට්ඨිනං කරොන්තො පාකට්ඨං කරොන්තො

අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමීති සික්ඛති. තත්ථ
ද්වීභාකාරෙහි ජිති පටිසංවිදිතා හොති
ආරම්මණතො ච අසම්මොහතො ච.

කථං ආරම්මණතො ජිති පටිසංවිදිතා
හොති? සජ්ජිතිකෙ ද්වෙ ඤානෙ සමාපජ්ජති,
තස්ස සමාපත්තික්ඛණෙ ඤානපටිලාභෙන
ආරම්මණතො ජිති පටිසංවිදිතා හොති
ආරම්මණස්ස පටිසංවිදිතත්තා.

කථං අසම්මොහතො? සජ්ජිතිකෙ ද්වෙ
ඤානෙ සමාපජ්ජිත්වා චුට්ඨාය
ඤානසම්පයුත්තං ජිතිං බයතො වයතො
සම්මසති, තස්ස විපස්සනාක්ඛණෙ
ලක්ඛණපටිච්චෙධෙන අසම්මොහතො ජිති
පටිසංවිදිතා හොති. එතෙනෙව නයෙන
අවසෙසපදානිපි අත්ථතො වෙදිතබ්බානි. ඉදං
පනෙත්ථ විසෙසමත්තං – තිණ්ණං ඤානානං
වසෙන සුඛපටිසංවිදිතා හොති. චතුත්තම්පි
ඤානානං වසෙන විත්තසඬ්ඛාරපටිසංවිදිතා
වෙදිතබ්බා. විත්තසඬ්ඛාරොති
වෙදනාසඤ්ඤාක්ඛන්ධා. පස්සම්භයං
විත්තසඬ්ඛාරන්ති ඔලාරිකං ඔලාරිකං
විත්තසඬ්ඛාරං පස්සම්භෙත්තො,

නිරොධෙන්තොති අත්ථො. සො විත්ථාරතො
 කායසඬ්ඛාරෙ චුත්තනගෙන වෙදිතඛ්ඛො.
 අපිචෙත්ථ ජිතිපදෙ ජිතිසීසෙන වෙදනා චුත්තා,
 සුඛපදෙ සරුපෙනෙව වෙදනා. ද්වීසු
 විත්තසඬ්ඛාරපදෙසු “සඤ්ඤා ව වෙදනා ව
 චෙතසිකා, එතෙ ධම්මා විත්තපට්ඨද්ධා
 විත්තසඬ්ඛාරා”ති (පටි. ම. 1.174; ම. නි.
 1.463) වචනතො සඤ්ඤාසම්පයුත්තා
 වෙදනාති එවං වෙදනානුපස්සනානගෙන ඉදං
 චතුක්කං භාසිතන්ති වෙදිතඛ්ඛං.

තතියචතුක්කෙපි චතුත්තං ඤානානං
 වසෙන විත්තපට්ඨසංවිදිතා වෙදිතඛ්ඛො.
 අභිජ්ජමොදයං විත්තන්ති විත්තං මොදෙන්තො
 පමොදෙන්තො භාසෙන්තො පභාසෙන්තො
 අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමීති සික්ඛති. තත්ථ
 ද්වීභාකාරෙහි අභිජ්ජමොදො හොති
 සමාධිවසෙන ව විපස්සනාවසෙන ව.

කථං සමාධිවසෙන? සජ්ජිතිකෙ ද්වෙ
 ඤානෙ සමාපජ්ජති, සො සමාපත්තික්ඛණො
 සම්පයුත්තාය ජිතියා විත්තං ආමොදෙති
 පමොදෙති. කථං විපස්සනාවසෙන?
 සජ්ජිතිකෙ ද්වෙ ඤානෙ සමාපජ්ජිත්වා

වුට්ඨාය ක්කානසම්පයුත්තං ජීතිං බයතො
වයතො සම්මසති. එවං විපස්සනාක්ඛණේ
ක්කානසම්පයුත්තං ජීතිං ආරම්මණං කත්වා
චිත්තං ආමොදෙති පමොදෙති. එවං
පටිපත්තො “අභිජ්ජමොදයං චිත්තං
අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමීති සික්ඛතී” ති
වුච්චති.

සමාදහං චිත්තන්ති පට්ඨමජ්ඣානාදිවසෙන
ආරම්මණේ චිත්තං සමං ආදහන්තො සමං
ඨපෙත්තො, තානි වා පන ක්කානානි
සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය ක්කානසම්පයුත්තං
චිත්තං බයතො වයතො සම්මසතො
විපස්සනාක්ඛණේ ලක්ඛණපටිච්චෙධෙන
උජ්ජප්පති බණ්ණකචිත්තෙකග්ගතා, එවං
උජ්ජන්තාය බණ්ණකචිත්තෙකග්ගතාය වසෙනපි
ආරම්මණේ චිත්තං සමං ආදහන්තො සමං
ඨපෙත්තො “සමාදහං චිත්තං අස්සසිස්සාමි
පස්සසිස්සාමීති සික්ඛතී” ති වුච්චති.

විමොචයං චිත්තන්ති පට්ඨමජ්ඣානෙන
නීවරණෙහි චිත්තං මොචෙත්තො
විමොචෙත්තො, දුකියෙන විතක්කවිචාරෙහි,
තතියෙන ජීතියා, චතුත්ථෙත සුඛදුක්ඛෙහි

විත්තං මොචෙත්තො විමොචෙත්තො, තානි
 වා පන ක්කානානි සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය
 ක්කානසම්පයුත්තං විත්තං ඛයතො වයතො
 සම්මසති. සො විපස්සනාක්ඛණේ
 අනිච්චානුපස්සනාය නිච්චසඤ්ඤාතො විත්තං
 මොචෙත්තො විමොචෙත්තො,
 දුක්ඛානුපස්සනාය සුඛසඤ්ඤාතො,
 අනත්තානුපස්සනාය අත්තසඤ්ඤාතො,
 නිබ්බිදානුපස්සනාය නන්දිතො,
 විරාගානුපස්සනාය රාගතො,
 නිරොධානුපස්සනාය සමුදයතො,
 පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාය ආදානතො විත්තං
 මොචෙත්තො විමොචෙත්තො අස්සසති වෙච
 පස්සසති ච. තෙන වුච්චති – “විමොචයං
 විත්තං අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමිති
 සික්ඛතී” ති. එවං විත්තානුපස්සනාවසෙන ඉදං
 චතුක්කං භාසිතන්ති වෙදිතබ්බං.

චතුත්ථචතුක්කෙ පන අනිච්චානුපස්සිති
 එත්ථ තාව අනිච්චං වෙදිතබ්බං, අනිච්චතා
 වෙදිතබ්බා, අනිච්චානුපස්සනා වෙදිතබ්බා,
 අනිච්චානුපස්සි වෙදිතබ්බො. තත්ථ
 අනිච්චන්ති පඤ්චක්ඛන්ධා. කස්මා?
 උප්පාදවයඤ්ඤථත්තභාවා. අනිච්චතානි

තෙසංයෙව උප්පාදවයඤ්ඤථත්තං, හුත්වා
අභාවො වා, නිබ්බත්තානං තෙනෙවාකාරෙන
අවියත්වා ඛණ්භඨිගෙන හෙදොති අත්ථො.
අනිච්චානුපස්සනාති තස්සා අනිච්චතාය
වසෙන රූපාදීසු “අනිච්ච”න්ති අනුපස්සනා.
අනිච්චානුපස්සිති තාය අනුපස්සනාය
සමන්තාගතො. තස්මා එවංභූතො
අස්සසන්තො ච පස්සසන්තො ච ඉධ
“අනිච්චානුපස්සි අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමිති
සික්ඛති”ති වෙදිතබ්බො.

වීරාගානුපස්සිති එත්ථ පන ද්වෙ වීරාගා
බයවීරාගො ච අච්චන්තවීරාගො ච. තත්ථ
බයවීරාගොති සඨ්ඛාරානං ඛණ්භඨිගො.
අච්චන්තවීරාගොති නිබ්බානං.
වීරාගානුපස්සනාති තදුභයදස්සනවසෙන
පචත්තා විපස්සනා ච මග්ගො ච. තාය
දුට්ඨායපි අනුපස්සනාය සමන්තාගතො හුත්වා
අස්සසන්තො ච පස්සසන්තො ච
“වීරාගානුපස්සි අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමිති
සික්ඛති”ති වෙදිතබ්බො.
නිරොධානුපස්සිපදෙපි එසෙව නයො.

පටිනිස්සග්ගානුපස්සිති එක්ථාපි ද්වෙ
පටිනිස්සග්ගා පරිච්චාගපටිනිස්සග්ගො ච
පක්ඛන්දනපටිනිස්සග්ගො ච.
පටිනිස්සග්ගොයෙව අනුපස්සනා
පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා,
විපස්සනාමග්ගානමෙතං අධිවචනං.
විපස්සනාති තදභිගවසෙන සද්ධිං
ඛන්ධාහිසඬ්ඛාරෙහි කිලෙසෙ පරිච්චජති,
සඬ්ඛතදොසදස්සනෙන ච තඬ්ඛිපරිතෙ
නිඬ්ඛානෙ තන්තින්තතාය පක්ඛන්දනීති
පරිච්චාගපටිනිස්සග්ගො චෙව
පක්ඛන්දනපටිනිස්සග්ගො චාති වුච්චති.
මග්ගො සමුච්චෙජදවසෙන සද්ධිං
ඛන්ධාහිසඬ්ඛාරෙහි කිලෙසෙ පරිච්චජති,
ආරම්මණකරණෙන ච නිඬ්ඛානෙ
පක්ඛන්දනීති පරිච්චාගපටිනිස්සග්ගො චෙව
පක්ඛන්දනපටිනිස්සග්ගො චාති වුච්චති.
උභයමිපි පන පුරිමපුරිමඤ්ඤාණානං අනුඅනු
පස්සනතො අනුපස්සනාති වුච්චති. තාය
දුට්ඨායපි පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාය
සමන්තාගතො හුත්වා අස්සසන්තො ච
පස්සසන්තො ච ‘‘පටිනිස්සග්ගානුපස්සි

අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමිති සික්ඛතී” ති
වෙදිතබ්බො.

එත්ථ ච “අනිච්චානුපස්සි” ති
තරුණවිපස්සනාය වසෙන චුත්තං,
“වීරාගානුපස්සි” ති තතො බලවතරාය
සඬ්ඛාරෙසු විරජ්ජනසමත්ථාය විපස්සනාය
වසෙන, “නිරොධානුපස්සි” ති තතො
බලවතරාය කිලෙසනිරොධනසමත්ථාය
විපස්සනාය වසෙන,
“පටිනිස්සග්ගානුපස්සි” ති මග්ගස්ස
ආසන්තභූතාය අතිතික්ඛාය විපස්සනාය
වසෙන චුත්තත්ති වෙදිතබ්බං. යත්ථ පන
මග්ගොපි ලබ්හති, සො අහින්තොයෙව.
එවමීදං චතුක්කං සුද්ධවිපස්සනාවසෙන
චුත්තං, පුරිමානි පන තීණි
සමථවිපස්සනාවසෙනාති.

ආනාපානස්සතිමාතිකාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

164. ඉදානි යථානික්ඛිත්තං මාතිකං
පටිපාටියා භාජෙත්වා දස්සෙතුං ඉධාති ඉමිස්සා
දිට්ඨියාතිආදි ආරද්ධං. තත්ථ ඉමිස්සා
දිට්ඨියාතිආදීහි දසහි පදෙහි
සික්ඛත්තයසඬ්ඛාතං

සබ්බඤ්ඤාච්ඡේදධසාසනමෙව කථිතං. තඤ්ඤි
ච්ඡේදෙන භගවතා දිට්ඨත්තා දිට්ඨිති වුච්චති,
තස්සෙව බමනවසෙන බන්ති, රුච්චනවසෙන
රුචී, ගහණවසෙන ආදායො, සභාවට්ඨෙන
ධම්මො, සික්ඛිතබ්බට්ඨෙන විනයො,
තදුභයෙනපි ධම්මවිනයො, පචුක්තවසෙන
පාවචනං, සෙට්ඨවරියට්ඨෙන බ්‍රහ්මචරියං,
අනුසිට්ඨිදානවසෙන සත්ථුසාසනන්ති වුච්චති.
තස්මා “ඉමිස්සා දිට්ඨියා” තිආදීසු ඉමිස්සා
ච්ඡේදදිට්ඨියා, ඉමිස්සා ච්ඡේදබන්තියා, ඉමිස්සා
ච්ඡේදරුචියා, ඉමස්මිං ච්ඡේදආදායෙ, ඉමස්මිං
ච්ඡේදධම්මෙ, ඉමස්මිං ච්ඡේදවිනයෙ, ඉමස්මිං
ච්ඡේදධම්මවිනයෙ, ඉමස්මිං ච්ඡේදපාවචනෙ,
ඉමස්මිං ච්ඡේදබ්‍රහ්මචරියෙ, ඉමස්මිං
ච්ඡේදසත්ථුසාසනෙති අත්ථො වෙදිතබ්බො.
අපිචෙතං සික්ඛත්තයසච්චාතං සකලං
පාවචනං භගවතා දිට්ඨත්තා
සම්මාදිට්ඨිපච්චයත්තා
සම්මාදිට්ඨිපුබ්බභිගමත්තා ච දිට්ඨි. භගවතො
බමනවසෙන බන්ති. රුච්චනවසෙන රුචී.
ගහණවසෙන ආදායො. අත්තනො කාරකං
අපායෙ අපතමානං ධාරෙතීති ධම්මො. සොච
සංකිලෙසපක්ඛං විනෙතීති විනයො. ධම්මො ච

සො විනයො වාති ධම්මවිනයො,
 කුසලධම්මෙහි වා අකුසලධම්මානං එස
 විනයොති ධම්මවිනයො. තෙනෙව චුත්තං –
 “යෙ ව බො ත්වං, ගොතමී, ධම්මෙ
 ජානෙය්‍යාසි ඉමෙ ධම්මා විරාගාය
 සංවත්තන්ති, නො සරාගාය...පෙ....
 එකංසෙන, ගොතමී, ධාරෙය්‍යාසි එසො
 ධම්මො එසො විනයො එතං
 සත්ථුසාසන”න්ති (අ. නි. 8.53; චූළව. 406).
 ධම්මෙන වා විනයො, න දණ්ඩාදීහීති
 ධම්මවිනයො. චුත්තමිපි වෙනං –

“දණ්ඩෙනෙකෙ දමයන්ති, අච්ඤාසෙහි
 කසාහී ව;
 අදණ්ඩෙන අසත්ථෙත, නාගො දන්තො
 මහෙසිනා”ති. (ම. නි. 2.352; චූළව.
 342);

තථා “ධම්මෙන නයමානානං, කා උසුයා
 විජානත”න්ති (මහාව. 63). ධම්මාය වා
 විනයො ධම්මවිනයො. අනවජ්ජධම්මත්ථං
 හෙස විනයො, න හවහොගාමීසත්ථං. තෙනාහ
 හගවා – “නයිදං, හික්ඛවෙ, බ්‍රහ්මවරියං
 චුස්සති ජනකුහනත්ථ”න්ති (ඉතිචූ. 35; අ. නි.

4.25) වික්ථාරො. පුණ්ණත්ථෙරොපි ආහ –
 ‘‘අනුපාදාපරිනිබ්බානත්ථං ඛො, ආවුසො,
 හගච්ඡි බ්‍රහ්මචරියං වුස්සතී’’ති (ම. නි. 1.259).
 විසුද්ධං වා නයතීති විනයො, ධම්මතො
 විනයො ධම්මවිනයො. සංසාරධම්මතො හි
 සොකාදිධම්මතො වා එස විසුද්ධං නිබ්බානං
 නයති, ධම්මස්ස වා විනයො, න
 තිත්ථකරානත්ති ධම්මවිනයො. ධම්මභූතො හි
 හගවා, තස්සෙව එස විනයො. යස්මා වා ධම්මා
 එව අභිඤ්ඤායා පරිඤ්ඤායා පහාතබ්බා
 භාවෙතබ්බා සච්ඡිකාතබ්බා ව, තස්මා එස
 ධම්මෙසු විනයො, න සත්තෙසු න ඡීවෙසු වාති
 ධම්මවිනයො. සාත්ථසඛාඤ්ජනතාදීහි
 අඤ්ඤසං වචනතො පධානං වචනත්ති
 පවචනං, පවචනමෙව පාවචනං. සබ්බචරියාහි
 විසිට්ඨචරියභාවෙන බ්‍රහ්මචරියං.
 දෙවමනුස්සානං සත්ථුභූතස්ස හගචතො
 සාසනත්ති සත්ථුසාසනං, සත්ථුභූතං වා
 සාසනත්තිපි සත්ථුසාසනං. ‘‘යො වො,
 ආනන්ද, මයා ධම්මො ව විනයො ව දෙසිතො
 පඤ්ඤත්තො, සො වො මමච්චයෙන
 සත්ථා’’ති (දී. නි. 2.216) හි ධම්මවිනයොව
 සත්ථාති වුත්තො. එවමෙතෙසං පදානං

අත්පො වෙදිතබ්බො. යස්මා පන ඉමස්මිංයෙව
සාසනෙ

සබ්බාකාරආනාපානස්සතිසමාධිනිබ්බත්තකො
හික්ඛු විජ්ජති, න අඤ්ඤත්තු, තස්මා තත්ථ තත්ථ
“ඉමිස්සා” ති ව “ඉමස්මි” ත් ති ව අයං
නියමො කතොති වෙදිතබ්බො. අයං
“ඉධා” තිමාතිකාය නිද්දෙසස්ස අත්පො.

පුච්චජ්ජනකල්‍යාණකො වාතිආදිනා ව
හික්ඛුසද්දස්ස වචනත්ථං අවත්වා
ඉධාධිජ්ජෙතහික්ඛුයෙව දස්සිතො. තත්ථ
පුච්චජ්ජනො ව සො කිලෙසානං
අසමුච්ඡන්තත්තා, කල්‍යාණො ව
සීලාදිපටිපත්තියුත්තත්තාති
පුච්චජ්ජනකල්‍යාණො, පුච්චජ්ජනකල්‍යාණොව
පුච්චජ්ජනකල්‍යාණකො. අධිසීලාදීනි සික්ඛතීති
සෙක්ඛො. සොතාපත්තො වා සකදාගාමී වා
අනාගාමී වා. අකුප්පො
චලයිතුමසක්කුණෙයො අරහත්තඵලධම්මො
අස්සාති අකුප්පධම්මො. සොපි හි ඉමං සමාධිං
භාවෙති.

අරඤ්ඤනිද්දෙසෙ විනයපරියායෙන තාව
“ඨපෙත්වා ගාමඤ්ච ගාමුපචාරඤ්ච අවසෙසං

අරඤ්ඤ''න්ති (පාරා. 92) ආගතං.
 සුත්තන්තපරියායෙන ආරඤ්ඤකං භික්ඛුං
 සන්ධාය “ආරඤ්ඤකං නාම සෙනාසනං
 පඤ්චධනුසතිකං පච්ඡිම''න්ති (පාවි. 573)
 ආගතං. විනයසුත්තන්තා පන උභොපි
 පරියායදෙසනා නාම, අභිධම්මො
 නිජ්ජපරියායදෙසනාති අභිධම්මපරියායෙන
 (විහ. 529) අරඤ්ඤං දස්සෙතුං නික්ඛමිත්වා
 ඛහි ඉන්දබ්බිලාති චුත්තං, ඉන්දබ්බිලතො ඛහි
 නික්ඛමිත්වාති අත්ථො. නික්ඛමිත්වා ඛහි
 ඉන්දබ්බිලන්තිපි පාඨො, ඉන්දබ්බිලං
 අතික්කමිත්වා ඛහිති චුත්තං භොති.
 ඉන්දබ්බිලොති චෙත්ථ ගාමස්ස වා නගරස්ස වා
 උම්මාරො.

රුක්ඛමුලනිද්දෙසෙ රුක්ඛමුලස්ස
 පාකටත්තා තං අවත්වාච යත්ථාතිආදිමාහ.
 තත්ථ යත්ථාති යස්මිං රුක්ඛමුලෙ. ආසන්ති
 නිසීදන්ති එත්ථාති ආසනං. පඤ්ඤත්තන්ති
 ඨපිතං. මඤ්චො වාතිආදීනි ආසනස්ස
 පහෙදවචනාති. මඤ්චොපි හි නිසජ්ජායපි
 ඔකාසත්තා ඉධ ආසනොසු චුත්තො. සො පන
 මසාරකචුන්දිකාඛද්ධකුලීරපාදකආභච්චපාද

කානං අඤ්ඤතරො. ජීයං තෙසං
අඤ්ඤතරමෙව. හිසිති
උණ්ණාහිසිවොලහිසිවාකහිසිතිණ්හිසිපණ්ණහි
සිනං අඤ්ඤතරා. තට්ටිකාති තාලපණ්ණාදීහි
විතිත්වා කතා. වම්මබණ්ඩොති නිසජ්ජාරහො
යො කොචි වම්මබණ්ඩො. තිණ්ණසන්ථරාදයො
තිණ්ණාදීහි ගුම්බෙත්වා කතා. තත්ථාති තස්මිං
රුක්ඛමුලෙ. වඩ්ඛමති වාතිආදීහි රුක්ඛමුලස්ස
චතුර්ඉරියාපථපවත්තනායොග්ගතා කථිතා.
“යත්ථා” තිආදීහි සබ්බපදෙහි රුක්ඛමුලස්ස
සන්දච්ඡායතා ජනවිචිත්තතා ච චුත්තා හොති.
කෙනචිති කෙනචි සමුහෙන. තං සමුහං
හින්දිත්වා විත්ථාරෙන්තො ගහට්ඨෙහි වා
පබ්බජ්ජෙහි වාති ආහ. අනාකිණ්ණන්ති
අසංකිණ්ණං අසම්බාධං. යස්ස සෙනාසනස්ස
සමන්තා ගාචුතමිපි අභිඨයොජනමිපි
පබ්බතගහනං වනගහනං නදීගහනං හොති, න
කොචි අවෙලාය උපසඨිකමිතුං සක්කොති,
ඉදං සන්තිකෙපි අනාකිණ්ණං නාම. යං පන
අභිඨයොජනිකං වා යොජනිකං වා හොති, ඉදං
දුරතාය ඵච අනාකිණ්ණං නාම.

විහාරොති අඩ්ඨයොගාදිමුත්තකො
අවසෙසාවාසො. අඩ්ඨයොගොති
සුපණ්ණවච්ඡකගෙහං. පාසාදොති ද්වෙ
කණ්ණිකා ගහෙත්වා කතො දීඝපාසාදො.
හම්මියන්ති උපරිආකාසතලෙ
පතිට්ඨිතකුටාගාරපාසාදොයෙව. ගුහාති
ඉට්ඨකාගුහා සිලාගුහා දාරුගුහා පංසුගුහාති
එවඤ්ඤි ඛන්ධකට්ඨකථායං (චූළව. අට්ඨ. 294)
චුත්තං. විහඪගට්ඨකථායං පන විහාරොති
සමන්තා පරිහාරපථං අන්තොයෙව
රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානානි ච දස්සෙත්වා
කතසෙනාසනං. ගුහාති භූමිගුහා, යත්ථ
රත්තින්දිවං දීපං ලද්ධං වට්ටති. පබ්බතගුහා වා
භූමිගුහා වාති ඉදං ද්වයං විසෙසෙත්වා චුත්තං.
මාතිකාය සබ්බකාලසාධාරණලක්ඛණවසෙන
“නිසීදති” ති වත්තමානවචනං කතං, ඉධ පන
නිසින්තස්ස භාවනාරම්භසබ්භාවතො
නිසජ්ජාරම්භපරියොසානදස්සනත්ථං
නිසින්තොති නිට්ඨානවචනං කතං. යස්මා පන
උජුං කායං පණ්ඩාය නිසින්තස්ස කායො
උජුකො භොති, තස්මා බ්‍යඤ්ජනෙ ආදරං
අකත්වා අධිජ්ජෙතම එව දස්සෙත්තො
උජුකොතිආදිමාහ. තත්ථ ඨිතො

සුපණ්ඨිතොති උජුකං පණ්ඨිතත්තා උජුකො
හුත්වා යීතො, න සයමෙවාති අත්ථො.

පරිග්ගහට්ඨොති පරිග්ගහිතට්ඨො. කිං
පරිග්ගහිතං? නියානං. කිං නියානං?

ආනාපානස්සතිසමාධියෙව යාව
අරහත්තමග්ගා නියානං.

තෙනාහනියානට්ඨොති මුඛසද්දස්ස
ජෙට්ඨකත්ථවසෙන සංසාරතො නියානට්ඨො
චුත්තො. උපට්ඨානට්ඨොති සභාවට්ඨොයෙව.

සබ්බෙහි පනෙතෙහි පදෙහි

පරිග්ගහිතනියානං සතිං කත්වාති අත්ථො

චුත්තො හොති. කෙච්චි පන ‘පරිග්ගහට්ඨොති

සතියා පරිග්ගහට්ඨො, නියානට්ඨොති

අස්සාසපස්සාසානං

පට්ඨිසනනික්ඛමනද්චාරට්ඨො’ ති

වණ්ණයන්ති.

පරිග්ගහිතඅස්සාසපස්සාසනියානං සතිං

උපට්ඨපෙත්වාති චුත්තං හොති.

165. බාත්තිංසාය ආකාරෙහීති තාසු තාසු
අවත්ථාසු යථාක්කමෙන ලබ්භමානානං
අනවසෙසපරියාදානවසෙන චුත්තං. දීසං
අස්සාසවසෙනාති මාතිකාය

“දීඝ” න්තිචුක්ත අස්සාසවසෙන. එවං
 සෙසෙසු. එකග්ගතන්ති එකග්ගභාවං.
 අවික්ඛෙපන්ති අවික්ඛිපනං. එකග්ගතා එව හි
 නානාරම්මණෙසු චිත්තස්ස අවික්ඛිපනතො
 අවික්ඛෙපොති චුච්චති. පජානතොති
 අසම්මොභවසෙන පජානන්තස්ස,
 චිත්තන්තස්සාති වා අත්ථො. “අවික්ඛෙපො
 මෙ පටිලද්ධො” ති ආරම්මණකරණවසෙන
 පජානන්තස්ස වා. තාය සතියාති තාය
 උපට්ඨිතාය සතියා. තෙන ඤාණෙනාති තෙන
 අවික්ඛෙපජානනඤාණෙන. සතො කාරී
 හොතීති එත්ථ යස්මා ඤාණසම්පයුත්තා එව
 සති සතීති අධිප්පෙතා, යථාහ – “සතීමා හොති
 පරමෙන සතිනෙපක්කෙන සමන්තාගතො” ති
 (විහ. 467). තස්මා “සතො” ති වචනෙනෙව
 ඤාණමිපි ගහිතමෙව හොති.

166. අද්ධානසච්චාතෙති දීඝසච්චාතෙ
 කාලෙ. දීඝො හි මග්ගො අද්ධානොති චුච්චති.
 අයමිපි කාලො දීඝත්තා අද්ධානො විය
 අද්ධානොති චුත්තො. “අස්සසතී” ති ව
 “පස්සසතී” ති ව අස්සාසඤ්ච පස්සාසඤ්ච
 විසුං විසුං වත්ථාපි භාවනාය

නිරන්තරපවත්තිදස්සනත්ථං ‘අස්සසතිපි පස්සසතිපි’ ති පුන සමාසෙත්වා චුත්තං.
ඡන්දො උප්පජ්ජතීති භාවනාහිවුද්ධියා හියොයාභාවාය ඡන්දො ඡායති. සුබ්බමතරන්ති පස්සම්භනසබ්භාවතො චුත්තං. පාමොජ්ජං උප්පජ්ජතීති භාවනාපාරිපුරියා පීති ඡායති. අස්සාසපස්සාසාපි චිත්තං විචත්තතීති අස්සාසපස්සාසෙ නිස්සාය පටිභාගනිමිත්තෙ උප්පජ්ජන්තෙ පකතිඅස්සාසපස්සාසතො චිත්තං නිචත්තති. උපෙක්ඛා සණ්ඨාතීති තස්මිං පටිභාගනිමිත්තෙ උපචාරප්පනාසමාධිපත්තියා පුන සමාධානෙ ඛ්‍යාපාරාභාවතො තත්‍රමජ්ඣත්තූපෙක්ඛා සණ්ඨාති නාම. නවභාකාරෙහීති එත්ථ භාවනාරම්භතො පහුති පුරෙ ඡන්දුප්පාදා ‘අස්සසතිපි පස්සසතිපි’ ති චුත්තා තයො ආකාරා, ඡන්දුප්පාදතො පහුති පුරෙ පාමොජ්ජප්පාදා තයො, පාමොජ්ජප්පාදතො පහුති තයොති නව ආකාරා. කායොති චුණ්ණවිචුණ්ණාපි අස්සාසපස්සාසා සමුභට්ඨෙන කායො. පකතිඅස්සාසපකතිපස්සාසෙ නිස්සාය උප්පන්තනිමිත්තමපි අස්සාසපස්සාසාති නාමං.

ලහති. උපට්ඨානං සතීති තං ආරම්මණං
උපෙච්ච තිට්ඨතීති සති උපට්ඨානං නාම.
අනුපස්සනා ඤාණන්ති සමථවසෙන
නිමිත්තකායානුපස්සනා, විපස්සනාවසෙන
නාමකායරූපකායානුපස්සනා ඤාණන්ති
අත්ථො. කායො උපට්ඨානන්ති සො කායො
උපෙච්ච තිට්ඨති එත්ථ සතීති උපට්ඨානං නාම.
නො සතීති සො කායො සති නාම න හොතීති
අත්ථො. තාය සතියාති ඉදානි චුත්තාය සතියා.
තෙන ඤාණෙනාති ඉදානෙව චුත්තෙන
ඤාණෙන. තං කායං අනුපස්සතීති
සමථවිපස්සනාවසෙන යථාචුත්තං කායං
අනුගන්ත්වා ක්කානසම්පයුත්තඤාණෙන වා
විපස්සනාඤාණෙන වා පස්සති.

මාතිකාය කායාදීනං පදානං අභාවෙපි
ඉමස්ස චතුක්කස්ස කායානුපස්සනාවසෙන
චුත්තත්තා ඉදානි චත්තබ්බං ‘‘කායෙ
කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනා’’ති වචනං
සන්ධාය කායපදනිද්දෙසො කතො. කායෙ
කායානුපස්සනාති බහුවිධෙ කායෙ තස්ස තස්ස
කායස්ස අනුපස්සනා. අථ වා කායෙ
කායානුපස්සනා, න අඤ්ඤධම්මානුපස්සනාති

චූත්තං හොති. අනිච්චදුක්ඛානත්තාසුභභූතෙ
 කායෙ න නිච්චසුඛත්තසුභානුපස්සනා, අථ
 ඛො අනිච්චදුක්ඛානත්තාසුභතො කායස්සෙව
 අනුපස්සනා. අථ වා කායෙ අහන්ති වා මමන්ති
 වා ඉත්ථිති වා පුරිසොති වා ගහෙනඛ්ඛස්ස
 කස්සචි අනනුපස්සනතො තස්සෙව
 කායමත්තස්ස අනුපස්සනාති චූත්තං හොති.
 උපරි වෙදනාසු වෙදනානුපස්සනාතිආදීසු තීසුපි
 එසෙව නයො. සතියෙව උපට්ඨානං
 සතිපට්ඨානං, කායානුපස්සනාය සම්පයුත්තං
 සතිපට්ඨානං කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානං,
 තස්ස භාවනා
 කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනා.

167. තං කායන්ති අනිද්දිට්ඨෙපි

නාමරූපකායෙ කායසද්දෙන තස්සාපි
 සඬිගහිතත්තා නිද්දිට්ඨං විය කත්වා චූත්තං.
 අනිච්චානුපස්සනාදයො හි නාමරූපකායෙ එව
 ලඛිහන්ති, න නිමිත්තකායෙ. අනුපස්සනා ව
 භාවනා ව චූත්තත්ථා එව. දීසං
 අස්සාසපස්සාසවසෙනාතිආදි
 ආනාපානස්සතිභාවනාය ආනිසංසං දස්සෙතුං
 චූත්තං. තස්සා හි

සතිවෙපුල්ලකාඤාණුවෙපුල්ලකා ව
ආනිසංසො. තත්ථ චිත්තස්ස එකග්ගතං
අවික්ඛෙපං පජානතොති පටිලද්ධජ්ඣානස්ස
විපස්සනාකාලෙ චිත්තෙකග්ගතං සන්ධාය
චුත්තං. විදිතා වෙදනාති සාමඤ්ඤතො
උදයදස්සනෙන විදිතා වෙදනා. විදිතා
උපට්ඨහන්තීති ඛයතො වයතො සුඤ්ඤතො
විදිතා උපට්ඨහන්තී. විදිතා අඛිහත්ථං
ගච්ඡන්තීති සාමඤ්ඤතො වයදස්සනෙන
විදිතා විනාසං ගච්ඡන්තී, හිජ්ජන්තීති අත්ථො.
සඤ්ඤාවිතක්කෙසුපි එසෙව නයො. ඉමෙසු
පන තීසු චුත්තෙසු සෙසා රූපධම්මාපි චුත්තා
හොන්තී. කස්මා පන ඉමෙ තයො එව චුත්තාති
වෙ? දුජ්ජරිග්ගහත්තා. වෙදනාසු තාව
සුඛදුක්ඛා පාකටා, උපෙක්ඛා පන සුඛමා
දුජ්ජරිග්ගහා, න සුච්ඡු පාකටා. සාපි වස්ස
පාකටා හොති, සඤ්ඤා
ආකාරමත්තග්ගාහකත්තා න
යථාසභාවග්ගාහිතී. සා ව
සභාවසාමඤ්ඤලක්ඛණග්ගාහකෙන
විපස්සනාඤාණෙන සම්පයුත්තා අති විය
අපාකටා. සාපි වස්ස පාකටා හොති, විතක්කො
ඤාණපතිරූපකත්තා ඤාණතො විසුං කත්වා

දුප්පරිග්ගහො. ඤාණපතිරූපකො හි
 විතක්කො. යථාහ – “යා වාචුසො විසාබ,
 සම්මාදිට්ඨි යො ව සම්මාසඬිකප්පො, ඉමෙ
 ධම්මා පඤ්ඤාක්ඛන්ධෙ සඬිගහිතා” ති (ම. නි.
 1.462). සොපි චස්ස විතක්කො පාකටො
 හොතීති එවං දුප්පරිග්ගහෙසු චුත්තෙසු සෙසා
 චුත්තාව හොන්තීති. ඉමෙසං පන පදානං
 නිද්දෙසෙ කථං විදිතා වෙදනා උප්පජ්ජන්තීති
 පුච්ඡිත්වා තං අවිස්සජ්ජෙත්වාච
 වෙදනුප්පාදස්ස විදිතත්තෙයෙව විස්සජ්ජිතෙ
 වෙදනාය විදිතත්තං විස්සජ්ජිතං හොතීති කථං
 වෙදනාය උප්පාදො විදිතො හොතීතිආදිමාහ.
 සෙසෙසුපි එසෙව නයො. අවිජ්ජාසමුදයා
 අවිජ්ජානිරොධාතිආදයො හෙට්ඨා චුත්තත්ථා
 එව. ඉමිනාව නයෙන සඤ්ඤාවිතක්කාපි
 වෙදිතබ්බා. විතක්කවාරෙ පන “එස්සසමුදයා
 එස්සනිරොධා” ති අචත්වා එස්සට්ඨානෙ
 සඤ්ඤාසමුදයා සඤ්ඤානිරොධාති චුත්තං. තං
 කස්මා ඉති වෙ? සඤ්ඤාමුලකත්තා
 විතක්කස්ස. “සඤ්ඤානානත්තං පටිච්ච
 උප්පජ්ජති සඬිකප්පනානත්ත” තීති (දී. නි.
 3.359) හි චුත්තං.

අනිච්චතො මනසිකරොතොතිආදීසු ච
 “වෙදනං අනිච්චතො
 මනසිකරොතො” තිආදිනා නයෙන තස්මිං
 තස්මිං වාචෙ සො සොයෙව ධම්මො
 යොජෙතඛිබ්බො. යස්මා පන
 විපස්සනාසම්පයුත්තා වෙදනා
 විපස්සනාකිච්චකරණෙ අසමත්ථත්තා
 විපස්සනාය අනුපකාරිකා, තස්මායෙව ච
 බොධිපක්ඛියධම්මෙසු නාගතා.
 විපස්සනාසම්පයුත්තාය පන සඤ්ඤාය
 කිච්චමෙව අපරිබ්බත්තං, තස්මා සා
 විපස්සනාය එකන්තමනුපකාරිකා එව.
 විතක්කං පන විනා විපස්සනාකිච්චමෙව
 නත්ථි. විතක්කසභායා හි විපස්සනා සකකිච්චං
 කරොති. යථාහ –

“පඤ්ඤා අත්තනො ධම්මතාය අනිච්චං
 දුක්ඛමනත්තාති ආරම්මණං නිච්චේතුං න
 සක්කොති, විතක්කෙ පන ආකොට්ඨවා
 ආකොට්ඨවා දෙන්තෙ සක්කොති. කථං?
 යථා හි හෙරඤ්ඤිකො කභාපණං හත්ථෙ
 ය්පෙත්වා සඛිබ්බාගෙසු
 ඔලොකෙතුකාමො සමානොපි න
 චක්ඛුතලෙනෙව පරිචත්තෙතුං සක්කොති,

අඩිගුලිපබ්බෙහි පන පරිවත්තෙන්වා
 පරිවත්තෙන්වා ඉතො චිතො ච
 ඔලොකෙතුං සක්කොති, එවමෙව න
 පඤ්ඤා අත්තනො ධම්මතාය
 අනිච්චාදිවසෙන ආරම්මණං නිච්ඡේතුං
 සක්කොති, අභිනිරොපනලක්ඛණෙන පන
 ආහනනපරියාහනනරසෙන විතක්කෙන
 ආකොට්ඨෙන්තෙන විය පරිවත්තෙන්තෙන
 විය ච ආදායාදාය දින්නමෙව නිච්ඡේතුං
 සක්කොති’’ති (විසුද්ධි. 2.568).

තස්මා වෙදනාසඤ්ඤානං විපස්සනාය
 අනුපකාරත්තා ලක්ඛණමත්තවසෙනෙව
 දස්සෙතුං ‘‘වෙදනාය සඤ්ඤායා’’ති තත්ථ
 තත්ථ එකවචනෙන නිද්දෙසො කතො.
 යත්තකො පන විපස්සනාය හෙදො, තත්තකො
 එව විතක්කස්සාති දස්සෙතුං
 ‘‘විතක්කාන’’ත්ති තත්ථ තත්ථ බහුවචනෙන
 නිද්දෙසො කතොති වත්තුං යුජ්ජති.

168. පුන දීඝං අස්සාසපස්සාසවසනාතිආදී
 ආනාපානස්සතිභාවනාය සම්පත්තිං
 භාවනාඵලඤ්ච දස්සෙතුං චුත්තං. තත්ථ
 සමොධානෙතීති ආරම්මණං යපෙති,

ආරම්භණං පතිට්ඨාපෙතීති වා අත්ථො.
සමොදහනඛ්‍යාපාරාභාවෙපි භාවනාපාරිපූරියා
එව සමොදහනි නාම. ගොචරන්ති
විපස්සනාක්ඛණෙ සඞ්ඛාරාරම්භණං,
මග්ගක්ඛණෙ ඵලක්ඛණෙ ච
නිබ්බානාරම්භණං. සමත්ථන්ති සමමෙව
අත්ථො, සමස්ස වා අත්ථොති සමත්ථො. තං
සමත්ථං. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. මග්ගං
සමොධානෙතීති මග්ගඵලක්ඛණෙයෙව
ගොචරං නිබ්බානමෙව. අයං පුග්ගලොති
ආනාපානස්සතිභාවනං අනුයුත්තො
යොගාවචරොව. ඉමස්මිං ආරම්භණෙති එත්ථ
පන “කායෙ” තිපදෙන සඞ්ගහිතෙ
නාමරූපකායසඞ්ඛාතෙ සඞ්ඛිතාරම්භණෙ
තෙනෙව කමෙන මග්ගෙ නිබ්බානාරම්භණෙ
ච. යං තස්සාතිආදීහි ආරම්භණගොචරසද්දානං
එකත්ථතා වුත්තා. තස්සාති තස්ස පුග්ගලස්ස.
පජානාතීති පුග්ගලො පජානනා පඤ්ඤාති
පුග්ගලො පඤ්ඤාය පජානාතීති වුත්තං ගොති.
ආරම්භණස්ස උපට්ඨානන්ති
විපස්සනාක්ඛණෙ සඞ්ඛාරාරම්භණස්ස,
මග්ගඵලක්ඛණෙ නිබ්බානාරම්භණස්ස
උපට්ඨානං සති. එත්ථ ච කම්මත්ථෙ

සාමිවචනං යථා රඤ්ඤො උපට්ඨානන්ති.
අවික්ඛෙපොති සමාධි. අධිට්ඨානන්ති
යථාචුත්තසච්චාරාමිමණං
නිබ්බානාරමිමණඤ්ච. තඤ්ඤි අධිට්ඨාති එත්ථ
චිත්තන්ති අධිට්ඨානං. වොදානන්ති ඤාණං.
තඤ්ඤි වොදායති විසුජ්ඣති තෙන චිත්තන්ති
වොදානං. ලීනපක්ඛිකො සමාධි
අලීනභාවජ්ජත්තියා සමභූතත්තා සමං,
උද්ධච්චපක්ඛිකං ඤාණං
අනුද්ධතභාවජ්ජත්තියා සමභූතත්තා සමං.
තෙන විපස්සනාමග්ගඵලක්ඛණසු
සමථවිපස්සනානං යුගනද්ධතා චුත්තා හොති.
සති පන සබ්බත්ථිකත්තා තදුභයසමතාය
උපකාරිකාති සමං, ආරමිමණං
සමතාධිට්ඨානත්තා සමං. අනවජ්ජට්ඨොති
විපස්සනාය අනවජ්ජසභාවො.
නික්ඛෙසට්ඨොති මග්ගස්ස
නික්ඛිලෙසසභාවො. නික්ඛිලෙසට්ඨොති වා
පායො. වොදානට්ඨොති ඵලස්ස
පරිසුද්ධසභාවො. පරමට්ඨොති නිබ්බානස්ස
සබ්බධම්මුත්තමසභාවො. පටිවිජ්ඣති තං තං
සභාවං අසම්මොහතො පටිවිජ්ඣති. එත්ථ ච
“ආරමිමණස්ස උපට්ඨාන”න්තිආදීහි සම්මා

පටිවෙඩො වුත්තො. එත්ථෙව ව
වොදානට්ඨපටිවෙඩස්ස වුත්තත්තා තෙන
එකලක්ඛණා
අනවජ්ජට්ඨනික්කිලෙසට්ඨපරමට්ඨා
ලක්ඛණහාරවසෙන වුත්තායෙව හොන්ති.
යථාහ –

“වුත්තමිහි එකධම්මෙ, යෙ ධම්මා
එකලක්ඛණා කෙවි;
වුත්තා භවන්ති සබ්බෙ, සො හාරො
ලක්ඛණො නාමා” ති. (තෙත්ති. 4.5
නිද්දෙසවාර);

අනවජ්ජට්ඨො නික්කිලෙසට්ඨො චෙත්ථ
අවික්ඛෙපසඬ්ඛාතස්ස සමස්ස අත්ථො
පයොජනන්ති සමත්ථො, වොදානට්ඨො
විපස්සනාමග්ගවොදානං සන්ධාය සමමෙව
අත්ථොති සමත්ථො, ඵලවොදානං සන්ධාය
මග්ගවොදානසඬ්ඛාතස්ස සමස්ස අත්ථොති
සමත්ථො, පරමට්ඨො පන සමමෙව අත්ථොති
වා නිබ්බානපයොජනත්තා සබ්බස්ස සමස්ස
අත්ථොති වා සමත්ථො, තං වුත්තජ්ජකාරං
සමඤ්ච සමත්ථඤ්ච එකදෙසසරූපෙකසෙසං
කත්වා සමත්ථඤ්ච පටිච්ඡෙදානි වුත්තං.

ඉන්ද්‍රියබලබොජ්ඣකඩභිගධම්මා
 විපස්සනාමග්ගඵලක්ඛණෙපි ලබ්භන්ති,
 මග්ගො ච තිස්සො ච විසුද්ධියො
 මග්ගඵලක්ඛණෙයෙව, විමොක්ඛො ච විජ්ජා
 ච බයෙ ඤාණඤ්ච මග්ගක්ඛණෙයෙව, විමුක්ති
 ච අනුජ්ජාදෙ ඤාණඤ්ච ඵලක්ඛණෙයෙව,
 සෙසා විපස්සනාක්ඛණෙපිති. ධම්මවාගෙ ඉමෙ
 ධම්මෙ ඉමස්මිං ආරම්මණෙ සමොධානෙතීති
 නිබ්බානං යපෙත්වා සෙසා යථායොගං
 වෙදිතබ්බා. ඉදං පන යෙභුයාවසෙන චුත්තං.
 අචුත්තත්ථා පනෙත්ථ හෙට්ඨා චුත්තා ඵච.
 ඵකෙකචතුක්කචසෙනෙත්ථ නිය්‍යානෙ
 දස්සිතෙපි චතුක්කන්තොගධස්ස ඵකෙකස්සාපි
 භාගස්ස නිය්‍යානස්ස උපනිස්සයත්තා
 ඵකෙකභාගචසෙන නිය්‍යානං දස්සිතං. න හි
 ඵකෙකං විනා නිය්‍යානං හොතීති.

දීඝං අස්සාසපස්සාසනිද්දෙසවණ්ණනා
 නිට්ඨිතා.

169. රස්සනිද්දෙසෙ ඉත්තරසඬ්ඛාතෙති
 පරිත්තසඬ්ඛාතෙ කාලෙ. සෙසමෙත්ථ
 චුත්තනයෙන වෙදිතබ්බං.

170. සබ්බකායපට්ඨසංවෙදිනිද්දෙසෙ
 අරූපධම්මෙසු වෙදනාය ඔලාරිකත්තා
 සුඛග්ගහණත්ථං පට්ඨමං
 ඉට්ඨානිට්ඨාරම්මණසංවෙදිකා වෙදනා චුත්තා,
 තතො යං වෙදෙති, තං සඤ්ජානාතීති ඵලං
 වෙදනාවිසයස්ස ආකාරග්ගාහිකා සඤ්ඤා,
 තතො සඤ්ඤාවසෙන අභිසඬ්ඛාරිකා වෙතනා,
 තතො “චුට්ඨො වෙදෙති, චුට්ඨො
 සඤ්ජානාති, චුට්ඨො වෙතෙතී”ති (සං. නි.
 4.93) වචනතො ඵස්සො, තතො සබ්බෙසං
 සාධාරණලක්ඛණො මනසිකාරො, වෙතනාදීහි
 සඬ්ඛාරක්ඛන්ධො චුත්තො. ඵලං තීසු ඛන්ධෙසු
 චුත්තෙසු තංනිස්සයො විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො
 චුත්තොව හොති. නාමඤ්චාති චුත්තජ්ජකාරං
 නාමඤ්ච. නාමකායො චාති ඉදං පන නාමෙන
 නිබ්බානස්සපි සඬ්ගහිතත්තා
 ලොකුත්තරානඤ්ච අවිපස්සනුපගත්තා තං
 අපනෙතූං චුත්තං. “කායො”ති හි වචනෙන
 නිබ්බානං අපනීතං හොති නිබ්බානස්ස
 රාසිවිනිමුත්තත්තා. යෙ ච වුච්චන්ති
 විත්තසඬ්ඛාරාති “සඤ්ඤා ච වෙදනා ච
 වෙතසිකා ඵතෙ ධම්මා විත්තපට්ඨෙද්ධා
 විත්තසඬ්ඛාරා”ති (පට්. ම. 1.174; ම. නි.

1.463) එවං චූචිචමානාපි චිත්තසඬ්ඛාරා ඉධ
නාමකායෙනෙව සඬ්ගහිතාති චූත්තං හොති.
මහාභූතාති මහන්තපාත්‍රභාවතො
මහාභූතසාමඤ්ඤතො මහාපරිහාරතො
මහාවිකාරතො මහන්තභූතත්තා වාති
මහාභූතා. තෙ පන – පථවී ආපො තෙජො
වායොති චත්තාරො. චතුත්තඤ්ච මහාභූතානං
උපාදායරූපන්ති උපයොගත්ථෙ සාමිච්චනං,
චත්තාරො මහාභූතෙ උපාදාය නිස්සාය
අමුඤ්ඤිත්වා පචත්තරූපන්ති අත්ථො. තං පන
– චක්ඛු සොතං සානං ජීවිහා කායො රූපං
සද්දො ගන්ථො රසො ඉත්ථිත්ථියං පුරිසිත්ථියං
ජීවිතිත්ථියං හදයචත්ථු ඔජා කායච්ඤ්ඤත්ති
චචීච්ඤ්ඤත්ති ආකාසධාතු රූපස්ස ලභුතා
මුදුතා කම්මඤ්ඤත්තා උපචයො සන්තති
ජරතා අනිච්චතාති චතුචීසතිච්චිධං. අස්සාසො ච
පස්සාසො වාති පාකතිකොයෙච.

අස්සාසපස්සාසෙ නිස්සාය උප්පන්තං
පටිභාගනිමිත්තමිපි තදෙච නාමං ලහති
පථවීකසිණාදීනි විය. රූපසරික්ඛකත්තා
රූපන්ති ච නාමං ලහති “ඛනිද්ධා රූපානි
පස්සති” තිආදීසු (ධ. ස. 204; දී. නි. 3.338)
විය. නිමිත්තඤ්ච උපනිබන්ධනාති

සතිඋපනිබන්ධනාය නිමිත්තභූතං
අස්සාසපස්සාසානං චූසනට්ඨානං. යෙ ච
චූච්චන්ති කායසච්චාරාති “අස්සාසපස්සාසා
කායිකා එතෙ ධම්මා කායපට්ඨද්ධා
කායසච්චාරා”ති (පටි. ම. 1.171; ම. නි.
1.463) එවං චූච්චමානාපි කායසච්චාරා ඉධ
රූපකායෙනෙව සච්චගහිතාති චූත්තං හොති.

තෙ කායා පට්ඨිදිතා හොන්තීති
කුඛානක්ඛණෙ අස්සාසපස්සාසනිමිත්තකායා
විපස්සනාක්ඛණෙ අවසෙසරූපාරූපකායා
ආරම්භණතො පට්ඨිදිතා හොන්ති,
මග්ගක්ඛණෙ අසම්මොහතො පට්ඨිදිතා
හොන්ති. අස්සාසපස්සාසවසෙන
පට්ඨිද්ධජ්ඣානස්ස යොගිස්ස
උප්පන්තවිපස්සනාමග්ගෙපි සන්ධාය දීසං
අස්සාසපස්සාසවසෙනාතිආදි චූත්තං.

ආවජ්ජතො පජානතොතිආදීති සීලකථායං
චූත්තත්ථාති. තෙ චූත්තජ්ජකාරෙ කායෙ
අන්තොකරිත්වා “සඛ්ඛකායපට්ඨිදි”ති
චූත්තං.

සබ්බකායපටිසංචෙදී අස්සාසපස්සාසානං
සංචරට්ඨෙයනාතිආදීසු
“සබ්බකායපටිසංචෙදී” තිච්චත්තඅස්සාසපස්සා
සතො උප්පන්තඡ්ඤානවිපස්සනාමග්ගෙසු
සංචරොයෙව සංචරට්ඨෙන සීලවිසුද්ධි.
අවික්ඛෙපොයෙව අවික්ඛෙපට්ඨෙන
චිත්තවිසුද්ධි. පඤ්ඤායෙව දස්සනට්ඨෙන
දිට්ඨිවිසුද්ධි. ඤානවිපස්සනාසු විරතිඅභාවෙපි
පාපාභාවමත්තමෙව සංචරො නාමාති
චෙදිතබ්බං.

171. පස්සම්භයන්තිආදීනං නිද්දෙසෙ
කායිකාති රූපකායෙ භවා. කායපට්ඨධාති
කායං පට්ඨධා කායං නිස්සිතා, කායෙ සති
භොන්ති, අසති න භොන්ති, තස්මායෙව තෙ
කායෙන සච්චරියන්තීති කායසච්චාරා.
පස්සම්භෙන්තොති නිබ්බාපෙන්තො
සන්තිසීදාපෙන්තො. පස්සම්භනවචනෙනෙව
ඔලාරිකානං පස්සම්භනං සිද්ධං.
නිරොධෙන්තොති ඔලාරිකානං අනුප්පාදනෙන
නිරොධෙන්තො. වූපසමෙන්තොති
ඔලාරිකෙයෙව එකසන්තතිපරිණාමනයෙන
සන්තභාවං නයන්තො. සික්ඛතීති

අධිකාරවසෙන අස්සසිස්සාමිති සික්ඛතීති
සම්බන්ධො, තිස්සො සික්ඛා සික්ඛතීති වා
අත්ථො.

ඉදානි ඔලාරිකපස්සම්භනං දස්සෙතුං
යථාරූපෙහීතිආදිමාහ. තත්ථ යථාරූපෙහීති
යාදිසෙහි. ආනමනාති පච්ඡතො නමනා.
වීනමනාති උභයපස්සතො නමනා.
සන්තමනාති සබ්බතොපි නමන්තස්ස සුට්ඨු
නමනා. පණමනාති පුරතො නමනා.
ඉඤ්ජනාති කම්පනා. එන්දනාති ඊසකං වලනා.
පකම්පනාති භූසං කම්පනා. යථාරූපෙහි
කායසඬ්ඛාරෙහි කායස්ස ආනමනා...පෙ....
පකම්පනා, තථාරූපං කායසඬ්ඛාරං
පස්සම්භයන්ති ව, යා කායස්ස
ආනමනා...පෙ.... පකම්පනා, තඤ්ච
පස්සම්භයන්ති ව සම්බන්ධො කාතඛිඛො.
කායසඬ්ඛාරෙසු හි පස්සම්භිතෙසු කායස්ස
ආනමනාදයො ව පස්සම්භිතායෙව භොන්තීති.
යථාරූපෙහි කායසඬ්ඛාරෙහි කායස්ස න
ආනමනාදිකා භොති, තථාරූපං සන්තං
සුබ්බමම්පි කායසඬ්ඛාරං පස්සම්භයන්ති ව, යා
කායස්ස න ආනමනාදිකා, තඤ්ච සන්තං

සුබ්‍රමං පස්සමිහයන්ති ච සම්බන්ධතො
වෙදිතබ්බං. සන්තං සුබ්‍රමන්ති ච
භාවනපුංසකචචනමෙතං. ඉති කිරාති එත්ථ
ඉති එවමත්ථෙ, කිර යදිඅත්ථෙ. යදි එවං
සුබ්‍රමකෙපි අස්සාසපස්සාසෙ පස්සමිහයං
අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමීති සික්ඛතීති
වොදකෙන වොදනා ආරද්ධා හොති. අථ වා
කිරාති වොදකචචනත්තා අසද්දහනත්ථෙ
අසහනත්ථෙ පරොක්ඛත්ථෙ ච යුජ්ජනියෙව,
එවං සුබ්‍රමානමිපි පස්සමිහනං සික්ඛතීති න
සද්දහාමි න සහාමි අපච්චක්ඛං මෙති චුත්තං
හොති.

එවං සන්තෙති එවං සුබ්‍රමානං පස්සමිහනෙ
සන්තෙ. වාතුපලද්ධියා ච පභාවනා න හොතීති
අස්සාසපස්සාසවාතස්ස උපලද්ධියා.
උපලද්ධීති විඤ්ඤාණං. අස්සාසපස්සාසවාතං
උපලබ්භමානස්ස තදාරම්මණස්ස
භාවනාවිඤ්ඤාණස්ස පභාවනා උප්පාදනා න
හොති, තස්ස ආරම්මණස්ස භාවනා න හොතීති
අත්ථො. අස්සාසපස්සාසානඤ්ච පභාවනා න
හොතීති භාවනාය සුබ්‍රමකානමිපි
අස්සාසපස්සාසානං නිරොධනතො තෙසඤ්ච

උප්පාදනා පවත්තනා න හොතීති අත්ථො.
 ආනාපානස්සතියා ච පභාවනා න හොතීති
 අස්සාසපස්සාසාභාවතොයෙව තදාරම්මණාය
 භාවනාවිඤ්ඤාණසම්පයුත්තාය සතියා ච
 පවත්තනා න හොති. තස්මායෙව
 තංසම්පයුත්තස්ස ආනාපානස්සතියමාධිස්ස ච
 භාවනා න හොති. න ච තං තත්ති එත්ථ ච
 නත්ති නිපාතමත්තං “හික්ඛු ච න”ත්තිආදීසු
 (පාරා. 273) විය. තං චුත්තවිධිං සමාපත්තිං
 පණ්ඩිතා න සමාපජ්ජන්තිපි තතො න
 චුට්ඨහන්තිපිති සම්බන්ධො. චොදනාපක්ඛස්ස
 පරිහාරවචනො ඉති කිරාති එවමෙව. එත්ථ
 එවකාරත්ථෙ කිරසද්දො දට්ඨබ්බො. එවං
 සන්තෙති එවං පස්සම්භනො සන්තෙ එව.

යථා කථං වියාති යථා තං චුත්තවිධානං
 හොති, තථා තං කථං වියාති උපමං පුච්ඡති.
 ඉදානි සෙය්‍යථාපිති තං උපමං දස්සෙති.
 කංසෙති කංසමයභාජනො. නිමිත්තන්ති තෙසං
 සද්දානං ආකාරං. “නිමිත්ත”ත්ති ච
 සාමීඅත්ථෙ උපයොගවචනං, නිමිත්තස්සාති
 අත්ථො. සද්දනිමිත්තඤ්ච සද්දතො අනඤ්ඤං.
 සුග්ගහිතත්තාති සුට්ඨු උග්ගහිතත්තා.

සුගහිතත්තාතිපි පාඨො, සුට්ඨු ගහිතත්තාති
 අත්ථො. සුමනසිකතත්තාති සුට්ඨු
 ආවජ්ජිතත්තා. සුපධාරිතත්තාති සුට්ඨු චිත්තෙ
 යපිතත්තා. සුබ්බමසද්දනිමිත්තාරම්මණතාපිති
 තදා සුබ්බමානම්පි සද්දානං නිරුද්ධත්තා
 අනුග්ගහිතසද්දනිමිත්තස්ස අනාරම්මණම්පි
 සුබ්බමතරං සද්දනිමිත්තං ආරම්මණං කත්වා
 සුබ්බමතරං සද්දනිමිත්තාරම්මණම්පි චිත්තං
 පවත්තති,
 සුබ්බමතරසද්දනිමිත්තාරම්මණභාවතොපිති වා
 අත්ථො. ඉමිනාව නයෙන අප්පනායම්පි
 අත්ථො වෙදිතබ්බො.

පස්සම්භයන්ති ආදීසු “පස්සම්භයං
 කායසච්චාර”න්ති චුත්තා අස්සාසපස්සාසා
 කායොති වා “පස්සම්භයං කායසච්චාර”න්ති
 එත්ථ අස්සාසපස්සාසා කායොති වා යොජනා
 වෙදිතබ්බො. භාවනාවිසුද්ධියා කායසච්චාරෙ
 පස්සම්භමානෙපි ඔලාරිකං කායසච්චාරං
 පස්සම්භෙමීති යොගිනො ආහොගෙ සති
 තෙනාදරෙන අතිවිය පස්සම්භති.
 අනුපට්ඨහන්තම්පි සුබ්බමං සුආනයං හොති.

අට්ඨ අනුපස්සනාඤ්ඤාණානීති “දීඝං රස්සං
 සබ්බකායපට්ඨංචෙදී පස්සමිහයං
 කායසඬ්ඛාර”න්ති චුත්තෙසු චතුසු චත්ථුසු
 අස්සාසවසෙන චතස්සො, පස්සාසවසෙන
 චතස්සොති අට්ඨ අනුපස්සනාඤ්ඤාණානී. අට්ඨ
 ච උපට්ඨානානුස්සතියොති “දීඝං
 අස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං
 අචික්ඛෙපං පජානතො සති උපට්ඨිතා
 හොති”තිආදිනා (පටි. ම. 1.170) නයෙන
 චුත්තෙසු චතුසු චත්ථුසු අස්සාසවසෙන
 චතස්සො, පස්සාසවසෙන චතස්සොති අට්ඨ ච
 උපට්ඨානානුස්සතියො. අට්ඨ
 චුපට්ඨානානුස්සතියොතිපි පාඨො. චත්තාරි
 සුත්තන්තිකචත්ථුනීති භගවතා
 ආනාපානස්සතිසුත්තන්තෙ (ම. නි. 3.144
 ආදයො) චුත්තත්තා පට්ඨමචතුක්කවසෙන
 චත්තාරි සුත්තන්තිකචත්ථුනීති.

පට්ඨමචතුක්කනිද්දෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

172. දුතියචතුක්කස්ස

ජිතිපට්ඨංචෙදීනිද්දෙසෙ උප්පජ්ජති ජිති
 පාමොජ්ජන්ති එත්ථ ජිතීති මූලපදං.
 පාමොජ්ජන්ති තස්ස අත්ථපදං, පමුදිතභාවොති

අත්වෙලා. යා පිති පාමොජ්ජන්තිආදීසු යා
“පිති” ති ව “පාමොජ්ජ” ත්ති ව එවමාදීති
නාමානි ලහති, සා පිතීති වුත්තං හොති. තත්ථ
පිතීති සභාවපදං. පමුදිතස්ස භාවො පාමොජ්ජං.
ආමොදනාකාරො ආමොදනා.

පමොදනාකාරො පමොදනා. යථා වා
හෙසජ්ජානං වා තෙලානං වා
උණ්හොදකසීතොදකානං වා එකතොකරණං
මොදනාති වුච්චති, එවමයමිපි ධම්මානං
එකතොකරණෙන මොදනා, උපසග්ගවසෙන
පන පදං මණ්ඩෙත්වා ආමොදනා පමොදනාති
වුත්තං. භාසෙතීති භාසො, පභාසෙතීති
පභාසො, හට්ඨපහට්ඨාකාරානමෙතං
අධිවචනං. විත්තීති විත්තං, ධනස්සෙතං නාමං.
අයං පන සොමනස්සපච්චයත්තා
විත්තිසරික්ඛතාය විත්ති. යථා හි ධනිනො ධනං
පට්ච්ච සොමනස්සං උජ්ජජ්ජති, එවං
පිතිමතොපි පිතිං පට්ච්ච සොමනස්සං
උජ්ජජ්ජති. තස්මා “විත්තී” ති වුත්තා.
තුට්ඨිසභාවසණ්ඨිතාය හි පිතියා එතං නාමං.
පිතිමා පන පුග්ගලො කායවිත්තානං
උග්ගතත්තා අබ්භුග්ගතත්තා “උදග්ගො” ති
වුච්චති, උදග්ගස්ස භාගො ඔදග්ගං. අත්තනො

මනතා අත්තමනතා. අනභිරද්ධස්ස හි මනො
 දුක්ඛපදට්ඨානත්තා න අත්තනො මනො නාම
 හොති, අභිරද්ධස්ස සුඛපදට්ඨානත්තා
 අත්තනො මනො නාම හොති, ඉති අත්තනො
 මනතා අත්තමනතා, සකමනතා සකමනස්ස
 භාවොති අත්ථො. සා පන යස්මා න අඤ්ඤස්ස
 කස්සචි අත්තනො මනතා, චිත්තස්සෙව
 පනෙසො භාවො චෙතසිකො ධම්මො, තස්මා
 අත්තමනතා චිත්තස්සාති චුත්තා. සෙසමෙත්ථ
 ච උපරි ච භෙට්ඨා චුත්තන යෙන යොජෙත්වා
 චෙදිතබ්බං.

173. සුඛපට්ඨසංචෙදිනිද්දෙසෙ ද්වෙ සුඛානීති
 සමථවිපස්සනාභූමිදස්සනත්ථං චුත්තං.
 කායිකඤ්ඤි සුඛං විපස්සනාය භූමි, චෙතසිකං
 සුඛං සමථස්ස ච විපස්සනාය ච භූමි.
 කායිකන්ති පසාදකායං විනා අනුප්පත්තිතො
 කායෙ නියුත්තන්ති කායිකං. චෙතසිකන්ති
 අවිප්පයොගවසෙන චෙතසි නියුත්තන්ති
 චෙතසිකං. තත්ථ කායිකපදෙන චෙතසිකං
 සුඛං පටික්ඛිපති, සුඛපදෙන කායිකං දුක්ඛං.
 තථා චෙතසිකපදෙන කායිකං සුඛං පටික්ඛිපති,
 සුඛපදෙන චෙතසිකං දුක්ඛං. සාතන්ති මධුරං.

සුමධුරං. සුඛන්ති සුඛමෙව, න දුක්ඛං.
කායසම්ඵස්සජන්ති කායසම්ඵස්සෙ ජාතං.
සාතං සුඛං වෙදයිතන්ති සාතං වෙදයිතං, න
අසාතං වෙදයිතං. සුඛං වෙදයිතං, න දුක්ඛං
වෙදයිතං. පරතො තීණි පදානි
ඉත්ථිලිඞ්ගවසෙන චුත්තානි. සාතා වෙදනා, න
අසාතා. සුඛා වෙදනා, න දුක්ඛාති අයමෙව
පනොත්ථ අත්ථො.

වෙනසිකසුඛනිද්දෙසො
චුත්තපට්ඨකඛනසෙන යොජෙතඛිබ්බො. තෙ
සුඛාති ලිඞ්ගවිපල්ලාසො කතො, තානි
සුඛානීති චුත්තං භොති. සෙසමෙත්ථ චතුක්කෙ
හෙට්ඨා පයමචතුක්කෙ චුත්තනසෙනෙව
වෙදිතඛිබ්බං. චත්තාරි සුත්තන්තිකචත්ථුනි
දුතියචතුක්කවසෙන වෙදිතඛිබ්බානීති.

දුතියචතුක්කනිද්දෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

176. තතියචතුක්කනිද්දෙසෙ විත්තන්ති
මූලපදං. විඤ්ඤාණන්ති අත්ථපදං. යං
විත්තන්තිආදි පිතියං චුත්තනසෙන
යොජෙතඛිබ්බං. තත්ථ විත්තන්තිආදිසු
විත්තවිත්තතාය විත්තං. ආරම්මණං

මිනමානං ජානාතීති මනො. මානසන්ති
මනොයෙව. “අන්තලික්ඛවරො පාසො,
ය්වායං චරති මානසො”ති (සං. නි. 1.151;
මහාව. 33) හි එත්ථ පන සම්පයුත්තකධම්මො
මානසොති වුත්තො.

“කථඤ්ඤි හගවා තුය්හං, සාවකො
සාසනෙ රතො;
අප්පත්තමානසො සෙක්ඛො, කාලං
කසිරා ජනෙ සුතා”ති. (සං. නි. 1.159) –

එත්ථ අරහත්තං මානසන්ති වුත්තං. ඉධ පන
මනොව මානසං. ඛාඤ්ජනවසෙන හෙතං පදං
වච්ඡිතං.

හදයන්ති චිත්තං. “චිත්තං වා තෙ බ්විස්සාමි,
හදයං වා තෙ ඵාලෙස්සාමි”ති (සං. නි. 1.237;
සු. නි. ආලවකසුත්ත) එත්ථ උරො හදයන්ති
වුත්තං. “හදයා හදයං මඤ්ඤෙ අඤ්ඤාය
තච්ඡතී”ති (ම. නි. 1.63) එත්ථ චිත්තං.
“චක්කං හදය”න්ති (දී. නි. 2.377; ම. නි.
1.110) එත්ථ හදයවත්ථු. ඉධ පන චිත්තමෙව
අබ්භන්තරට්ඨෙත “හදය”න්ති වුත්තං. තදෙව
පරිසුද්ධට්ඨෙත පණ්ඩරං. හවච්ඡිතං
සන්ධායෙතං වුත්තං. යථාහ – “පහස්සරම්ඳං,

නික්බවෙ, චිත්තං, තඤ්ච ඛො ආගන්තුකෙහි
 උපක්කිලෙසෙහි උපක්කිලිට්ඨි”න්ති (අ. නි.
 1.49). තතො නික්බන්තත්තා පන අකුසලමිපි
 ගච්ඡාය නික්බන්තා නදී ගච්ඡා විය,
 ගොධාවරිතො නික්බන්තා ගොධාවරී විය ව
 “පණ්ඩර”න්ත්වෙව චුත්තං. යස්මා පන
 ආරම්මණවිජානනලක්ඛණං චිත්තං
 උපක්කිලෙසෙන කිලෙසො න හොති,
 සභාවතො පරිසුද්ධිමෙව හොති,
 උපක්කිලෙසයොගෙ පන සති උපක්කිලිට්ඨිං.
 නාම හොති, තස්මාපි “පණ්ඩර”න්ති වත්තුං
 යුජ්ජති.

මනො මනායතනන්ති ඉධ පන
 මනොගහණං මනස්සෙව
 ආයතනභාවදීපනත්ථං. තෙනතං දීපෙති –
 “නයිදං දෙවායතනං විය මනස්ස ආයතනත්තා
 මනායතනං, අථ ඛො මනො ඵව ආයතනං
 මනායතන”න්ති.

ආයතනට්ඨො හෙට්ඨා චුත්තොයෙව.
 මනතෙ ඉති මනො, විජානාතීති අත්ථො.
 අට්ඨකථාවරියා පනාහු – නාලියා මිනමානො
 විය මහාතුලාය ධාරයමානො විය ව ආරම්මණං

ජානාතීති මනෝ, තදෙව මනනලක්ඛණේ
ඉන්ද්‍රියං කාරෙතීති ඉන්ද්‍රියං, මනෝව ඉන්ද්‍රියං
මනින්ද්‍රියං.

විජානාතීති විඤ්ඤාණං. විඤ්ඤාණමෙව
ඛන්ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො. රුළුහිතො
ඛන්ධො චුත්තො. රාසට්ඨෙයන හි
විඤ්ඤාණක්ඛන්ධස්ස එකදෙසො එකං
විඤ්ඤාණං. තස්මා යථා රුක්ඛස්ස එකදෙසං
ජන්දන්තො රුක්ඛං ජන්දතීති චුච්චති, එවමෙව
විඤ්ඤාණක්ඛන්ධස්ස එකදෙසභූතං එකමිපි
විඤ්ඤාණං රුළුහිතො
“විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො” ති චුත්තං. යස්මා පන
රාසට්ඨෙයොයෙව ඛන්ධට්ඨෙයො න හොති,
කොට්ඨාසට්ඨෙයොපි ඛන්ධට්ඨෙයොයෙව, තස්මා
කොට්ඨාසට්ඨෙයන විඤ්ඤාණකොට්ඨාසොතිපි
අත්ථො. තජ්ජා මනෝවිඤ්ඤාණධාතුති තෙසං
එස්සාදීනං සම්පයුත්තධම්මානං අනුච්ඡවිකා
මනෝවිඤ්ඤාණධාතු. ඉමස්මිඤ්ඤි පදෙ
එකමෙව චිත්තං මිනනට්ඨෙයන මනෝ,
විජානනට්ඨෙයන විඤ්ඤාණං, සභාවට්ඨෙයන,
නිස්සත්තට්ඨෙයන වා ධාතුති තීහි නාමෙහි
චුත්තං.

177.

අභිජ්ජමොදොති අධිකා තුට්ඨි.

178. සමාධිනිද්දෙසෙ අවලභාවෙන

ආරම්මණෙ තිට්ඨතීති යීති. පරතො පදද්වයං

උපසග්ගවසෙන වඩ්ඪිතං. අපිච

සම්පයුත්තධම්මෙ ආරම්මණමිහි

සම්පිණ්ඨෙත්වා තිට්ඨතීති සණ්ඨිති.

ආරම්මණං ඔගාහන්වා අනුපවිසිත්වා

තිට්ඨතීති අවට්ඨිති. කුසලපක්ඛස්මිං හි

චත්තාරො ධම්මා ආරම්මණං ඔගාහන්ති සද්ධා

සති සමාධි පඤ්ඤාති. තෙනොච සද්ධා

“ඔකජ්ජනා” ති චුත්තා, සති

“අපිලාපනතා” ති, සමාධි “අවට්ඨිති” ති,

පඤ්ඤා “පරියොගාහනා” ති. අකුසලපක්ඛෙ

පන තයො ධම්මා ආරම්මණං ඔගාහන්ති

තණ්හා දිට්ඨි අවිජ්ජාති. තෙනොච තෙ

“ඔසා” ති චුත්තා. උද්ධච්චවිචිකිච්ඡාවසෙන

පචත්තස්ස විසාහාරස්ස පටිපක්ඛතො

අවිසාහාරො, අවිසාහරණන්ති අත්ථො.

උද්ධච්චවිචිකිච්ඡාවසෙනොච ගච්ඡන්තං චිත්තං

චික්ඛිපති නාම, අයං පන තථා න හොතීති

අචික්ඛෙපො. උද්ධච්චවිචිකිච්ඡාවසෙනොච

විත්තං විසාහටං නාම හොති, ඉතො චිතො ච
හරියති, අයං පන අවිසාහටස්ස මානසස්ස
භාවොති අවිසාහටමානසකා.

සමථොති තිවිධො සමථො විත්තසමථො
අධිකරණසමථො සබ්බසඬ්ඛාරසමථොති.
තත්ථ අට්ඨසු සමාපත්තීසු විත්තෙකග්ගතා
විත්තසමථො නාම. තඤ්ඤි ආගමිම
විත්තචලනං විත්තවිජ්චන්දනං සම්මති
චූපසම්මති, තස්මා සො “විත්තසමථො” ති
චූච්චති. සම්මුඛාවිනයාදිසත්තවිධො
අධිකරණසමථො නාම. තඤ්ඤි ආගමිම තානි
තානි අධිකරණානි සම්මන්ති චූපසම්මන්ති,
තස්මා සො “අධිකරණසමථො” ති චූච්චති.
යස්මා පන සබ්බෙ සඬ්ඛාරා නිබ්බානං ආගමිම
සම්මන්ති චූපසම්මන්ති, තස්මා තං
සබ්බසඬ්ඛාරසමථොති චූච්චති. ඉමස්මිං
අත්ථෙ චිත්තසමථො අධිජ්ජෙතො.
සමාධිලක්ඛණෙ ඉන්ද්‍රියං කාරෙතීති
සමාධින්ද්‍රියං. උද්ධච්චෙ න කම්පතීති
සමාධිබලං. සම්මාසමාධීති යාථාවසමාධි
නියානිකසමාධි කුසලසමාධි.

179. රාගතො විමොචයං චිත්තන්තිආදීහි
 දසහි කිලෙසවත්ථුහි විමොචනං චුත්තං.
 ටීනග්ගහණෙනොව චෙත්ථ මීද්ධග්ගහණං,
 උද්ධච්චග්ගහණෙනොව ච කුක්කුච්චග්ගහණං
 කතං හොතීති අඤ්ඤෙසු පාඨෙසු සහචාරිත්තා
 කිලෙසවත්ථුතො විමොචනචචනෙනොව
 පඨමජ්ඣානාදීහි නීවරණාදිතො විමොචනං,
 අනිච්චානුපස්සනාදීහි නිච්චසඤ්ඤාදිතො ච
 විමොචනං චුත්තමෙව හොතීති. කථං තං
 චිත්තං අනුපස්සතීති එත්ථ පෙය්‍යාලෙ ච
 අනිච්චානුපස්සනාදීහි නිච්චසඤ්ඤාදීනං
 පහානං චුත්තමෙව. චත්තාරි
 සුත්තන්තිකචත්ථුහි තතියචතුක්කචසෙන
 චෙදිතබ්බානීති.

තතියචතුක්කනිද්දෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

180. චතුත්ථචතුක්කනිද්දෙසෙ
 “අනිද්දිට්ඨෙය නපුංසක”න්ති චචනතො
 අසුකන්ති අනිද්දිට්ඨත්තා “අනිච්චන්ති කිං
 අනිච්ච”න්ති නපුංසකචචනෙන පුච්ඡා කතා.
 උප්පාදවයට්ඨෙතාති උප්පාදවයසඞ්ඛාතෙන
 අත්ථෙත, උප්පාදවයසභාවෙනාති අත්ථෙථා.
 එත්ථ ච පඤ්චක්ඛන්ධා සභාවලක්ඛණං,

පඤ්චන්තං බන්ධනං උප්පාදවයා
විකාරලක්ඛණං. එතෙන භුත්වා අභාවෙන
අනිච්චාති චුත්තං හොති. තෙනෙව ච
අට්ඨකථායං “සඬ්ඛතලක්ඛණවසෙන
අනිච්චතාති තෙසංයෙව
උප්පාදවයඤ්ඤථත්ත”න්ති ච වත්වාපි
“භුත්වා අභාවො වා”ති චුත්තං. එතෙන භුත්වා
අභාවාකාරො අනිච්චලක්ඛණන්ති චුත්තං
හොති. “පඤ්චන්තං බන්ධනං උදයබ්බයං
පස්සන්තො ඉමානි පඤ්ඤාය ලක්ඛණානී”ති
පෙය්‍යාලං කත්වා චුත්තං. ධම්මාති
රූපක්ඛන්ධාදයො යථාචුත්තධම්මා.

වීරාගානුපස්සිනිද්දෙසෙ රූපෙ ආදීනවං
දිස්වාති භඩ්ගානුපස්සනතො පට්ඨාය පරතො
චුත්තෙහි අනිච්චට්ඨාදීහි රූපක්ඛන්ධෙ
ආදීනවං දිස්වා. රූපවීරාගෙහි නිබ්බානෙ.
නිබ්බානඤ්ඤි ආගම්ම රූපං වීරජ්ජති
අපුනරූපත්තිධම්මතං ආපජ්ජනෙන
නිරූජ්ඣති, තස්මා නිබ්බානං
“රූපවීරාගො”ති චුච්චති. ඡන්දජාතො
හොතීති අනුස්සවවසෙන
උප්පන්තධම්මච්ඡන්දො හොති.

සද්ධාධිමුත්තොති තස්මිංයෙව නිබ්බානෙ
 සද්ධාය ච අධිමුත්තො නිච්ඡිතො.
 චිත්තඤ්චස්ස ස්වාධිට්ඨිතන්ති අස්ස යොගිස්ස
 චිත්තං බයවිරාගසඤ්චානෙ රූපහඤ්චෙ
 ආරම්මණවසෙන, අච්චන්ත විරාගසඤ්චානෙ
 රූපවිරාගෙ නිබ්බානෙ අනුස්සවවසෙන සුට්ඨු
 අධිට්ඨිතං සුට්ඨු පතිට්ඨිතං හොතීති
 සම්බන්ධතො වෙදිතබ්බං. රූපෙ
 විරාගානුපස්සිති රූපස්ස බයවිරාගො රූපෙ
 විරාගොති පකතිභුම්මවචනෙන චුත්තො.
 රූපස්ස අච්චන්තවිරාගො රූපෙ විරාගොති
 නිමිත්තත්ථෙ භුම්මවචනෙන චුත්තො. තං
 දුට්ඨමිපි විරාගං ආරම්මණතො අජ්ඣාසයතො
 ච අනුපස්සනසීලො “රූපෙ විරාගානුපස්සි”ති
 චුත්තො. එස නයො වෙදනාදීසු.
 නිරොධානුපස්සිපදනිද්දෙසෙපි එසෙව නයො.

181. කතිභාකාරෙහීතිආදි පනෙත්ථ

විසෙසො – තත්ථ අවිජ්ජාදීනං
 පටිච්චසමුප්පාදඤ්චානං
 ආදීනවනිරොධදස්සනෙනෙව රූපාදීනමිපි
 ආදීනවනිරොධා දස්සිතා හොන්ති තෙසමිපි
 පටිච්චසමුප්පාදඤ්චානතිචත්තනතො. ඉමිතා

එව ව විසෙසවවනෙන විරාගානුපස්සනතො
නිරොධානුපස්සනාය විසිටියභාවො චුත්තො
හොති. තත්ථ අනිච්චටියෙනාති ඛයටියෙන,
හුත්වා අභාවටියෙන වා. දුක්ඛටියෙනාති
භයටියෙන, පටිපිලනටියෙන වා.

අනත්තටියෙනාති අසාරකටියෙන,
අවසවත්තනටියෙන වා. සන්තාපටියෙනාති
කිලෙසසන්තාපනටියෙන.

විපරිණාමටියෙනාති ජරාහඩ්ගවසෙන ද්විධා
පරිණාමනටියෙන. නිදානනිරොධෙනාති
මූලපච්චයාභාවෙන. නිරුජ්ඣකීති න භවති.
සමුදයනිරොධෙනාති ආසන්තපච්චයාභාවෙන.
මූලපච්චයො හි ඛ්‍යාධිස්ස අසප්පායහොජනං
විය නිදානන්ති චුත්තො, ආසන්තපච්චයො
ඛ්‍යාධිස්ස වාතපිත්තසෙම්භා විය සමුදයොති
චුත්තො. නිදානඤ්ඤි නිච්ඡයෙන දදාති ඵලමිති
නිදානං, සමුදයො පන සුට්ඨු උදෙති ඵතස්මා
ඵලමිති සමුදයො. ඡාතිනිරොධෙනාති
මූලපච්චයස්ස උප්පත්තිඅභාවෙන.

පභවනිරොධෙනාති ආසන්තපච්චයස්ස
උප්පත්තිඅභාවෙන. ඡාතියෙව හි පභවති
ඵතස්මා දුක්ඛන්ති පභවොති වත්තුං යුජ්ජති.
හෙතුනිරොධෙනාති ජනකපච්චයාභාවෙන.

පව්වයනිරොධෙනාති

උපත්ථමිහකපව්වයාභාවෙන. මූලපව්වයොපි
හි ආසන්නපව්වයො ච ජනකපව්වයො
උපත්ථමිහකපව්වයො ච හොතියෙව. එතෙහි
තික්ඛවිපස්සනාක්ඛණෙ තද්ධිගනිරොධො,
මග්ගක්ඛණෙ සමුච්ඡෙදනිරොධො චුත්තො
හොති. ඤාණුප්පාදෙනාති

තික්ඛවිපස්සනාඤාණස්ස චා මග්ගඤාණස්ස
චා උප්පාදෙන. නිරොධුපට්ඨානෙනාති
විපස්සනාක්ඛණෙ පව්වක්ඛතො
බයනිරොධස්ස අනුස්සවවසෙන
නිරොධසඬ්ඛාතස්ස නිබ්බාතස්ස
උපට්ඨානෙන, මග්ගක්ඛණෙ පව්වක්ඛතො ච
නිබ්බාතස්ස උපට්ඨානෙන. එතෙහි
විසයවිසයිනියමොච කතො හොති,
තද්ධිගසමුච්ඡෙදනිරොධො ච චුත්තො හොති.

182. පටිනිස්සග්ගානුපස්සිපදනිද්දෙසෙ
රූපං පරිච්චජතීති ආදීනවදස්සනෙන
නිරපෙක්ඛතාය රූපක්ඛන්ධං පරිච්චජතී.
පරිච්චාගපටිනිස්සග්ගොති පරිච්චාගට්ඨෙන
පටිනිස්සග්ගොති චුත්තං හොති. එතෙන
පටිනිස්සග්ගපදස්ස පරිච්චාගට්ඨො චුත්තො,

තස්මා කිලෙසානං පජ්ජනන්ති අත්ථො. එත්ථ
ච වුට්ඨානගාමිනී විපස්සනා කිලෙසෙ
තදභිගවසෙන පරිච්චජති, මග්ගො
සමුච්ඡෙදවසෙන. රූපනිරොධෙ නිබ්බානෙ
චිත්තං පක්ඛන්දතීති වුට්ඨානගාමිනී
තංනිත්තතාය පක්ඛන්දතී, මග්ගො
ආරම්මණකරණෙන.

පක්ඛන්දනපටිනිස්සග්ගොති
පක්ඛන්දනට්ඨොන පටිනිස්සග්ගොති වුත්තං
හොති. එතෙන පටිනිස්සග්ගපදස්ස
පක්ඛන්දනට්ඨො වුත්තො, තස්මා චිත්තස්ස
නිබ්බානෙ විස්සජ්ජනන්ති අත්ථො. චත්තාරී
සුත්තන්තිකචත්ථුති චතුත්ථචතුක්කවසෙන
වෙදිතබ්බානී. ඉමස්මිං චතුක්කෙ ජරාමරණෙ
චත්තබ්බංගෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙච
වෙදිතබ්බං. සතිපට්ඨානෙසු ච “කායෙ
කායානුපස්සනා, චිත්තෙ චිත්තානුපස්සනා” තී
කායචිත්තානං එකත්තවොහාරවසෙන
එකචචනනීද්දෙසො කතො. “වෙදනාසු
වෙදනානුපස්සනා, ධම්මෙසු
ධම්මානුපස්සනා” තී වෙදනාධම්මානං
නානත්තවොහාරවසෙන බහුවචනනීද්දෙසො
කතොති වෙදිතබ්බොති.

චතුක්ථචතුක්කනිද්දෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතා ච

සතොකාරිඤාණනිද්දෙසවණ්ණනා.

6. ඤාණරාසිඡක්කනිද්දෙසවණ්ණනා

183. ඉදානි ඡහි රාසිහි උද්දිට්ඨඤාණෙසු චතුච්ඡිසතිසමාධිඤාණනිද්දෙසෙ තාව කායානුපස්සනාදීනං තිණ්ණං චතුක්කානං වසෙන ද්වාදසන්තං වත්ථුනං එකෙකස්මිං අස්සාසවසෙන එකො, පස්සාසවසෙන එකොති ද්වෙ ද්වෙ සමාධිති ද්වාදසසු වත්ථුසු චතුච්ඡිසති සමාධියො හොන්ති. ක්ඛානක්ඛණෙ තෙහි සම්පයුත්තාති චතුච්ඡිසතිසමාධිවසෙන ඤාණාති.

ද්වාසත්තතිවිපස්සනාඤාණනිද්දෙසෙ දීසං අස්සාසාති “දීස”න්තිචුත්තඅස්සාසතො. කිං චුත්තං හොති? දීසං අස්සාසහෙතු ක්ඛානං පටිලහිත්වා සමාහිතෙන විත්තෙන විපස්සනාක්ඛණෙ අනිච්චතො අනුපස්සනට්ඨෙන විපස්සනාති චුත්තං හොති. එස නයො උත්තරත්වාපි. තෙසංයෙව ද්වාදසන්තං වත්ථුනං එකෙකස්මිං.

අස්සාසවසෙන තිස්සො, පස්සාසවසෙන
තිස්සොති ඡ ඡ අනුපස්සනාති ද්වාදසසු වත්ථුසු
ද්වාසත්තති අනුපස්සනා හොන්ති. තා එව
ද්වාසත්තති අනුපස්සනා
ද්වාසත්තතිවිපස්සනාවසෙන ඤාණානි.

නිබ්බදාඤාණනිද්දෙසෙ අනිච්චානුපස්සි
අස්සසන්ති අනිච්චානුපස්සි හුත්වා
අස්සසන්තො, අනිච්චානුපස්සි හුත්වා
වත්තෙන්තොති අත්ථො. “අස්සස”න්ති ච
ඉදං චචනං හෙතුඅත්ථෙ දට්ඨබ්බං. යථාභූතං
ජානාති පස්සතීති නිබ්බදාඤාණන්ති
කලාපසම්මසනතො පට්ඨාය යාව
හඬිගානුපස්සනා පවත්තවිපස්සනාඤාණෙන
සඬ්ඛාරානං යථාසභාවං ජානාති, චක්ඛුනා
දිට්ඨමිච ච තෙනෙව ඤාණචක්ඛුනා පස්සති.
තස්මා නිබ්බදාඤාණං නාමාති අත්ථො,
සඬ්ඛාරෙසු නිබ්බන්දඤාණං නාමාති චුත්තං
හොති. උපරි භයතුපට්ඨානාදීනං
මුඤ්චිතුකමානාදීනඤ්ච ඤාණානං විසුං
ආගතත්තා ඉධ යථාචුත්තානෙව
විපස්සනාඤාණානි නිබ්බදාඤාණානීති
වෙදිතබ්බානි.

නිබ්බිදානුලොමඤ්ඤාණනිද්දෙසෙ
අනිච්චානුපස්සි අස්සසන්ති
අනිච්චානුපස්සිනො අස්සසන්තස්ස.
සාමිඅත්ථෙ පච්චත්තවචනං. භයතූපට්ඨානෙ
පඤ්ඤාතිවචනෙනෙව
භයතූපට්ඨානආදීනවානුපස්සනානිබ්බිදානුපස්
සනාඤ්ඤාණානි චුත්තානි හොන්ති තිණ්ණං
එකලක්ඛණත්තා. ඉමානි තීණි ඤ්ඤාණානි
අනන්තරා චුත්තානං නිබ්බිදාඤ්ඤාණානං
අනුකූලභාවෙන අනුලොමතො
නිබ්බිදානුලොමඤ්ඤාණානීති චුත්තානි.

නිබ්බිදාපට්ඨපස්සද්ධිඤ්ඤාණනිද්දෙසෙ
අනිච්චානුපස්සි අස්සසන්ති
අනන්තරසදිසමෙව. පට්ඨසඤ්ඤා සන්තිට්ඨනා
පඤ්ඤාතිවචනෙනෙව
මුඤ්ඤිතූකමාසතාපට්ඨසඤ්ඤානුපස්සනාසඤ්ඤාරු
පෙක්ඛාඤ්ඤාණානි චුත්තානි හොන්ති තිණ්ණං
එකලක්ඛණත්තා. “පට්ඨසඤ්ඤා
සන්තිට්ඨනා” තිවචනෙනෙව
අනුලොමඤ්ඤාණමග්ගඤ්ඤාණානීපි ගහිතානි
හොන්ති.
සඤ්ඤාරුපෙක්ඛාඤ්ඤාණඅනුලොමඤ්ඤාණානීපි හි

නිබ්බිදාය සිබාජපත්තත්තා
නිබ්බිදාජනනඛ්‍යාපාරජපහානෙන
නිබ්බිදාපටිජපස්සද්ධිඤ්ඤාණානි නාම භොන්ති.
මග්ගඤ්ඤාණං පන නිබ්බිදාපටිජපස්සද්ධන්තෙ
උජ්ජජනතො නිබ්බිදාපටිජපස්සද්ධිඤ්ඤාණං
නාම භොතීති අතිවිය යුජ්ජතීති.

නිබ්බිදානුලොමඤ්ඤාණෙසු විය ආදිභූතං
මුඤ්ඤිවතුකමාසඤ්ඤාණං අග්ගහෙත්වා
“පටිසඬ්ඛා සන්තිට්ඨනා” ති අන්තෙ
ඤ්ඤාණද්වයග්ගහණං

මග්ගඤ්ඤාණසඬ්ඛගහණත්ථං. මුඤ්ඤිවතුකමාසතී
හි චුත්තෙ අනුලොමඤ්ඤාණං සඬ්ඛය්හති, න
මග්ගඤ්ඤාණං. මග්ගඤ්ඤාණඤ්ඤි මුඤ්ඤිවතුකමාසතා
නාම න භොති, කිච්චසිද්ධියං සන්තිට්ඨනතො
පන සන්තිට්ඨනා නාම භොති. අට්ඨකථායමිපි
ච “චුසනාති අජ්ජනා” ති චුත්තං. ඉදඤ්ඤිව
මග්ගඤ්ඤාණං නිබ්බානෙ අජ්ජනාති කත්වා
සන්තිට්ඨනා නාම භොතීති

“සන්තිට්ඨනා” තිච්චනෙන මග්ගඤ්ඤාණමිපි
සඬ්ඛය්හති. නිබ්බිදානුලොමඤ්ඤාණානිපි
අත්ථතො නිබ්බිදාඤ්ඤාණානෙච භොන්තීති
තානිපි නිබ්බිදාඤ්ඤාණෙහි සඬ්ඛහෙත්වා
නිබ්බිදාපටිජපස්සද්ධිඤ්ඤාණානීති

නිබ්බිදාගහණමෙව කතං, න
නිබ්බිදානුලොමග්ගහණං. තීසුපි වෙනෙසු
ඤාණවිධිකනීද්දෙසෙසු චතුත්ථස්ස
ධම්මානුපස්සනාවතුක්කස්ස වසෙන චුත්තානං
චතුත්තං චත්ථුනං එකකස්මීං අස්සාසවසෙන
එකං, පස්සාසවසෙන එකත්ති ද්වෙ ද්වෙ
ඤාණාතීති චතුසු චත්ථුසු අවිධි ඤාණාතී
හොත්ති.

විමුත්තිසුඛඤාණනීද්දෙසෙ පහීනත්තාති
පහානං දස්සෙත්වා තස්ස පහානස්ස
සමුච්ඡෙදප්පහානත්තං දස්සෙත්තො
සමුච්ඡින්නත්තාති ආහ. විමුත්තිසුඛ
ඤාණත්ති ඵලවිමුත්තිසුඛසම්පයුත්තඤාණඤ්ච
ඵලවිමුත්තිසුඛාරම්මණපච්චවෙක්ඛණඤාණඤ්ච
ව. අනුසයචත්ථුස්ස කිලෙසස්ස පහානෙන
පරියුට්ඨානදුච්චරිතචත්ථුප්පහානං හොතීති
දස්සනත්ථං පුන අනුසයානං පහානං චුත්තං.
එකවීසතිඵලඤාණං සන්ධාය
පහීනකිලෙසගණනායපි ඤාණගණනා කතා
හොති, පච්චවෙක්ඛණඤාණඤ්ච සන්ධාය
පහීනකිලෙසපච්චවෙක්ඛණගණනාය
ඵලපච්චවෙක්ඛණඤාණගණනා කතා
හොතීති.

ඤාණරාසි ඡක්කනිද්දෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සද්ධම්මජපකාසිනියා
පටිසම්භිදාමග්ගට්ඨකථාය

ආනාපානස්සතිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.